

Наталія Гавриш

**ІНТЕГРОВАНІ
ЗАНЯТТЯ**

Методика проведення

Дитячий садок. Бібліотека

ББК 74.102
Г12

Наталія Василівна Гавриш
доктор пед. наук, професор, завідувач кафедри дошкільної
і початкової освіти НПУ ім. Тараса Шевченка, м.Луганськ

Редакційна рада:
Т. Вороніна, І. Стеценко, М. Мосієнко —
канд. філол. наук, Г. Кузьменко, О. Шатохіна

Гавриш, Наталія.

Г12 Інтегровані заняття: Методика проведення. — К. : Шк. світ, 2007. —
128 с. — (Б-ка «Шк. світу»). — Бібліогр.: с. 127.
ISBN 978-966-451-000-1.
ISBN 978-966-451-095-7.

У книжці йдеться про сучасне заняття в дошкільному закладі, його формальні, змістові та структурні ознаки. Представлено авторську систему педагогічної роботи на інтеграційних засадах, якій передують її науково-теоретичне обґрунтування; різнорівневу систему планування — від визначених концептуальних основ, проектування загальних програм до перспективного річного планування за тематичним принципом.

Для методистів, вихователів ДНЗ, вчителів початкових класів, студентів ВНЗ.

ББК 74.102

ISBN 978-966-451-000-1 (б-ка «Шк. світу»)
ISBN 978-966-451-095-7

© Н. Гавриш, 2007
© ТОВ Видавництво «Шкільний світ»,
дополіграфічна підготовка, 2007

ЗМІСТ

Передмова	4
Планування роботи на засадах інтеграції змісту дошкільної освіти	
Концепція — стратегічна лінія роботи	5
дошкільного закладу	5
Програмні цілі, їх цілісне відображення в річному плані ДНЗ.....	14
Тематичне планування — варіації на тему.....	21
Методика застосування карт розумових дій на заняттях та у плануванні.....	37
Про сучасне заняття в освітньому процесі ДНЗ.....	110
Класифікація видів занять у дошкільному закладі.....	111
Вимоги до оформлення конспектів занять.....	120
Варіативні конспекти занять.....	122
Список використаних джерел	127

ПЕРЕДМОВА

У світлі сучасних перетворень освіта опановує новий соціо-культурний простір, в основу якого покладено такі характеристики, як інноваційність та інтегративність. У контексті означеного соціо-культурного досвіду принципово оновлюється бачення сутності важливіших понять і категорій педагогіки. Зокрема, поняття *освіта* (від слова *освітити*, *висвітлити*) пов'язується з процесом і результатом висвітлення, розкриття в особистості кожної людини найпотаємнішого, глибинного, формування образу Я. Таке трактування поняття *освіта* передбачає принципово іншу методологію освітнього процесу, орієнтовану на інші цінності, інше розуміння ролі особистості в навчанні, яка не лише на декларативному рівні, а реально має стати суб'єктом пізнання, навчання, освоєння досягнень культури людства. Д.Ліхачов, Й.Лернер, М.Киященко як яскраві представники означеної прогресивної філософії освіти розуміють навчання саме як процес перетворення досягнень національної та загальнолюдської культури на досягнення конкретної особистості. Тобто основну мету та результат навчання вони вбачають у формуванні особистості шляхом привласнення культурних здобутків.

Виходячи з розуміння особистості як основної освітньої цінності, ми намагаємося в поданій книзі показати власне бачення організації освітнього процесу в дошкільному початковому закладі, яке ґрунтується на майже двадцятирічному доволі успішному досвіді практичної роботи з дітьми.

Своєрідність поданого підходу виявляється у прагненні надати освітньому процесу цілісності, знайти життєві смисли подальших і високих цілей навчання і виховання у повсякденній педагогічній роботі з дітьми, намаганні вибудувати чітку навчально-виховну систему, в якій кожний з елементів (завдання, форми, методи, засоби, умови) працює на кінцевий результат — формування розвиненої, вихованої особистості.

Презентації авторської системи педагогічної роботи на інтеграційних засадах передусє її науково-теоретичне обґрунтування. Ми намагалися показати різномірну систему планування — від визначених концептуальних основ, проектування загальних програм до перспективного річного планування за тематичним принципом.

Крім того, реалізація високих цілей, на нашу думку, є можливою за умови прийняття вихователями сучасного бачення заняття як основної форми організованого навчання дошкільників. Тому у книзі проілюстровано класифікацію видів занять, розкрито методику проведення інтегрованих занять, а також сутність ефективного методу застосування інтелектуальних карт та концептуальних карт для педагогів.

ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ НА ЗАСАДАХ ІНТЕГРАЦІЇ ЗМІСТУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

КОНЦЕПЦІЯ — СТРАТЕГІЧНА ЛІНІЯ РОБОТИ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Під час виходу України на світові освітні горизонти очевидно стає різниця між рівнем теоретичного осмислення цілей, змісту освітніх реформених процесів та практичною перебудовою освітнього процесу в межах конкретного навчального закладу. Концептуальні позиції щодо реформування змісту дошкільної освіти в Україні були доволі чітко встановлені в низці державних документів, зокрема в Базовому компоненті дошкільної освіти (1997 р.). Проте, не попри досить активні й детальні пояснення щодо його змісту, ще є багато дошкільних закладів, які й досі не відповіли на запитання: що **конкретно** має змінитися в роботі певного педагогічного колективу; як **реально** реалізувати компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний та культурологічний підходи до освіти, задекларовані в означеному документі.

Більшість вихователів вже начебто психологічно дозріла до прийняття особистісно орієнтованої моделі взаємодії педагога та дітей як єдино можливої платформи для становлення в них досвіду пізнання та самопізнання, побудови соціальних стосунків. Проте процес оновлення характеру та змісту освітнього процесу дошкільного закладу гальмує тривалий досвід застосування легшої в управлінні дитячим колективом авторитарної моделі, тяжіння до традиційних способів організації навчання і взагалі життєдіяльності дошкільників у дитячому садку, орієнтованих на пріоритет організованих форм навчання за шкільним зразком. «Як так без заняття?! Що означає: спрямуйте дітей на взаємодію, співпрацю, спілкування? Як це реально зробити? А «шкільну науку» коли давати? Батьки ж водять у садочок передовсім для того, щоб навчити дітей по максимуму!», — ці та решта питань турбують більшість педагогів, залишають їх глухими для прогресивних ідей. Але на ділі виходить, що ретельніше вихователі докладають зусиль до засвоєння дітьми знань-умінь-навичок, то кращий результат отримують і діти, і батьки, і самі педагоги. Постають класичні питання: ЧОМУ? ЩО РОБИТИ?

На нашу думку, вітчизняна дошкільна освіта не буде здатною виконувати державне й суспільне замовлення на виховання особистості, адекватної теперішньому часу, доки реальний процес освіти реально не стане цілісним. Поясню це. Основним орієнтиром конкретного вихователя у плануванні та виконанні педагогічної діяльності є програма, що водночас є і благом і нещастям. Благом, бо педагогічна діяльність не може не бути плановою, спрямованою на кінцевий результат. Проте програма, на жаль, містить лише набір певних знань, умінь, навичок за різними розділами, видами діяльності дошкільнят, відтак і кінцевий результат, який вбачають, усвідомлюють вихователі, є фрагментарним, обмеженим параметрами тільки знаннево-діяльнісного блоку. Навчальні та розвивальні завдання конкретного заняття (уроку) — святая святих — вихователі намагаються виконати попри все, виховні завдання більшість пише (якщо пише у програмовому змісті) формально.

За програмою майже не проступає суттєвий кінцевий результат дошкільної освіти — розвинена особистість, яку характеризують сформовані базові якості, розвинені здібності, нехай на початковому рівні укладені настанови, переконання, суб'єктна позиція дитини. Більшість вихователів (так само, як і вчителів початкової ланки) за даними проведеного нами опитування нечітко уявляє собі ідеальний образ дитини — випускника дошкільного закладу. Переважна більшість їхніх очікувань пов'язана зовсім не з особистісними якостями, а з показниками навчання, успішним освоєнням програми та набором якостей, які полегшують дорослому здійсненню педагогічного процесу — слухняність, дисциплінованість, керованість, точність виконання завдань тощо. А ті вихователі, які на перший план висувають як основне завдання дошкільної освіти формування таких особистісних базових якостей, як самостійність, активність, ініціативність, відповідальність, працелюбність, креативність, не пов'язують ці орієнтири з принциповими перебудовами в освітньо-виховному процесі, стилі взаємодії і спілкування з дітьми. Переважає думка, що ці якості мають з'явитися самі собою. Більшість педагогів переконана, що основною цінністю дошкільної освіти є ЗУНи, адже саме за ці досягнення оцінюють якість роботи вихователя (вчителя). Отже, формування особистості дошкільників відбувається безсистемно, що частково пояснює кризовість у вихованні сучасних дітей.

На нашу думку, здатність системного бачення завдань-технологій — результату дошкільної освіти, можлива за умови вибудови кожним вихователем особисто і педагогічним колективом разом цілісного

стратегічного напрямку педагогічної діяльності, визначення чіткого усвідомлення концептуальних основ і лише на цих засадах відбудеться реалізація тактичних, щоденних завдань навчання, виховання та розвитку дітей.

Визначення як основних пріоритетів не відокремлених базових знань та вмінь, а формування у дітей готовності та здібностей самостійно протягом усього життя здобувати знання та за їх допомогою будувати своє соціальне, природне та предметне оточення, вплинуло на загальні підходи до організації життєдіяльності. Чітке, цілісне бачення образу дитини — випускника дошкільного закладу як кінцевого результату педагогічної роботи — невідмінна умова осучаснення змісту, форм, методів дошкільної освіти. Орієнтованість сучасної освіти на формування життєвої компетентності підтверджується також у доповіді міжнародної комісії з освіти для XXI століття «Освіта — приховані скарби», в якій Жак Делор установив чотири ключові МОЖУ й ПОВИНЕН, названі образно «стовпами», на які спирається освіта кожної сучасної людини, — **навчитися пізнавати, навчитися діяти, навчитися жити разом, навчитися жити, зберігаючи психічне та фізичне здоров'я**. Ця ідея набула уточнення в Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні стосовно дітей дошкільного віку.

Концепція освітнього закладу — важливий системоутворюючий компонент освітнього процесу, адже вона висвітлює стратегічний напрям, допомагає поєднати у свідомості реальні цілі та кінцевий результат; усвідомити і дітям, і батькам, і вихователям, і всім іншим неповторність конкретного освітнього закладу, — а без цього сьогодні не можна бути успішним. Концепцію розробляє педагогічний колектив у вільній формі, проте має, на нашу думку, містити такі компоненти, як-от:

- **цільові орієнтації** (чого прагнемо досягти). Так, для освітнього комплексу «Надійка», десятирічний досвід якого ми будемо згадувати в цій книжці, водночас з рештою це були перехід від педагогіки вимог до педагогіки стосунків, розвиток творчих здібностей, твірних особистісних якостей усіх громадян освітнього комплексу (дітей, педагогів, співпрацівників, батьків);

- **загальні характеристики освітньої моделі** (як, яким чином плануємо досягти окресленого). У цьому разі до таких належали: суб'єкт-суб'єктна взаємодія; проблемно-пошукова діяльність, інтерактивні технології навчання як пріоритетні; диференційовані форми організації освітнього процесу;

• **чітке визначення позиції вихователя (учителя) та дитини** (чого я чекаю від дитини, що я їй можу гарантувати). Передусім — це визнання індивідуальності, самотутності кожного, ініціювання суб'єктного досвіду здобуття освіти;

• **принципи реалізації освітньої мети** (конкретні вимоги до здійснення освітнього процесу). Серед них закон взаємності, принцип партнерства, успішності кожного у спільній справі, принцип доміанти дитячого щастя як найголовнішої освітньої цінності.

У перспективному плануванні педагогічної роботи важливо не лише правильно (логічно, рівномірно, відповідно до чинних програм) розподілити навчальний матеріал, а й організувати активну пошуково-дослідницьку, перетворювальну діяльність, спрямовану на формування досвіду пізнання дитиною смислів буття. Суть саме такої за характером навчально-пізнавальної діяльності виявляється в її орієнтації на виховання людини, яка не просто володіє певною сукупністю інформації, а здатна застосовувати досвід і знання життя; в **опорі** на знання, які **вже є в дитини**, і на цій основі допомагати їй в опануванні способів набуття нових знань, без нав'язування їй інформації в готовому вигляді. Результати численних досліджень переконливо доводять нетотожність понять «розум» та «інформованість»; відомо, що величезна кількість інформації, яку дитина отримує в готовому вигляді, не обробляється та не засвоюється дитиною, а лише сприяє розвитку інтелектуального споживацтва.

Філософською основою для такої позиції служить осмислення ієрархії мудрості і знання в освіті. Так, В.Г.Кремень, розмірковуючи про роль знання й мудрості в духовності особистості, наголошує на потребі відокремити знання від мудрості: «Мудрість — не просто знання, а знання особливе, знання добродійності, знання про благо, або, як ми кажемо нині, осягнення вищих ціннісних смислів буття». Отже, мудрість — поняття практичного розуму, на яке має орієнтуватися освіта. Мудрою є людина, яка пізнає істину. Для цього вона має орієнтуватися на знання, в якому пріоритетним є інтелектуальне і духовне освоєння світу. Орієнтація на виховання мудрої й духовної людини стає можливою лише в особливим чином організованому освітньому процесі, в якому створюється, за висловом В.О.Сухомлинського, **культурно-пізнавальне середовище**, мету якого учений вбачав в інтелектуально-творчому й фізичному розвитку дітей, засвоєнні ними культурно-сенсорних еталонів, а також культури відчуттів, сприймань, мислення, почуттів, волі, тобто психологічної та фізичної культури.

«Як важливо, — наголошував Василь Олександрович, — щоб перші наукові істини дитина пізнавала в навколишньому світі, щоб джерелом її думки була краса й невичерпна складність природних явищ, щоб дитину поступово вводили у світ суспільних стосунків, праці». Особливого значення набувають встановлені вченим відповідні принципи організації навчально-пізнавальної діяльності.

Принцип стимулювання потреби в культурно-ціннісному пізнанні й перетворенні світу завдяки інтеграції різноманітних сфер діяльності: музичної, образотворчої, літературної, комунікативної, фізичної, трудової, пізнавальної. З цим принципом учений тісно пов'язував *принцип інтегративності культур*.

Не меншого значення набуває *принцип діалогічності*, який полягає у реалізації різнорівневих і різнохарактерних діалогів — діалог мистецтв, культур, природи, довкілля, учнів і педагогів, внутрішній діалог свого Я із зовнішнім світоглядом.

Принцип радісного навчання. Деякі вихователі помилково трактують суть цього принципу як вимогу надати пізнавальній діяльності розважального, веселого характеру. Усвідомлюючи вагоме значення гумору, його роль у вихованні і розвитку дітей, ми вбачаємо своє завдання не лише в розвитку у дітей почуття гумору, у підтримці позитивної емоційної атмосфери в групі, а й наперш у тому, щоб допомогти дітям відчувати радість пізнання, відкриття, відчувати інтелектуальне задоволення від успішного самостійного рішення різних мислительних завдань.

Принцип спільних проєктів. У сучасній дошкільній педагогіці простежується тенденція до переходу від культури корисності до культури гідності, що, на нашу думку, полягає в тому, щоб допомогти дітям відчувати життєву потребу у знаннях як умові їх життєздатності. Нерідко педагоги не зважають на спонукальну силу мотиву учіння, будучи заклопотаними лише власним «дорослим» завданням «виконувати програму». Відсутність захопливого мотиву перетворює учіння на муку або просто на безглузде згаяння часу. Діти охоче і без втоми вчать самі того, що їм цікаве. Коли невелике навчальне завдання підкоряється значущій і цікавій дитині ідеї, тоді засвоєння знань відбувається легко і непомітно. У нашій системі роботи кожна тема стає своєрідним проєктом, над реалізацією якого охоче трудяться діти, педагоги і батьки. Цей принцип тісно пов'язаний з таким.

Принцип партнерства. Стисло його суть можна сформулювати так: «не над, а разом». Основне завдання вихователя в роботі з дітьми

полягає не в тому, щоб **дати**, тобто вкласти в голови готові знання, **навчити**. За такого розуміння своєї ролі вихователь нерідко перетворюється на лектора, промовця, а діти — на слухачів, у результаті має місце монологічний тип навчальної комунікації. Ми упевнені в тому, що навчання має бути діалогічним, а вихователь і діти у пізнавальній діяльності виступати партнерами. Тоді роль вихователя полягатиме в тому, щоб **допомогти дітям самим опанувати** способи інтелектуальних та решти дій. Якщо діти відчують у вихователів партнера, а не відчуженого спостерігача їх власних зусиль, вони заряджаються енергією пошуку, активніше, продуктивніше беруть участь у різних видах діяльності.

Принцип активної участі кожного в загальній справі. Реалізацію цього принципу орієнтовано на досягнення не стільки загального успіху, як на просування вперед, активності кожного в загальній справі, на створення умов для самоствердження, самореалізації особистості дитини. Коли педагог задоволений загальним позитивним результатом, ігнорується той факт, що цей результат забезпечений активністю трьох-чотирьох дітей. Вважаємо, що ефективною варто вважати таку організацію, за якої **кожній** дитині в загальній справі знайдеться завдання «по плечу», коли від внеску **кожного** залежатиме загальний успіх.

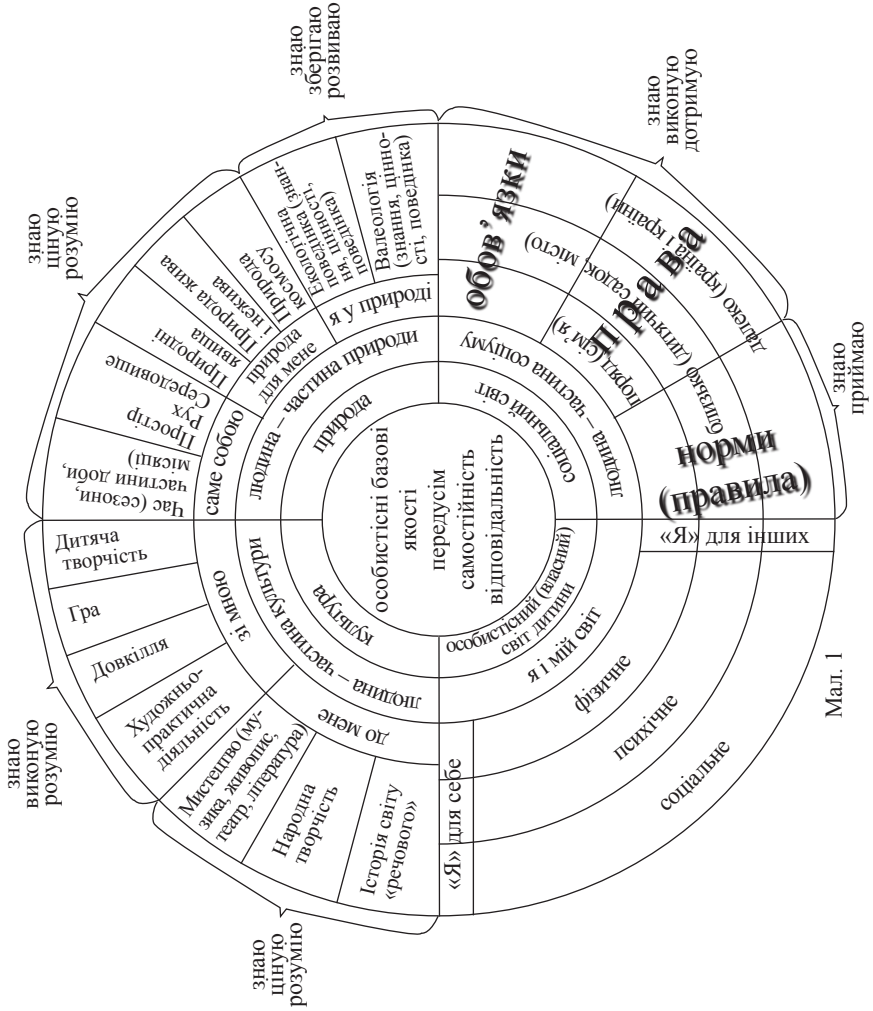
Принцип активного включення сім'ї в освітній процес ми вважаємо одним з *найважливіших*. Сучасна педагогічна культура батьків перебуває на дуже низькому рівні. Часто батьки не знають, про що можна поговорити зі своїм малюком, а не те, щоб цілеспрямовано навчати і виховувати його. Активне включення батьків у спільне проживання теми, яке полягає в пропозиції обговорити зі своєю дитиною важливі питання, взяти участь в конкурсі, виставці, розвазі, регулярне наочне інформування про її постійне просування вперед, про успіхи і досягнення, — все це позитивно впливає на стосунки батьків і дітей, батьків і педагогів.

Визначення основних концептуальних засад організації життєдіяльності комплексу зумовлює потребу чіткої вибудови **ідеальної моделі дитини-випускника** у контексті цілепокладання, це допомагає педагогам не лише досягнути, які особистісні якості слід закласти вже в дошкільному дитинстві, як вони можуть виявляти себе в мовленні, діях, міркуванні, світогляді дитини, а й визначити, за допомогою яких засобів потрібно формувати ці якості.

Спираючись на концептуальний документ — Базовий компонент дошкільної освіти в Україні — ми розробили відповідну модель, яку

продовжено у змістовій моделі та орієнтовано не стільки на галузі знань, скільки на те, що фундаментально важливе для становлення особистості дитина має винести з дошкільної освіти (див. мал. 1 на с. 12).

Прокоментуємо модель. В особистості випускника, аж ніяк не применшуючи значення інших якостей (активність, ініціативність, працелюбність, допитливість, креативність, компетентність, комунікабельність тощо), найважливішими ми визначаємо **самостійність і відповідальність**. Одне з основних завдань педагогіки полягає в навчанні дітей обходитися без нас, формуванні їх незалежності, а отже, самостійності. Усвідомлення власної самостійності, спроможності робить дитину «крилатою», здатною виявляти суб'єктність. Життєво необхідно закласти в ній з перших років життя почуття відповідальності за все, що стосується її життя, її власних дій, думок, намірів тощо. Саме відповідальність робить людину **дорослою**, а не лише великою. Щоб сформувати означені якості особистості, необхідні особливі умови в організації життєдіяльності дітей, забезпечення таких стосунків з оточенням, які б надавали дітям можливість виявити самостійність та відповідальність. Причому вихователі, батьки мають усвідомлювати важливість таких якостей та свідомо спрямовувати свої зусилля на їх розвиток. Через що особистість виявляє своє місце? Через переконання, усвідомлення та прийняття, освоєння основних законів буття. З огляду на чотири основні сфери життєдіяльності, визначені в Базовому компоненті дошкільної освіти: *природа, культура, я та інші, я — сам*, установлюємо основну думку, відчуття, які ми маємо сформувати у наших дітей — **ти — частина природи**, повинен знати її, підкорятись її законам; водночас **ти — частина культури**, яку потрібно навчитись цінувати та збагачувати; **ти — частина соціуму**, отже, важливо навчитись жити в гармонії зі світом людей, опанувати його закони; **ти — сам є космос**, глибину якого маєш осягнути, щоб виконати свою людську місію на Землі. Ознайомлюючи дітей зі світом природи, ми вбачаємо свою місію у формуванні **цілісного уявлення** про цей світ, в якому дещо існує *саме собою* (кругообіг води у природі, сезонні зміни, природні ландшафти, пояси, клімат, рух сонця і місяця, залежності й закономірності існування екологічного ланцюжка тощо); про щедрість *природи*, яка *дарує мені* можливість жити (сонце, повітря, вода, корисні копалини, продукти харчування, одяг тощо) й оточує піклуванням, надає енергії. Водночас невід'ємним від цих уявлень має бути **усвідомлення** того, що природа покладається на мене, очікує від мене зворотного зв'язку, мого піклування, моєї участі, тобто того, що **я** сам можу дати *природі*. Усвідомлення означеного факту дає змогу

дитині відчуті відповідальність за своє власне здоров'я, за збереження природи, частиною якої вона себе вважає. Поступово формується **екологічне мислення**, що стимулює до активних дій, тобто йдеться про формування **життєвої позиції**.

Ознайомлюючи зі світом культури, педагоги і батьки намагаються дати не лише **вузько дисциплінарні знання** про форму, колір, величину, засоби зображення, виразності в предметному світі, мистецтві, художній діяльності (до речі, значна кількість вихователів саме на цьому акцентує свою увагу), а сформувати **системні уявлення** про ту частину культури, яка існувала й існує поза життям конкретної людини, яку ми маємо засвоїти, знати, цінувати, — **культура до мене** (народна творчість, мистецтво, історія речей у світі), виховати **відповідальне ставлення** до світу культури, який я особисто маю збагатити, примножити, розвиваючись й удосконалюючись — **культура зі мною** — через доступні види й форми діяльності (гру, творчість, художньо-предметну, художньо-мовленнєву діяльність тощо).

Соціальний розвиток дитини відбувається під впливом оточуючого середовища та соціального виховання, спрямованого на **засвоєння законів** соціуму, принципів людського буття, прийняття кодексу прав та обов'язків стосовно себе та інших. Дитина, зростаючи, поступово освоює соціум: спочатку **найближче оточення**, яке становлять родина, близькі дитині люди, що перебувають поряд. Закони буття, засвоєні в сімейному вихованні, стають підґрунтям в освоєнні наступного шару, входженням дитини у віддалений, хоча ще досить **близький**, зрозумілий, більш широкий **світ**, в якому чинні нові закони, де в житті доводиться стикатися з різними людьми, які виконують різні соціальні ролі. Поступово **збагачується світогляд** дитини, коли вона ознайомлюється з широким, великим світом, опановуючи первісні знання суспільно-політичного, географічного, культурознавчого змісту. Він, цей світ, далекий від малюка, який щойно починає освоювати його на етапі дошкільного дитинства, проте дуже важливо, з якими намірами, настановами він сприйматиме цей світ (толерантно-агресивно, ціннісно-презирливо), яку життєву позицію засвоїть з перших років життя — «на зустріч людям», «разом з іншими» чи, навпаки, виявляючи споживацьку позицію.

Становлення особистості дошкільника відбувається в соціальних стосунках під час опанування предметного й природного світу. Вкрай важливо допомогти дитині усвідомити, повноцінно реалізувати свою фізичну, психічну та соціальну суть, підступити до оволодіння наукою розуміти себе, свою природу, яку вона засвоюватиме все своє життя,

та презентувати себе іншим. Завдання педагогів і батьків — забезпечити активну соціальну практику для особистісного зростання, під час якої дитина вчитиметься розуміти й соціально адекватними способами виражатиме свої емоції, усвідомлюватиме свої потреби, обстоюватиме свою позицію, розумітиме свої можливості.

ПРОГРАМНІ ЦІЛІ, ЇХ ЦІЛІСНЕ ВІДОБРАЖЕННЯ В РІЧНОМУ ПЛАНІ ДНЗ

Реалізація структурно-змістової моделі стає можливою лише в умовах спеціальним чином організованого педагогічного процесу, в якому кожний із суб'єктів чітко усвідомлює не лише близьке (на чергове заняття (урок)), вузьке завдання, а й розуміє його місце в цілісній освітній системі, бачить, як воно працює на досягнення кінцевого результату.

Як засвідчує практика, часто-густо в дошкільних закладах, на жаль, загальна концепція розвитку відсутня, а розробкою річного плану опікуються насамперед завідувач та методист. У річних планах дошкільних закладів керівники намагаються сформулювати завдання на належному рівні, а як ми вже наголошували, теоретичний рівень осмислення інноваційних ідей у переважній більшості місцевих, районних дошкільних методкабінетів досить високий. Втім, усі ми добре розуміємо, що від складеного завідувачем та вихователем-методистом річного плану до реальної повсякденної життєдіяльності конкретної групи, конкретного вихователя дуже далеко. На жаль, не буде перебільшенням сказати, що річні плани існують самі собою, дещо відірвано від реального життя дітей, вихователів, педагогічного колективу. Для більшості батьків як суб'єктів освітнього процесу (на жаль, такий їхній статус, як правило, лише задекларований) завдання дошкільного закладу взагалі тарабарська грамота, отже, вони нам у нашій спільній справі — не друзі. Як змінити ситуацію? Як наблизити життя дітей, вихователів, учителів до реалізації поставлених цілей, які зазвичай чудові?! Як зробити батьків з першого дня союзниками, стисло повідомивши їм про наші завдання? Пошук відповідей на ці запитання привів нас до такої загальної форми планування роботи дошкільного закладу, як розроблення ключових програм реалізації освітніх завдань, що реалізуються далі в перспективних та календарних планах роботи вихователів. Наведемо зміст окремих ключових програм.

ПРОГРАМА ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ У СУСПІЛЬНИХ СТОСУНКАХ «СІМ — Я!»

Мета: формувати соціально-комунікативну компетентність, яка виявляється в умінні будувати позитивні взаємини з ровесниками і дорослими; виховувати толерантне ставлення до інших (поважати і приймати); розвивати вміння співпрацювати (домовлятися, поступатися, ініціювати свої дії); вправляти у творчому застосуванні мовленнєвих еталонів.

Засоби: уроки філософії, психологічні заняття, колективна творча справа, спільна гра, спілкування, свята і розваги, елементи парного (командного) навчання, інтерв'ювання, випуск газет «Пір'ячко», «Хвостик».

Ключові напрями виховної роботи:

- формування елементарних знань та уявлень про соціум, закони спілкування та взаємодії;
- виховання ціннісного ставлення до колективних успіхів та досягнень;
- становлення досвіду участі в колективних творчих справах, проектах;
- опанування командних способів навчання.

Форми та методи роботи:

Індивідуальні:

«Надійка» для мене:

- допомагає засвоїти науку життя серед людей;
- навчає мовленнєвого, ігрового, ділового етикету;
- організує творчі проекти, в яких кожному знайдеться місце;
- навчає грати та працювати в команді;
- вчить дружити.

Я сам для себе:

- я — частинка «Надійки», переживаю з нею її радощі та проблеми;
- пам'ятаю, що від мене залежить загальний успіх;
- ціную дружні стосунки, не чекаю, коли про мене згадають, сам іду назустріч людям.

Я для інших:

- намагаюсь ставитися до інших так, як хотів би, щоб ставилися до мене;
- пишаюсь тим, що я — громадянин «Надійки», прагну примножати її добрі справи;
- Я — воїн Світла, допомагаю всім, кому потрібна моя допомога.

Підгрупові:

- підгрупові психологічні тренінги;

- командний метод навчання та гри;
- випуски газети, проведення інтерв'ювання;
- підготовка свят разом з дорослими.

Групові:

- уроки психології, філософії;
- колективні творчі справи;
- нестандартні уроки.

Свята:

- «Надійка» — велика сім'я. День народження «Надійки» *жовтень*
- «Завірюха-завірюха» — КВК команди вчителів та учнів *грудень*
- «Хлопчики та дівчатка, а також їх батьки» — сімейне свято *лютий*
- Гала-звіт про результати творчих проєктів *квітень*

Випуски газет:

- «Першокласна галявинка» (про перший клас) *вересень*
- «Найменші — найбільші» (цікава статистика) *листопад*
- «Сьоме небо» (гордість «Надійки» — випускники) *квітень*
- «Велике спасибі всім!» — «дякувальна» доріжка *травень*

ПРОГРАМА ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА «Я І МОЯ УКРАЇНА»

Мета: допомогти дітям свідомо засвоїти систему знань про історію та сьогодення України, Донецької області, міста Краматорська; виховувати почуття гордості за її досягнення, інтерес до суспільного життя; формувати активну життєву позицію — прагнення брати участь у суспільному житті школи, міста, відповідати за свої дії; виховувати поважне ставлення до народних традицій, національної спадщини.

Засоби: творчі проєкти «Я і моя Україна», дитячі громадянські акції, музеї історії міста та заводу, національні свята та розваги, уроки народознавства.

Ключові напрями виховної роботи:

- активне свідоме освоєння історії України, національних традицій, фольклору;
- ознайомлення із суспільним і трудовим життям підприємств, установ міста;
- участь у дитячих громадянських акціях, творчих проєктах;
- розвиток інтересу до суспільного життя міста, області, країни.

Форми та методи роботи:

Індивідуальні:

«Надійка» для мене:

- проводить уроки народознавства;
- організує екскурсії в музеї, на підприємства міста й області;
- ініціює дитячі акції, суспільні проекти;
- допомагає набути досвіду са-моосвіти;
- вчить пишатися своєю країною, школою.

Я сам для себе:

- вивчаю історію країни, свого міста;
- беру участь у творчих проєк-тах;
- пишуся «Надійкою», своїм міс-том, примножую її досягнення;
- дбаю про природу свого краю, чистоту школи, міста.

Я для інших:

- проявляю милосердя до тих, хто цього потребує;
- піклуюсь про близьких;
- намагаюсь добре вчитися;
- беру участь у зелених та трудових акціях у «Надійці» та місті.

Підгрупові:

- участь у дитячих громадянських акціях, класних та загальних творчих проєктах.

Групові:

- відвідування музеїв (краєзнавчого, художнього, історії заводу);
- уроки народознавства — *раз на два тижні*;
- свята і розваги — *за планом роботи*;
- дитячі громадянські акції — *за планом*;
- творчі проєкти — *тривалість кожного місяць*.

Свята, розваги, екскурсії:

- Закошичення (свято дівчаток 1-го класу) *жовтень*
- Свято білої квітки (ярмарок милосердя) *вересень, квітень*
- колядки, щедрівки (різдвяні святки) *січень*
- свято проведів зими — Масляна *березень*
- відвідування художнього, краєзнавчого музеїв та музею історії заводу НКМЗ *для кожного класу не менше ніж тричі на рік*
- екскурсії на хлібозавод, холодокомбінат, швейну фабрику, НКМЗ *за планом*

Дитячі громадянські акції, творчі проекти:

- «Вітаємо, НКМЗ!» — акція честування *вересень*
- «Пуржинка» — прикрасимо місто до Нового року *грудень*
- «Добрі Діди Морози» — акція милосердя *грудень*
- «Пасхальні кошики» — акція милосердя *квітень*
- «Квітни, «Надійка» — оформлення квіткових газонів і клумб *квітень*

Творчі проекти:

- Україна спортивна, Україна олімпійська;
- мистецтво України — Вічна краса;
- герої України. Трудова Україна. Наша історія;
- природа України. Наша гордість. Сміхова культура України.

**ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ МОЖЛИВОСТЕЙ
ТА ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ «ЗІРКИ «НАДІЙКИ»**

Мета: сприяти виявленню та прояву здібностей і талантів вихованців; формувати у них естетичний смак; розвивати прагнення до самовдосконалення, збагатити досвід дітей у культурному самовираженні в різних видах художньої діяльності

Засоби: уроки (заняття) художньої праці та образотворчого мистецтва (ОЗМ), художні виставки, свята, розваги, словесна творчість, відвідування художнього музею, випуски газет.

Ключові напрями виховної роботи:

- «Вільне слово — всім!» — літературна творчість;
- «Радісно живемо, красиво святкуємо!» — свята, розваги;
- «Примножуємо красу» — дизайн, декоративно-прикладне мистецтво.

Форми та методи роботи:

Індивідуальні:

«Надійка» для мене:

- організує свята та розваги;
- організує екскурсії до художнього музею;
- знайомить з митцями нашого краю;
- радіє моїм талантам та здібностям;

Я сам для себе:

- беру участь у підготовці свят;
- не чекаю, поки мене розважатимуть;
- обираю творчу справу до душі;
- вчуся різних способів створення художнього образу;

- розвиває естетичний смак через застосування високохудожніх творів.
- бережу і створюю красу навкруги;
- підтримую чистоту школи, міста;
- заохочую сім'ю творити красу разом зі мною.

Я для інших:

- щиро дарую іншим свої таланти;
- беру участь у святах та розвагах, художніх виставках.

Підгрупові:

- підготовка до свят, конкурсів, виставок;
- участь у класних та спільних творчих проєктах.

Групові:

- відвідування художнього музею — *за планом*;
- уроки художньої праці, ОЗМ — *двічі на тиждень*;
- свята і розваги — *за планом роботи*;
- участь у творчих виступах у місті.

Свята, розваги, екскурсії:

• театральні гастролі	<i>листопад — грудень</i>
• вернісажі — тематичні, сімейні, сезонні	<i>за планом</i>
• КВК команд учителів та учнів	<i>грудень</i>
• Хрещенський вечір	<i>січень</i>
• відвідування художнього музею	<i>для кожного класу не менше ніж тричі на рік</i>
• свято краси «Чарівна леді, дозвольте запросити» (дошк.)	<i>лютий</i>
• День святого Валентина	<i>лютий</i>
• свято для справжніх чоловіків	<i>березень</i>
• «Гімн Весні»	<i>квітень</i>
• свято «Випускний бал»	<i>травень</i>

Виставки:

- виставка сімейних малюнків «Моя улюблена вчителька» *вересень*
- виставка сімейних робіт «Ляльки-ласунки» *жовтень*

- конкурс малюнків «Слово мого народу» *листопад*
- виставка сімейних робіт «Золоті руки» *грудень*
- конкурс малюнків «Весела зима» *грудень*
- «крилата» виставка «Прилітайте, пташки!» *березень*

Зауважимо, що розроблення програм є методом реалізації структурно-змістової моделі, наведеної на попередніх сторінках, адже кожна з програм спрямована на формування в дітей системних знань, виховання самостійності, відповідального ставлення до власного життя, довкілля. Структурними компонентами програми є мета, засоби реалізації мети, визначені ключові напрями роботи, орієнтовані на розвиток когнітивної, мотиваційної сфери, формування в дітей активної поведінкової позиції через забезпечення практичної участі в дитячих громадянських акціях, благодійних справах тощо. Вперше в зазначених програмах ми встановили завдання, пов'язані не лише з формуванням у дітей певної системи уявлень, знань з тієї чи іншої галузі пізнання, скільки із забезпечення практики активного набуття кожною дитиною досвіду участі у суспільному житті, прояву власної життєвої позиції.

Серед організаційних форм роботи у програмі виокремлюються індивідуальні, підгрупові та колективні форми. Причому педагогічний колектив розглядає програму як документ, обов'язковий для виконання всіма суб'єктами процесу — педагогами, дітьми, батьками. Тому серед форм індивідуальної роботи програма передбачає дії, які освітній заклад бере на себе стосовно дітей — «Надійка» для мене»; дії, які дорослі допомагають кожному вихованцю усвідомити як власне життєве завдання: «Я для себе» і «Я для «Надійки». Кожне із завдань враховує вікові можливості дошкільнят різного віку, може видаватись елементарним (щоденно роблю ранковий туалет, гімнастику, намагають їсти корисну їжу тощо — програма збереження психічного та фізичного здоров'я «Нехворійко»), проте має величезний розвивально-виховний потенціал, бо сформоване сприйняття завдань як завоб'язань, як обов'язкових для власного життя (здоров'я, розвитку) та для спільного блага (можу навчити робити гімнастику дітей молодшої групи, робити помітки в календарі природи тощо), — сприяє вихованню самостійності, формуванню відповідального ставлення до життя.

У програмі особистісного зростання у суспільних стосунках однією з ключових є ідея потреби цілепокладання в житті кожної людини, формування в кожного вихованця розуміння, навіть переконання того,

що від бажання, мрії до їх реалізації шлях може бути довгим, а також успішним або ні, залежно від того, як ти особисто намагатимешся перетворити мрію на реальність. Не менш значною нам вбачається думка про те, що слід реально оцінювати свої можливості, адже не секрет, що не лише у дошкільнят, а й у доросліших дітей бажання належать їм, а можливості — батькам. Формування відповідальності за своє життя не має бути лише декларативним. Навіть маленькі діти це можуть зрозуміти, якщо знайти адекватну форму донесення до них цих життєво необхідних переконань.

Важливий момент — безпосередній перехід від концептуального та програмового визначення до перспективного, а потім щоденного планування та організації роботи. Розроблені програми реалізують вихователі вікових груп у перспективному та календарному плануванні.

ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ — ВАРІАЦІЇ НА ТЕМУ

Враховуючи принцип інтеграції як один з провідних в організації освітнього процесу, ми розробили тематичний підхід до планування. Виходимо з потреби забезпечити взаємопов'язаність різних елементів навчального процесу як основу для формування цілісної картини світу. Яскравість, забарвленість цієї картини залежать повною мірою від урізноманітнення форм і методів навчання, його динамічних та просторово-часових параметрів. Класики педагогіки різних часів, зокрема П.Блонський, В.Сухомлинський, Ш.Амонашвілі, наполягали на такій організації навчального процесу, яка є цілісним процесом пізнання світу, а навчальні дисципліни виступають інструментами цього пізнання.

Пропонована нами модель, успішно апробована упродовж тринадцяти років, спрямована не на просте передання знань, досвіду, вмінь та навичок від покоління до покоління, а на розширення інформаційно-пізнавального поля, розкриття в кожній дитині її природних задатків, такої родової якості особистості, як нескінченне, ненаситне прагнення до творчості і краси, надання можливості вихованцям вийти за межі вузької дисциплінарних завдань, виявити інтерес і відчуття причетності до розв'язання проблем загальнолюдського характеру.

Реалізація принципу інтеграції в тематичному плануванні виявляється в такій організації, яка характеризується об'ємністю, багаторівневістю, багатомірністю видів і форм діяльності, що дають змогу максимально

проявитись природним задаткам дітей; широтою інформаційно-пізнавального поля, що об'єднує різні галузі знань і допомагає досягнути взаємопов'язаність усього з усім.

Стисло розглянемо основні організаційно-педагогічні ознаки тематичного планування.

Сама ідея тематичного планування не нова. У 20-х роках ХХ ст. розроблені програми, в основу яких покладено тематичне планування. Ідею комплексного інтегрованого міжпредметного вивчення навчального матеріалу не підтримали педагоги, вчені і методисти і його було заборонено. Тематичне планування широко використовується в роботі з дітьми, що мають будь-які відхилення у психофізичному розвитку. Таке планування спирається на принцип групування матеріалу (наприклад, теми «Гриби», «Комахи», «Квіти» тощо), щоб полегшити дітям осмислення сукупності, взаємозв'язку предметів, об'єктів, явищ навколишньої дійсності. Тобто педагог ознайомлює дітей із загальновідомим способом групування певних сукупностей предметів чи об'єктів дійсності, пояснює принципи об'єднання цих елементів у систему. Від дітей вимагається лише засвоєння готових знань. Цей самий принцип було покладено в основу розробленого К.Ушинським навчального посібника для маленьких школярів «Рідне слово».

Наше тематичне планування також побудовано з урахуванням принципу групування навчального матеріалу, але разом з цим передбачено активну участь дітей в його систематизації та спрямовано на формування в дітей основ діалектичного світогляду, розкриття їх творчого потенціалу, розвиток здібностей та вміння самостійно, активно пізнавати довкілля. Завдання педагогів — допомогти дітям усвідомити системність, цілісність реального мінливого світу у розмаїтті проявів, через формування уявлень про людську сутність, тваринний, рослинний, предметний світ підвести до елементарного розуміння загальних законів буття, про взаємозв'язок усього суттєвого. Особливість цього підходу виявляється в такій організації освітнього процесу, який допомагає максимально реалізувати пізнавальну активність дітей під час дослідної діяльності та сприяє формуванню таких важливих особистісних якостей, як компетентність, активність, ініціативність, креативність та самостійність.

Науково обґрунтувати такий підхід до планування нам допомогли результати численних психолого-педагогічних досліджень, в яких простежується тенденція до розуміння характеру інтелектуального розвитку дітей як активно творчого (Н.Батищева, Л.Венгер, В.Давидов,

Г.Доман, М.Доналдсон, О.Кравцова, В.Кудрявцев, М.Поддьяков та інші). Науковці доводять, що діти нерепродуктивно засвоюють суспільно-історичний досвід, вони можуть далеко виходити за його межі, проявляючи творчість, самостійно здобуваючи знання, відкриваючи для себе нові способи розумових дій. Це важлива закономірність розвитку дошкільників. Усвідомлення її допомагає так побудувати педагогічну діяльність (процес навчання, спілкування, взаємодії), щоб підтримувати, стимулювати активно творче прагнення дитини до явищ навколишньої дійсності — як у плані їх сприйняття та пізнання, так і щодо їх практичного перетворення, адже коли ми хочемо, щоб будь-яка діяльність дитини засвоювалась успішно, потрібно щоб вона відбувалась творчо. Як зазначають науковці, діти йдуть шляхом систематизації своїх уявлень, знань про довкілля, упорядкування їх.

Розглянемо змістові та структурні характеристики тематичного планування. Вісімнадцять тем, кожна з яких взаємопов'язана з кожною з чотирьох сфер життєдіяльності, означених у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, розраховані на тридцять шість навчальних тижнів навчального року, кожна з яких визначає загальне спрямування змісту роботи на найближчі два тижні, має загальну мету. Назва кожного дня розкриває ключові поняття загального понятійного поля. Зміст, спрямованість і форми життєдіяльності об'єднуються загальною темою і темою дня, яка є його своєрідним девізом, генеральною ідеєю. Тематичне спрямування узгоджується з усіма формами освітньої роботи, видами занять, спостереженнями, екскурсіями, експериментальною діяльністю. Тема кожного дня відповідає загальній темі, загальній ідеї. Робота, розпочата будь-якого дня, не обмежується одним днем, а може тривати до закінчення теми. Тобто відбувається поступове накопичення та розширення пізнавального простору у міру проживання теми.

Проілюструємо викладене на прикладі теми «Рух». Ідеєю першого дня є усвідомлення того, що рух — основне правило та умова життя. Діти за допомогою педагога намагаються тлумачити різноманітні значення цього поняття (рух — це розвиток, рух — пересування, рухом визначають зміни в природі та предметному світі), пригадують, ознайомлюються з тими (тим), хто (що) рухається і якими бувають рухи. Наступного дня діти шляхом спостережень, дослідів, художнього читання, міркування, тобто різних способів пізнавальної діяльності намагаються усвідомити види та характер видимих та невидимих рухів, пробують за допомогою символів зафіксувати результати своїх спостережень, навчитися орієнтуватися в цьому предметі пізнання.

Наступний момент пов'язаний з питанням про форми та способи організації освітнього процесу в межах щоденної його організації. У багатьох дошкільних закладах ще й досі визначальною в цьому плані є сітка занять, в якій вони розрізняються лише за видами діяльності. Краще відмовитися від такого підходу на користь інтегративної організації змісту освіти. Детально характеристику занять буде надано далі, зауважимо лише, що ми пропонуємо й інші підстави для класифікації занять. Вважаємо, що в програмі дня, щоб збільшити час для вільного самовизначення дитини, слід зменшити кількість часу спеціально організованого і керованого навчання на заняттях до трьох занять на день: одне супергрупове заняття інтегрованого типу (максимальна його тривалість близько 40 хвилин для старших дошкільників), одне підгрупове (12—15 хвилин) — предметне та одне індивідуальне (5—7 хвилин) — предметне. У перспективному плані супергрупові, підгрупові та індивідуальні заняття планують окремо.

Наведемо схему перспективного планування групових інтегрованих занять на тиждень на тему «Рух».

Таблиця 1

Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань	Інтегроване заняття з пріоритетом мовленнєвих завдань	Пошуково-дослідницька робота	Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань	Інтегроване заняття з пріоритетом мовленнєвих завдань
Рух. Хто (що) як рухається. Орієнтування у просторі. Порівняльний аналіз. Рухи за схематичним зразком. Лічильна діяльність	Рух. Рухи казкових героїв. Літературна казкова вікторина. Складання розповіді за змістом прислів'я	Рух. Від чого залежить рух предметів і рухи живих істот. Досліди, спостереження, полілог	Рух. Транспортний рух. Види транспорту. Логічні завдання з лічильними паличками. Встановлення закономірностей	Рух. Лексико-граматичні вправи з предметними картинками. Складання розповіді з досвіду дітей

Щоб полегшити вихователям планування педагогічної роботи за тематичним принципом, пропонуємо перспективне планування на рік інтегрованих та комплексних занять.

ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ЗАНЯТЬ

Таблиця 2

Теми Тиж- ня	Види інтегрованих занять						Заняття художньо- го циклу	Розвага	Творчий продукт
	соціально-при- родознавчої тематики	2	3	4	5	6			
1	Що і хто мене оточує	Схожі — не схожі	Один і всі. Я і ми	Ім'я — назва речі	Ми різні	«Веселі долоньки», «Наші ніжки кро- кували по доріжці», автопортрет з при- родних матеріалів; ліплення до заняття на тему «Я можу — ми можемо»	8	Дівчатка та хлоп'ята, а також їх батьки	9
		Живий кут- чок у нашій групі	Ми — група. Правила нашої групи	Кімнати дитячого садка	Я можу — ми може- мо				
«ПІЗНАЙМОМОСЯ»	Моя дорослі- шання	Дорослі та діти	Великі та ма- ленькі у світі природі	Дорослі та діти	Дорослі тварини та їх ди- тинчата	Оригами «Божа корівка»; малювання «Черв'ячки гуляють по доріжці», «Рибки в морі»; ліплення «Магазин для лілі- путів», колективне ліплення «Гарілка для Гулівера»	«Гра-занят- тя «Кішки (леви, тиг- ри, панте- ри, леопар- ди, кішеч- ки)»; свято для умілих ручечат	Виготовлення коректур- них таблиць за темою; оформлення ілюстрованих правил життя для великих і маленьких	
		Чи доб- ре бути дуже ма- леньким	Гуліверів- велетні	Великі та ма- ленькі рослини	Великі та ма- ленькі мешкан- ці води і неба				
«ВЕЛИКІ ТА МАЛЕНЬКІ»	Правила для великих і ма- леньких, або Чому маленькі слухають ве- ликих	Великі та ма- ленькі у світі природі	Гуліверів- велетні	Великі та ма- ленькі рослини	Великі тварини та їх ди- тинчата	Оригами «Божа корівка»; малювання «Черв'ячки гуляють по доріжці», «Рибки в морі»; ліплення «Магазин для лілі- путів», колективне ліплення «Гарілка для Гулівера»	«Гра-занят- тя «Кішки (леви, тиг- ри, панте- ри, леопар- ди, кішеч- ки)»; свято для умілих ручечат	Виготовлення коректур- них таблиць за темою; оформлення ілюстрованих правил життя для великих і маленьких	

Продовження

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Тема 3 «Вони живуть ПОРЯД З НАМИ»	Рослини і тварини нашого краю	Домашні тварини	Рослинний камерний лейдоскоп	Час для людини і тварин. Доба	Сезонні зміни у природі	Колаж «Різнокольорова Земля»; колективна аплікація «Різнокольоровий хоровод навколо Землі»; малювання «Казкові теми»; творча робота «Будівлі, будинки, будиночки»	«Краще немає рідного краю»	Карта-проект «Моя країна Україна»
	Де ми живемо	Дім	Моя країна Україна	Різні будинки	Дорога пряма і звивиста	Колаж «Різнокольорова Земля»; колективна аплікація «Різнокольоровий хоровод навколо Землі»; малювання «Казкові теми»; творча робота «Будівлі, будинки, будиночки»	«Краще немає рідного краю»	Карта-проект «Моя країна Україна»
Тема 4 «ВСЕ ВЗАЄМОПОВ'ЯЗАНО»	Земля — наш спільний дім	Планета Земля. Глобус	Космос. Сонячна система	Доба. Тижень. Рік	Пригоди	Творча робота «Машинна мрія»; виставка малюнків «Транспорт у казках»; малювання «Поріжжя крокували, їхали, повзли...»	«Уроки Світлофора» за участю інспекторів ДАІ»	Мультифільм «Розслідування. Йду по сліду»; газета «Де були — розкажимо, що робили — покажемо»
	Робінзонада (Ми йдемо)	Група — дім: спільне та відмінне	Іду по сліду	Об'єктивно простір	Хто летить у літаку	Творча робота «Машинна мрія»; виставка малюнків «Транспорт у казках»; малювання «Поріжжя крокували, їхали, повзли...»	«Уроки Світлофора» за участю інспекторів ДАІ»	Мультифільм «Розслідування. Йду по сліду»; газета «Де були — розкажимо, що робили — покажемо»
Тема 5 «ПОДРОЖЕМО»	Робінзонада (Безлюдний острів)	Дороги	Транспорт	Дороги				

Продовження

1	Тема 6 «НАСТРІЙ І ХАРАК- ТЕР»	2	Хто, як і чому переживає	3	Настрій і характер	4	Страх	5	Яким буває настрій	6	Твердий характер. Легкий настрій	7	Малювання автопортрета; гра з кольором	8	Інсценування казкою	9	Самопрезентація «Який я», книжки-рецепти «Як порадувати кудлатого друга»; інтерв'ю «На якого казкового героя я схожий»
		Характер тварин	Бачу радість у всьому	Добре — погано	Настрій цілий рік	Чи можуть бути веселими?	Творча колективна робота	«Про козеня, яке уміло рахувати до десяти»	«Настрій осені»	«Як козеня, яке уміло рахувати до десяти»	«Про козеня, яке уміло рахувати до десяти»	«Про козеня, яке уміло рахувати до десяти»	«Про козеня, яке уміло рахувати до десяти»	«Про козеня, яке уміло рахувати до десяти»	«Про козеня, яке уміло рахувати до десяти»	«Про козеня, яке уміло рахувати до десяти»	«Про козеня, яке уміло рахувати до десяти»
1	Тема 7 «УПЕРЕД, РЯТІВНИКИ!»	Умий свою планету	Обережно, небезпека!	Щоб рятувати, слід знати	Допоможи собі сам	Як допомогти друзям нашим меншим	Творча колективна робота	«Прикра-симо нашу планету»	Спортивна сюжетно-рольова гра	Газета «Герої України», листівка «Чужої біді немає», виготовлення	«Герої України», листівка «Чужої біді немає», виготовлення	«Герої України», листівка «Чужої біді немає», виготовлення	«Герої України», листівка «Чужої біді немає», виготовлення	«Герої України», листівка «Чужої біді немає», виготовлення	«Герої України», листівка «Чужої біді немає», виготовлення	«Герої України», листівка «Чужої біді немає», виготовлення	
		Героїчні вчинки	Хто такий герой. Читання «Оповідання про невідомого героя»	Допомагай	Мамині помічники	Допо-можи собі сам	«Брудне тло закриваємо кольоровим»	«Брудне тло закриваємо кольоровим»	«Брудне тло закриваємо кольоровим»	«Брудне тло закриваємо кольоровим»	«Брудне тло закриваємо кольоровим»	«Брудне тло закриваємо кольоровим»	«Брудне тло закриваємо кольоровим»	«Брудне тло закриваємо кольоровим»	«Брудне тло закриваємо кольоровим»	«Брудне тло закриваємо кольоровим»	«Брудне тло закриваємо кольоровим»

Продовження

1	Тема 8 «Я ДІЯ СЕБЕ ТА ДІЯ ІНШИХ»		2	Прислухайся до себе	3	Я вже виріс Дід Мороз. Хочу дарувати	4	Великий і до- рогий. Зад- рість	5	Лінія життя	6	Моя багат- ство	7	Оригамі «Дід Мороз і ялинка»; виготовлення новорічних сувенірів, по- робок, листів- ки для самот- ньої людини	8	Ново- річне свято	9	Інтерв'ювання «Мої досяг- нення»; свят- кова газета «Маленькі поради для великої ялин- ки»; акція «Добрі Діди Морози»
	Тема 9 «ВСЕЛЕ РІЗДВО»		2	Стосунки. Дружба	3	Я – добрий Дід Мороз. Хочу дарувати	4	Маленькі по- ради для ве- ликої ялинки	5	Я можу — ми можемо	6	Прикра- шасмо ялинку	7	Прикрашання різдвяної па- лиці зіркою; виготовлення масок; малю- вання на тему «Зимонька- зима» різними техніками; оригамі «Сніговичок»	8	«Різдвя- ні ко- лядки»	9	Виготовлення різдвяних листівок
			Традиції народних свят	Подарунок. Подарунок для душі	Різдво	Різдво	Шукаю по- дарунок	Шукаю по- дарунок	Шукаю по- дарунок	Лісове свято	Зима	Зима	Зима	Зима	Зима	Зима	Зима	Зима

Продовження

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Тема 10 «СЛОВО»	Спілкування	Які бувають слова	Ввічливі слова	Словникові сімейки	Старі слова	Колаж «Пухнастий сніг»; малювання на тему «Веселий ярмарок» «Зима-краса» різними техніками	Літературно-музичне свято «Веселий ярмарок»	Презентація «Словника важливих слів»
	Слова-імена	Вчимося відгадувати і загадувати загадки	Дивовижні слова	Енциклопедія королеви математик	Придумуємо казки про геометричні фігури			
Тема 11 «КРАСА»	Зима-красуна	Гудзик	Красиве — корисне	Краса порядку	Краса здоров'я	Картини з пластиліну на тему «Краса»; оригами «Портрет» (кружечки)	Свято краси і моди; виготовлення костюмів з підручних засобів	Книжка-картинка «Краса навколо нас»; творчий проєкт «Якби я був чарівником, як би я прикрасив наш дитячий садок»
	Красиве — некрасиве	Краса прихована — краса вчинків	Краса у творах мистецтва	Краса форми	Краса числа			
Тема 12 «РУХ»	Переміщення в природі	Рух. Як рухаються казкові герої	Які різні рухи	Переміщення. Які бувають рухи	Швидко — повільно	Передання різних рухів у кольорі, лінії; малювання з тіста «Сердечка для коханих»	Спортивна сюжетно-рольова колективна гра «Спритні. Сильні. Сміливі»	Коректурна табличка про рухи у казках; оформлення фотостенду (газети «Я умію ось так!»)
	Зміни в природі. Рух Землі	Рух як розвиток	Рух — зміна. Перетворення	Транспорт і рух	Рух у предмети світі. Рух числа			

Закінчення

1	Тема 16 «ЗАПАЛЮЄМО ЗІРКИ»	2	Творчий проєкт – виготовлення газети «Я — зірка»	Зірки в космосі	Люди — зірки	4	Запалюємо зірки у групі	Зоряна карта	Летимо на ракеті	Зірка	Причина — наслідок	6	Сузір'я «Наше»	7	Малювання на космічну тему	8	Концерт «Наші таланти»	9	Фотостенд та інтерв'ю «Дитячий садок запалює зірки»; колаж «Наше сузір'я у Сонячній галактиці»
		3	Космос	Зоряна карта	Летимо на ракеті	Зірка	5	Зоряна карта	Летимо на ракеті	Зірка	Причина — наслідок	6	Сузір'я «Наше»	7	Малювання на космічну тему	8	Концерт «Наші таланти»	9	Фотостенд та інтерв'ю «Дитячий садок запалює зірки»; колаж «Наше сузір'я у Сонячній галактиці»
1	Тема 17 «СІМ'Я»	2	Моя сім'я	Сім'я і дім	Сім'я — це 7 різних Я	4	Пташиний кудлаті сімейки	Різні сімейки	Різні сімейки	Дітки з чисті гілочки	6	Тато, мама, дружина — сім'я	7	Малювання сімейного портрета, колаж «Груповий портрет»	8	Сімейний вогник	9	Листівка «Правила життя нашої групи»; виставка «Подарунки від щирого серця»	
		3	У кожного є сім'я	Сім'я і дім	Сім'я — це 7 різних Я	4	Дитячий садок — наша велика сім'я	Грасмо в сім'ю. «Дочки — матері»	Різні сімейки	Дітки з чисті гілочки	6	Тато, мама, дружина — сім'я	7	Малювання сімейного портрета, колаж «Груповий портрет»	8	Сімейний вогник	9	Листівка «Правила життя нашої групи»; виставка «Подарунки від щирого серця»	
1	Тема 18 «ГРАЙ-МІСТО»	2	Гра з дорослими, гра в дорослих	Ще веселе слово «гра»	Разом — весело, а порізно — сумно	4	Спарт, сила, дружба, мир	Юні архітектори	Юні архітектори	День народних ігор	6	День народних ігор	7	Виготовлення атрибутів до ігор; складання альбомів описів улюблених ігор	8	Грай-місто. Подорож по ігрових станціях	9	Виставка улюблених іграшок дітей	
		3	Спритні, сильні, сміливі	Ще веселе слово «гра»	Разом — весело, а порізно — сумно	4	Спарт, сила, дружба, мир	Юні архітектори	Юні архітектори	День народних ігор	6	День народних ігор	7	Виготовлення атрибутів до ігор; складання альбомів описів улюблених ігор	8	Грай-місто. Подорож по ігрових станціях	9	Виставка улюблених іграшок дітей	

Наприкінці другого тижня обов'язково проводиться розвага, підбиваються підсумки роботи на дану тему. Це не той відпрацьований ранок сценарного типу, в якому кожному свідомо відведена своя роль, що дає змогу тільки в певний момент свята показати діяльну активність. Наша розвага — це ігрова програма, безліч цікавих завдань, ігор, танців, пісень, які допомагають узагальнити все, що діти отримали за два тижні.

З початку навчального року коло пізнавальної інформації поступово розширюється від того, що ближче до дитини, її життя, охоплюючи все нові і нові галузі знань. На початку навчального року теми допомагають уточнити, поповнити знання дітей про різні системи, наприклад «Тварини», «Інструменти», «Транспорт», і підсистеми, наприклад, «Види транспорту», «Дикі та домашні тварини», вичленувати загальні для кожної системи ознаки. Так, у процесі проживання тем «Великі та маленькі», «Вони живуть поряд з нами», «Винахідники», «Чудові подорожі» тощо діти збагачують, уточнюють назви окремих видів, наприклад, тварин, групують окремі види у більші групи за загальними для них ознаками (умови проживання, спосіб життя, зовнішній вигляд тощо), учаться встановлювати прості залежності між різними чинниками їх життєдіяльності. Теми, вивчення яких допомагає дітям установити приховані, складніші для усвідомлення взаємозв'язки, причинно-наслідкові відношення між елементами окремих систем і підсистем, усвідомлювати їх взаємозалежності, взаємовплив, проживаються у другому півріччі. Їх відрізняє різнобічний підхід до теми, що вивчається. Наприклад, тема 12 «Рух» спирається на ту інформаційну основу, що була сформована раніше, у попередніх темах. У процесі її проживання дітям пропонується осмислити роль руху в живій та неживій природі, різні значення цієї категорії: рух як розвиток, рух як переміщення, рух як зміна. Діти вчать порівнювати рухи приховані і явні, визначати характер і різні види рухів, групувати предмети та об'єкти дійсності за характером руху, вчать відчувати рухи свого тіла, аналізувати їх і називати.

У зміст планування ми вносимо різні форми, види спільної роботи з дітьми, які можуть виконуватися разом з дітьми на заняттях, поза ними, разом з батьками, пропонуємо методи інтерактивного навчання. Розкриваємо зміст деяких, щоб пояснити, який смисл ми вкладаємо в їх назву.

МЕТОДИ АКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Полілог — проблемна нерепродуктивна бесіда (у репродуктивній бесіді відповіді на всі запитання, які ставить вихователь дітям, вже відомі), спільний пошук істини під час обговорення. Кожний учасник полілогу має рівні права. У репродуктивній бесіді (основній формі діалогу з малюками в дитячому садку) вихователь — ведучий, у полілозі — режисер. У полілозі кожен має право мати і висловити свою думку, навіть якщо вона не збігається із загальною, традиційною. Будь-який варіант відповіді приймається як **можливий**, своєрідний варіант розв'язання проблеми. Оцінка типу «Ти помилився», «Ні, неправильно» неприпустима. Вихователь як авторитетна особа може насамкінець висловити свою аргументовану позицію, залишивши при цьому дітям право вибору мати свою думку або прислухатися до думки досвідченої поважної людини, що часто-густо так і буває. Але тепер це вже не нав'язаний погляд, а власне рішення. Така форма спілкування і навчання сприяє формуванню у дітей прагнення мати свій погляд, звичку до самостійного мислення, розвивати здатність формулювати і висловлювати свою власну думку аргументовано, тобто на рівні свого віку обстоювати її. Полілог — один із методів розвитку словесної творчості дітей у процесі пізнавальної діяльності. Важливою організаційною умовою для полілогу є спілкування «очі в очі», тобто щоб діти сиділи по колу, на одному рівні з педагогом, що допомагає створити довірливу атмосферу щирості та участі кожного. Ми цю умову дітям пояснюємо так: «Ми сидимо в колі, щоб жодна наша думка не загубилася. Якщо хтось її «випустить», інший обов'язково підхопить».

Кожна тема пропонує своє коло проблем, які можна і бажано обговорювати під час полілогу. Наприклад, «Що сильніше: рука чи слово?», «Хотів би ти стати пташкою? Якою б ти пташкою став?», «Чи добре бути маленьким, дуже-дуже маленьким?», «Які ти знаєш основні правила життя в сім'ї?», «Діти і дорослі по-різному грають? Чи відрізняються їхні ігри?», «Який подарунок ти можеш зробити своїм рукам? А своїй душі?». Може постати питання, що іноді буває, коли вихователі ознайомлюються з нашим досвідом роботи: «Чи не складно це для дітей? Чи зможуть вони обговорювати це?» Ми відповідаємо словами відомого гуманіста, психолога і педагога Глена Домана: «Діти розумні настільки, наскільки розумними ми їм дозволяємо бути». Для того, щоб полілог вийшов, слід у низці інших умов дотримуватися обов'язкового принципу партнерства, за якого вихователь не

переймається суперзавданням **дати знання**, а шукає істину, відповіді на запитання разом з дітьми, показуючи їм способи народження розумних рішень інтелектуальних проблем, допомагаючи дітям самим опанувати ці способи, відкриваючи невідомі для себе грані дитячої особи.

Інтерв'ювання. Цінність цього методу полягає у можливості підсилити і збагатити діалог батьків та дітей. Цей метод для батьків, бо показує їм внутрішній світ їхніх дітей, формує ставлення до дитини як до особистості. Водночас інтерв'ю, під час якого вихователь щиро цікавиться думкою дитини з різних питань, цінне тим, що виховує прагнення до самостійного мислення, розвиває уміння висловлюватися, дохідливо формулювати свою думку. Для інтерв'ювання ми пропонуємо питання, пов'язані з темами, які важливі для формування громадянської позиції, активності і самостійності.

Виготовлення набірного полотна (складеного поля) — метод, в якому охоче беруть участь діти і педагоги. Це колективна робота, що полягає в наочному втіленні уявлень дітей про будь-які явища або об'єкти навколишньої дійсності. Розміри набірного полотна залежать від теми і реальних можливостей (це може бути зворотний бік старих шпалер, внутрішня сторона коробки з-під цукерок). От як ми це робимо.

У кожного вихователя про запас є безліч різних маленьких і великих картинок, вирізок зі старих журналів, листівок та решта дрібниць. Коли виникає потреба скласти набірне полотно, наприклад «Ліс», «Північ», «Африка», «Світ моря», «Місто» або інших, вихователь попередньо обговорює з дітьми зміст майбутнього поля, діти згадують всі можливі компоненти, елементи, обговорюють деталі, їх розміщення на аркуші. Наприклад, під час обговорення змісту набірного полотна «Ліс» вихователь уточнює, які дерева, тварин, птахів можна зустріти в лісі, назви, розташування їх житла, обговорює, як краще розмістити деталі зображення, що можна намалювати, а що виконати аплікацією. Після обговорення діти добирають, вирізують під наглядом вихователя і розміщують деталі. Що старше діти, то більш активна і діяльна їх участь у цій справі. Під час роботи діти охоче спілкуються, а відтак готове полотно демонструється батькам, причому діти не стомлюються давати пояснення щодо його змісту. Набірне полотно може виконуватися протягом 2—3 днів і перебувати в груповій кімнаті упродовж двох тижнів. Вихователь може використовувати в навчальній діяльності це набірне полотно як наочність на занятті з теми, яка

подібна до цієї. Як свідчить практика, така організація роботи стимулює інтелектуальну, мовленнєву і загалом особистісну активність дітей, сприяє прояву дитячої творчості і найперш словесній.

Педагоги трепетно ставляться до дитячих творів, пишуться досягненнями дітей, тому вельми популярною формою роботи є **виго-товлення книжок-маляток**, випуск газет, листівок, ведення щоденника життя групи. Кожну сторіночку в цій загальній книзі виконує, оформляє кожна дитина сама або разом з батьками. Так, наприклад, у книжці про крапельку кожна зі сторіночок розповідає про одну з крапельок — річкову, морську, водопровідну, бурульку, слізку, дощову тощо. А в круглій книжці діти розповідають про найрізноманітніші круглі предмети (повітряну кульку, м'яч, сонечко, яблуко, кермо в машині тощо).

Разом з відомими заняттями в нашій роботі використовувалися інтелектуальні ігри, заняття, особливістю яких було поєднання різних розділів пізнавальної діяльності. Наведемо зразок конспекту інтегрованого заняття для старшої групи.

Тема: «Кожному своє».

Полілог. Звуковий аналіз слів. Розв'язання логічних завдань.

Мета: формувати у дітей уявлення про те, що кожному в природі відведено свою роль, у кожного свої обов'язки і кожний по-своєму незамінний; вправляти дітей у звуковому аналізі слів; продовжувати навчати розв'язувати логічні задачі.

Матеріал: роздатковий матеріал — лічильні палички, набір цифр, наочні картинки; демонстраційний матеріал — картинка із зображенням.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Частина 1. Полілог. Вихователь пропонує дітям пригадати мультфільм про віслючка, який мріяв стати метеликом і що з цього вийшло, та поговорити про те, чому віслючкові не вдалося виконати задумане.

— Уявимо, що мишка і слон вирішили обмінятися хвостиками, вушками. Що б тоді було? Чи змогла б мишка жити в барлозі? А ведмідь у нірці? Чому?

Педагог показує картинку із зображенням будиночка.

— Як ви гадаєте? На що це схоже ще? (*Шпаківня, будка, білоччине дупло, над яким вона зробила дашок.*) На вашу думку, чи змогли б шпак і собака обмінятися будиночками? Поясніть свою думку.

Вихователь підводить дітей до висновку про те, що у кожного у природі своє місце, своя роль. А наша справа — зараз рости і міцніти,

набиратися розуму, щоб у майбутньому обрати для себе відповідну справу, коли станемо дорослими.

Частина 2. Звуковий аналіз слів.

— У кожного своє місце не лише у природі. У словах звуки і букви теж стоять кожний на своєму місці. Якщо звук змінити, то зміниться і слово.

Проводиться гра «Живі слова». Педагог пропонує трьом дітям скласти слово «жук», далі замінює перший, другий, третій звуки, стежачи за дітьми, як змінюється все слово (жук-лук-лак-рак-бак-бук-бум).

Вправа «Хто більше назве слів». Завдання — назвати слова, в яких склад «ма» перший (ма-лина, ма-шина, ма-ма, ма-люк, Ма-рійка), у середині слова (ко-ман-да), у кінці слова (ра-ма, са-ма, Ро-ма). Аналогічно зі складом «мо» (молоко, морозиво, море, мостик, молоток).

— Скільки звуків у слові «мостик»? Як змінити це слово так, щоб «мостик» зменшився, а звуків у слові стало більше? (*Мосточок.*) Хто пройде по мосту? Хто пройде по мостику?

— Скільки складів у слові «молоко»? А немовлята це слово поміщають у два склади. Здогадалися, як? (*Мо-ня, мо-ко.*)

Частина 3. «Ану, порахуй». Ми говоримо «кожному — своє» тому, що у кожного своє місце у природі, у кожного свої потреби. Порахуймо, скільки відер фруктів потрібно одному слоненяті в цирку на два дні, якщо за один день воно з'їдає три відра фруктів. (*Вихователь пропонує дітям рахувати за допомогою лічильних паличок.*)

— Бегемотик у зоопарку росте не щоднини, а щогодини. У понеділок йому дали 1 миску каші, а потім щодня на одну миску більше. Скільки мисок йому дали у вівторок? У середу?

Вихователь пропонує дітям пограти у гру «Скільки?» з використанням набору цифр. Покажіть, скільки:

- крапочок на спинці у жучка-«сонечка»;
- лап у собаки;
- дірочок на п'ятачку у поросятка;
- хвостиків у п'яťох котів;
- лапок у трьох гусаків.

На аркушах-заготовках діти можуть домальовувати деталі, які вони тільки що рахували.

МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ КАРТ РОЗУМОВИХ ДІЙ НА ЗАНЯТТЯХ ТА У ПЛАНУВАННІ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КАРТИ-СХЕМИ

Ефективним способом формування системності знань на основі інтеграції змісту дошкільної освіти є застосування **методу інтелектуальних карт** (mind-maps) або карт розумових дій (визначення Т.Бьюзена).

Останнім часом інтелектуальні карти як засіб організації навчально-пізнавальної діяльності широко застосовуються в різних ланках вітчизняної та зарубіжної освіти і отримали багато різноманітних визначень. Так, у вищій школі спосіб застосування цих карт-схем має назву **метод концептуальних карт** (Л.Карпинська, Н.Іванченко, Л.Тархова та інші). Щодо середньої школи — інтелектуальні карти мають назву **схеми орієнтувальної основи дій** (ООД) (Т.Лазарева), а також **схеми розумових дій**. Кожен з названих термінів, з одного боку, є синонімом інших, проте, на наш погляд, має певну специфіку.

У системі дошкільної освіти застосування схем, схематичних малюнків не дуже поширено, лише в останні роки в контексті екологічного виховання вихователі застосовують окремі схеми для пояснення складних природознавчих понять. У методиці розвитку зв'язного мовлення дітей в окремих авторських технологіях також застосовувались схеми, які допомогли зберегти логіку побудови описової розповіді, повідомлення чи міркування. Проте системних карт, якими по суті є карти розумових дій, у дошкільній освіті не застосовували. Отже, запропонована методика та розроблений авторами атлас карт розумових дій може допомогти вихователям та вчителям початкової школи оптимізувати навчально-пізнавальну діяльність завдяки унаочненню послідовності пошуково-орієнтувальних дій, встановленню взаємозв'язків різноманітних понять. Розкриємо сутність цього поняття.

Інтелектуальна карта є по суті структурно-логічною схемою змістово-процесуальних аспектів вивчення певної теми, в якій у радіальній формі відображаються зв'язки ключового поняття, що розташовується у центрі, з іншими поняттями цієї теми (проблеми), та становить з ними нерозривну єдність. Така карта дає змогу майже на кожне поняття дивитись крізь призму його міжсистемних зв'язків, вони стають для того, хто навчається, наочними, очевидними. Термін «схема орієнтувальної основи дій» підкреслює організаційно-спрямовуючу функцію інтелектуальних карт, адже у процесі їх побудови, складан-

ня, людина не лише відтворює власне уявлення щодо міжсистемних зв'язків ключового поняття з іншими, а певним чином усвідомлює логічну послідовність пошуково-орієнтувальних дій, тобто краще за своє не лише саме знання, а й опановує способи його здобуття. Така карта складається за активної участі дітей на їх очах, охоче дітьми коментується, багаторазово удосконалюється, доповнюється у різних формах життєдіяльності. Наприклад, карта, складена дітьми середньої групи разом з вихователем, у наступному навчальному році може бути оглянута цими самими дітьми, проаналізована та доповнена чи навіть суттєво змінена. Отже, для визначення названого засобу наочного навчання дітей ми пропонуємо застосовувати терміни *інтелектуальні карти* чи *карти розумових дій*.

Водночас для оптимізації навчально-виховного процесу в дошкільному закладі, початковій школі педагогу також потрібен інший тип — *концептуальні карти*. Нагадаємо, що поняття «концепція» означає певний спосіб розуміння, трактування будь-якого предмета, явища, процесу, погляду на предмет чи явище. Педагогу така карта дає змогу вибудувати логіку вивчення певної теми, враховуючи різні її аспекти, реально інтегруючи зміст освіти. Наявність концептуальних карт допомагає вибудувати в логічній єдності цикл тематичних занять (уроків), що максимально повно розкривають тему. Концептуальна карта складніша за карту розумових дій, адже вона відображає значно більше інформації, ніж вихователь може використати на своїх заняттях. Водночас це поширює його можливості щодо багатоваріантної організації змісту.

Зауважимо, що дехто з учителів, поверхово ознайомившись з технологією застосування інтелектуальних карт, відмахується від неї, мовляв, вона нагадує відому їм методику «словникових гнізд», в яких також від ключового слова утворюється система взаємопов'язаних за певними лексико-граматичними ознаками слів. На нашу думку, схожість є лише зовні. Карта інтелектуальних дій складніша, вона відображає глибинні зв'язки складнішого плану — філософські, соціально-культурні тощо. Так, якщо як ключове поняття карти розглянемо поняття «**гості**», стає очевидною потреба пов'язати його з такими поняттями, як свято (причина для гостювання), традиції гостинців, очікування господарями гостей, приготування, привітання, пригощання, розвага гостей, культура гостювання тощо. За кожним із названих складових стоїть також певна сукупність інших уточнюючих понять. Так, усвідомлення сутності ключового поняття вимагає визначення важливих його ознак, якими *гість* відрізняється від *негостя* (святкове вбрання, наявність

гостинця, настрої, налаштований на свято гостювання тощо). Отже, карта-схема орієнтує педагога і дітей на засвоєння не відокремленого, теоретизованого знання, а на життєву ситуацію, освоєння якої надає дитині життєвих компетенцій. Повторимося, що карта є динамічним явищем, вона постійно змістовно змінюється в кожній конкретній навчальній ситуації, відповідно до того, як змінюватиметься логіка самого заняття, організація процесу пізнання.

Є певні труднощі у визначенні належності методу застосування інтелектуальних карт до відомих класифікацій методів навчання. Адже сама карта є наочним засобом, оскільки наявно показує дітям взаємозв'язки понять теми, основні логічні блоки, містить малюнки, картинки, а спосіб застосування такого засобу можна класифікувати як наочний метод. Проте складання карти відбувається у процесі обговорення, полілогу, в якому діти як співрозмовники обмінюються думками, міркуваннями, висловлюють пропозиції, варіанти відповідей. Під час колективного обговорення карти діти залучаються до різних видів діяльності (малювання, розігрування ситуацій, виконання завдань за предметними картинками, створення рухливих образів тощо). Отже, метод інтелектуальних карт можна зарахувати до класу комбінованих методів навчання.

МЕТОДИКА РОБОТИ З КАРТОЮ НА ЗАНЯТТІ

Розглянемо детальніше методику роботи з картою розумових дій на занятті. Зауважимо, що використання інтелектуальних карт буде ефективним для будь-якого виду заняття, адже цей метод виконує передусім смислоутворюючу функцію, задає смисли всій навчально-пізнавальній діяльності. Особливого значення застосування карт набуває на заняттях інтегрованого типу — ключове слово схеми становить смисловий стрижень, навколо якого і відбувається об'єднання різних видів діяльності та галузей знань.

Сутність запропонованого підходу полягає в тому, що педагог, обираючи тему-образ заняття, спочатку сприймає обрану тему як багатозначне, багатоаспектне поняття (явище). На етапі підготовки до заняття він складає концептуальну карту, вирішує, які елементи становитимуть інтелектуальну карту, що буде складатися на занятті, відповідно робить заготовки, готує демонстраційний та роздатковий матеріал. Вихователь повинен бути готовим до того, що на самому занятті діти можуть запропонувати власну логіку міркувань, і, можливо, заготовлену схему доведеться дещо змінити.

Про ключове слово вихователь повідомляє дітям на початку заняття, коли пропонує подумати, знайоме це слово дітям чи ні, як діти його розуміють, з якими словами це слово «дружить». На аркуші (ватман, старі шпалери) посередині педагог друкує ключове слово, від якого проводить лінії-стежинки в різні сторони. Діти можуть допомагати вихователю написати слово, сприймають його цілісний образ, що сприяє легкому, невимушеному його запам'ятовуванню. У такий спосіб діти поступово можуть навчитися «читати» слова без спеціального навчання (сутність цього прагматичного методу навчання дошкільників грамоти розглянемо пізніше). Кожна стежинка закінчується словом, логічно пов'язаним із ключовим. До кожного цього слова діти можуть намалювати картинку-ілюстрацію чи інший смисловий образ. Відтак схема стає живою, наочною, а сам процес її складання надає жвавості заняттю динамічного та діалогічного характеру.

Робота зі схемою може відбуватися за такими логічними кроками, проте зміст роботи на кожному етапі визначається інтересами дітей (саме вони вирішують, якою стежинкою на карті-схемі можна рухатися далі), можливостями конкретної групи та тим робочим змістом, яким насичує заняття вихователь.

Перший крок — термінологічний. Одразу зазначу — назви умовні, кожний педагог їх може назвати по-своєму. Мета цього етапу роботи — зосередити увагу дітей на ключовому слові, зробити його і те (ті) поняття, що за ним стоїть, об'єктом роздумів та спостережень, разом з дітьми сформувані понятійне поле, насичене численними словами, що утворюють різні смисли ключового поняття. Впродовж заняття схема може доповнюватися, тобто перше коло слів може розростатися, збільшуватися завдяки уточненням.

З-поміж способів роботи на першому етапі — бесіда, полілог, гра «запитання-відповіді», малювання символічних зображень названих слів, застосування інших способів їх втілення (наприклад, показати пальчиками, зобразити в русі, жестах, знайти з-поміж інших відповідну картинку тощо). Результат першого етапу має бути складений разом з дітьми, записаний та домальований перший варіант карти-схеми. Щодо малювання, то діти можуть малювати по черзі на самій карті або на невеличких аркушиках, а потім приклеювати свої малюнки (попередньо їх можна вирізати для економії місця) на загальну схему.

Другий крок — художньо-лексичний. Мета другого етапу полягає в уточненні значень слів-понять, у вправлянні дітей у складанні сло-

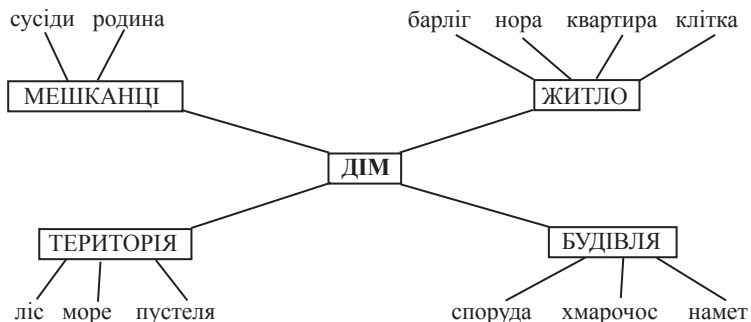

восполучень, фраз, пошуку відповідних смислів у художніх, зокрема літературних та фольклорних, творах. На цьому етапі перше коло слів-малюнків може збільшитися, поширитися. Так, за словом «погода» можуть з'явитися слова *дощ, вітер, сонце* (інший варіант: *тепла, холодна, морозна, спекотна* тощо), за словом «дощ» — *парасолька, калюжі, хмарки, плащі, гумові чобітки*. Вихователь може застосувати такі методи та прийоми: читання та розповідання, хорове промовляння чистомовок, коротких віршів, текстів, що супроводжуються пальчиковими рухами, загадування загадок, лексико-граматичні вправи. Причому педагог намагається розгорнути смислове поле на якомога ширшому матеріалі — про природу, світ людських стосунків, математичні відношення; намагається задіяти художні уявлення, сенсорні відчуття дітей. Тобто інтегрує змістовий матеріал заняття.

Третій крок — тілесно-орієнтований, або руховий — виокремлено свідомо, але на занятті він може знайти місце в кожній його частині, коли вихователь відчуває потребу задіяти рух для збереження загального ритму, темпу заняття. В ігровому арсеналі є безліч ігор, які тематично можуть бути близькими ідеї заняття. Крім того, це можуть бути різноманітні рухові вправи, в яких діти за допомогою власного тіла можуть відобразити певні смисли. Не можна ігнорувати цю складову заняття, адже групова робота над складанням карти, цілеспрямована навчально-пізнавальна діяльність вимагають значного емоційного, розумового, а також фізичного навантаження, тому «емоційні сплески», рухова активність мають надзвичайно важливе значення для забезпечення працездатності дітей.

Останній крок заняття має бути орієнтованим на створення спільного кінцевого продукту, тому він може бути названий **продуктивний**, чи **проектувальний**, залежно від цілей, окреслених педагогом. Мета цього етапу — об'єднати дітей спільною діяльністю, збагатити досвід активної участі у взаємодії з ровесниками та дорослими, вправлятися в ініціюванні власних ідей, дій, навчитися домовлятися, наполягати, підкорятися, тобто діяти разом. Спільний результат, разом створений продукт викликають радість і залишаються у пам'яті дитини. Це може бути невеличка інсценівка, виготовлення колажу, заповнення групового часопису, соціально-ігрове проектування тощо.

Продемонструємо можливі варіанти роботи над складанням карти розумових дій на тему «ДІМ» (див. мал. 2 на с. 42).

Мал. 2

Зазначимо, що робота над складанням цієї карти може бути справою не одного заняття, а циклу занять, об'єднаних смислоутворюючою ідеєю, яку вихователь прагне донести до дітей — для кожного живого дім, домівка — найважливіше місце, його треба берегти і цінувати. Всі навчальні завдання, «предметні» знання є другорядними стосовно цієї ідеї, вони є важливим засобом її осмислення і засвоєння.

На першому етапі роботи над поняттям *дім* вихователь уточнює, який смисл діти вкладають в це слово, може запропонувати намалювати, відобразивши своє розуміння цього поняття. Працюючи у напрямі «дім — це житло» педагог може запропонувати дітям гру «Знайди своє житло», завдання на систематизацію предметних картинок, гру з м'ячем «Хто де живе», може запропонувати дітям читання фрагментів художніх текстів, у яких йдеться про різні види житла, загадати загадки тощо. Не менш змістовним може бути опрацювання наступного напрямку «дім — це споруда». Адже можна не лише обговорити з дітьми форму, величину, матеріали, з яких виготовляють різні споруди, а й провести експеримент, щоб переконатися в доцільності (недоцільності) певного матеріалу, форми і величини для конкретної споруди. Коментований розгляд ілюстративного матеріалу з обговоренням функціонального призначення будівель (завод, аптека, багатоповерховий будинок, крамниця, дитячий садок), ігри з елементами конструювання з різноманітного матеріалу, прикрашання (малювання, ліплення) зображень різноманітних споруд, пригадування казкових споруд (теремок, рукавичка, палац, хатка тощо), розглядання книжкових ілюстрацій, полілог на тему «Що в будівлі найважливіше, без чого будівля перестає бути такою?», рольова гра «Замовлення у майстра», проблемні ситуації — неповний перелік тих способів, за допомогою яких можна розкрити цей аспект.

Домінантною ідеєю наступного напрямку «дім як територія» є екологічна, адже в цьому разі вихователь намагається показати дітям ліс (море, степ, пустелю тощо) як систему, в якій кожний елемент залежить від добробуту інших. Доцільною буде проектна діяльність, колективне виконання колажу, складання набірною полотна, спільна робота над книжкою з картинками, малюнками, випуск листівки, газети тощо.

Соціально-етичною спрямованістю характеризується останній напрям, адже йдеться про стосунки, взаємини мешканців будинків, культуру гуртожитку. Обговорення дітьми правил, законів, алгоритмів можливих дій, обігрування різноманітних ситуацій, бесіди за змістом прочитаних художніх творів і ще багато іншого може застосувати вихователь у роботі з дітьми. Отже, інтелектуальна карта, як бачимо, дає змогу зрозуміти за допомогою наочних засобів смислову сутність заняття чи навіть циклу занять, сприяє розвитку системного мислення.

СКЛАДАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ КАРТИ. ЦИКЛ ЗАНЯТЬ

Завданням концептуальної карти — допомогти педагогу скласти цілісне уявлення щодо певної навчальної теми. Карта відображає широке, її філософське бачення, що дає змогу вихователю (вчителю) вийти за рамки вузько обмеженого завданнями конкретного заняття (уроку) сприймання сутності понять, що становлять понятійне поле карти, усвідомити широту й глибину міжпредметних, міжгалузевих зв'язків. Так, спрямованість професійної підготовки педагогів на сприймання передусім предметного знання (заняття з математики — для математичних знань, заняття з розвитку мовлення — тільки для формування мовленнєвих умінь), прив'язаність до програми як не лише тактичного орієнтиру, а й стратегічного (нездатність бачити загальний контекст конкретного навчального завдання), — все це спричинює труднощі, які відчують вихователі в реалізації принципу інтеграції змісту дошкільної освіти, ускладнює усвідомлення її життєвих смислів. Отже, більшість педагогів, чесно виконуючи свої професійні обов'язки, на жаль, проводить заняття задля заняття, задля виконання програми, звужуючи тим самим сенс своєї педагогічної діяльності.

На основі концептуальної карти вихователь може розробити цикли односпрямованих та різноспрямованих занять для максимально повного розкриття певної теми. Розглянемо детальніше це на прикладі карти

«Доріжка — дорога — шлях» (див. карту 16 на с. 62). Зіставлення ключових понять дає змогу усвідомити не лише смислові відмінності даних слів, а й демонструє все розмаїття зв'язків. Пропонуємо такі варіанти циклів занять за цією картою.

Цикл № 1 «Дорога — доріжка»

1. *Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «Зустрічі на лісовій доріжці».* Величина (параметри ширини, висоти). Лінія — промінь — відрізок. Встановлення закономірностей (вправи «Продовж ряд, «Що для кого». Лісові мешканці (природознавча інформація). Художнє слово. Створення набірною полотна (колективна робота) «На лісовій доріжці».

2. *Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «Будуємо місто».* Коментоване складання карти міста в картинках: полілог, лексичні вправи, малювання дерев, кущів, квітів для міської алеї, розмова про призначення громадських закладів, будов. Закріплення просторових характеристик та величин.

3. *Інтегроване (предметне) заняття художньо-естетичного циклу «Веселе місто».* Прикрашання будинків. Символи-знаки на спеціальних спорудах. Творчо-логічні завдання створення символічних знаків.

4. *Інтегроване заняття соціально-природознавчої спрямованості з елементами експериментування «Доріжки. Рух».*

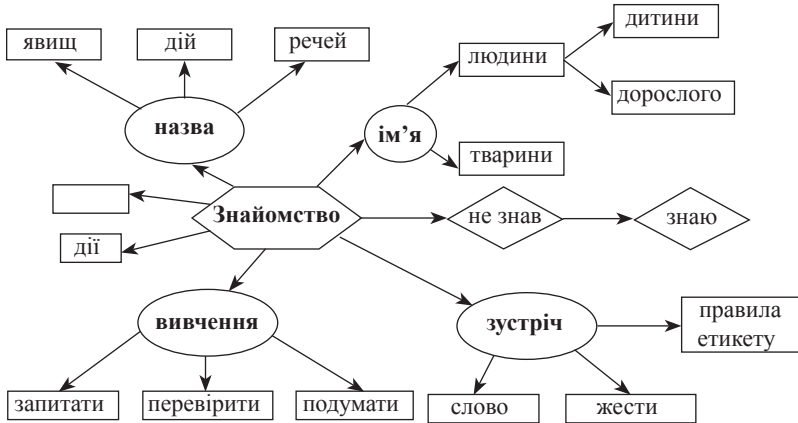
ПЕРСПЕКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ ЩОДО ТЕМАТИЧНОГО ПРИНЦИПУ

Тема 1. Познайомимся

Мета: допомогти дітям засвоїти і використовувати важливу інформацію про себе (ім'я, стать, адреса, інтереси, переваги) і своїх близьких; підвести дітей до розуміння загального в *імені, назві, знаку, символі*, — всі вони виділяють найістотніше в предметі або об'єкті, те, чим він несхожий на інших; допомогти дітям оцінити свою неповторність, несхожість серед інших; вправляти у групуванні понять, предметів, об'єктів за низкою ознак; підвести до розуміння того, що багато предметів з урахуванням їх ознак взаємозамінні.

Карти 1, 2, 3, 4 (див. на с. 45—48).

Понятійне поле: знайомство, ім'я, назва, схожий — несхожий, разом, правила життя, план, карта, форма, число, група.

Карта 1

Тематика інтегрованих занять

1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «Схожі — несхожі». Полілог «Знайомство», пошук початкових в імені букв, друкування вихователем та з його допомогою імен, прізвищ дітей, комунікативні ігри.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «Ім'я — назва речі». Бесіда. Вправа на вичення ознак, завдання на групування. Дидактичні ігри «Розвідники», «Три основних слова».

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «Що і хто мене оточує». Пошукова діяльність. Полілог. Складання символічної карти соціального і природного оточення.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «Один і всі. Я і ми». Полілог «Я і ми». Комунікативні ігри. Виконання групових і командних завдань. Прикрашання букви Я з подальшим викладенням її у слово МИ.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «Ми різні». Порівняння, зіставлення. Комунікативні ігри. Групування предметів. Дидактична гра «Що підходить».

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «Що ми вміємо». Ігри-завдання, малювання, виготовлення книжечок. Полілоги.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Кімнати дитячого садка**». Складання книжечок, малювання, складання плану групової кімнати.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Живий куточок у нашій групі**». Бесіда. Трудова діяльність. Дидактична гра «Яка я квітка».

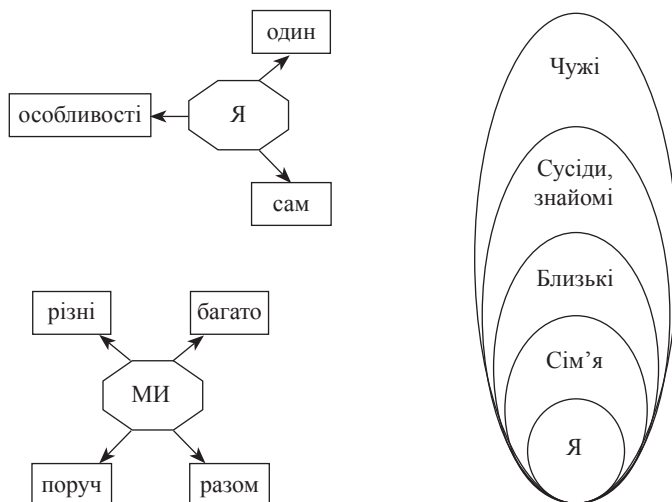
4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Ми — група. Правила нашої групи**». Комунікативні ігри. Бесіда.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Я можу — ми можемо**». Логічні завдання, комунікативні ігри. Вправи на увагу, розвиток пам'яті.

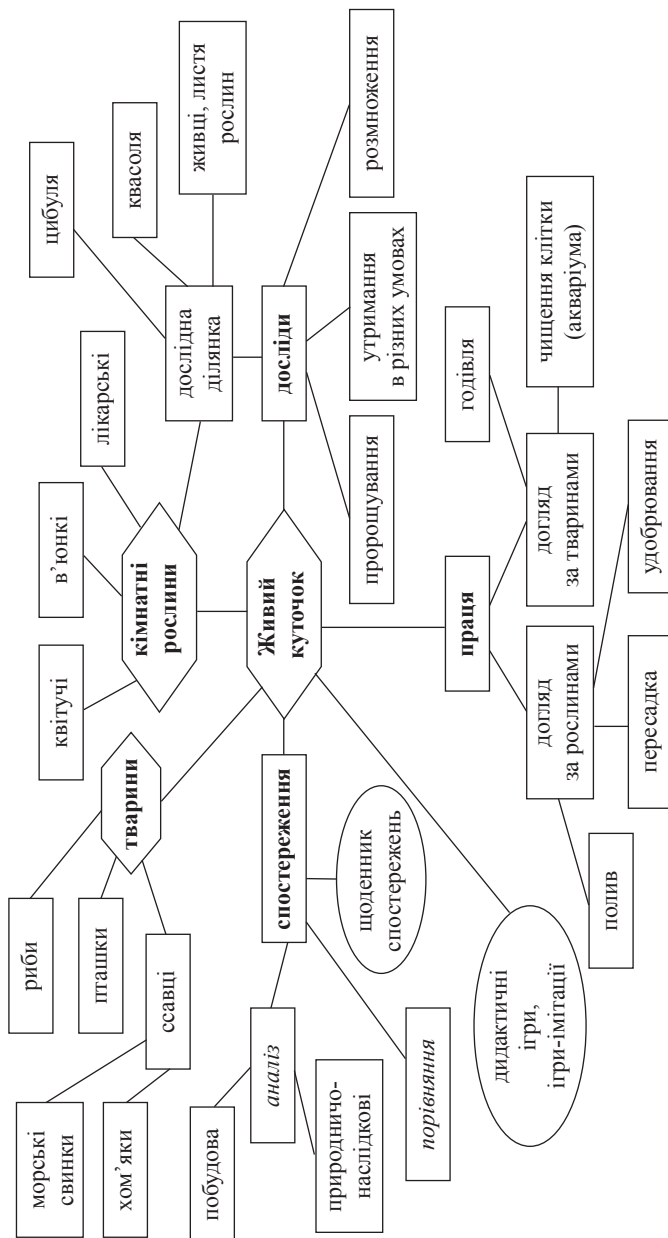
Розвага «Дівчатка і хлоп'ята, а також їх батьки».

Творчий продукт: інтерв'ю «Я + Я + Я = МИ»; виготовлення книжок «Що ми любимо», «Хто і що мене оточує».

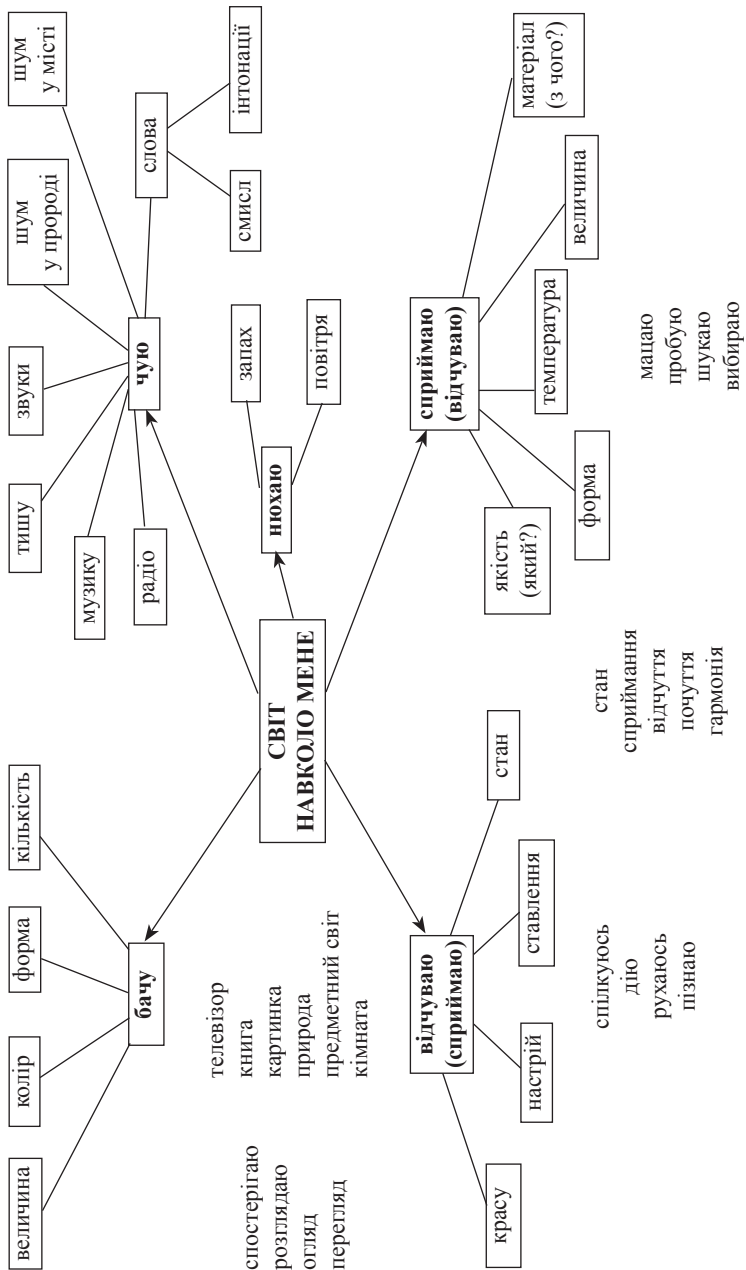
Тематика занять художнього циклу: «Веселі долоньки» (домальовування обведених долоньок), «Наші ніжки крокували по доріжці» (колірна гра), автопортрет з природних матеріалів; ліплення до заняття на тему «Я можу — ми можемо».

Карта 2

Карта 3

Карта 4

Тема 2. Великі та маленькі

Мета: закріпити і збагатити уявлення дітей про відмінність інтересів, можливостей, знань дорослих і малюків; підвести до розуміння суті розвитку людини, рослини, тварини як зміни зовнішніх ознак і внутрішнього стану.

Карти 5, 6, 7, 8, 9 (див. на с. 49—53).

Понятійне поле: синоніми до слів *великий* — *маленький* (найбільший, величезний, велетень, Гулівер, ліліпут, малюк, крихітка); *дорослий*, *дитина*, *дитинча*, *вік*, *старше* — *молодше*.

Тематика інтегрованих занять

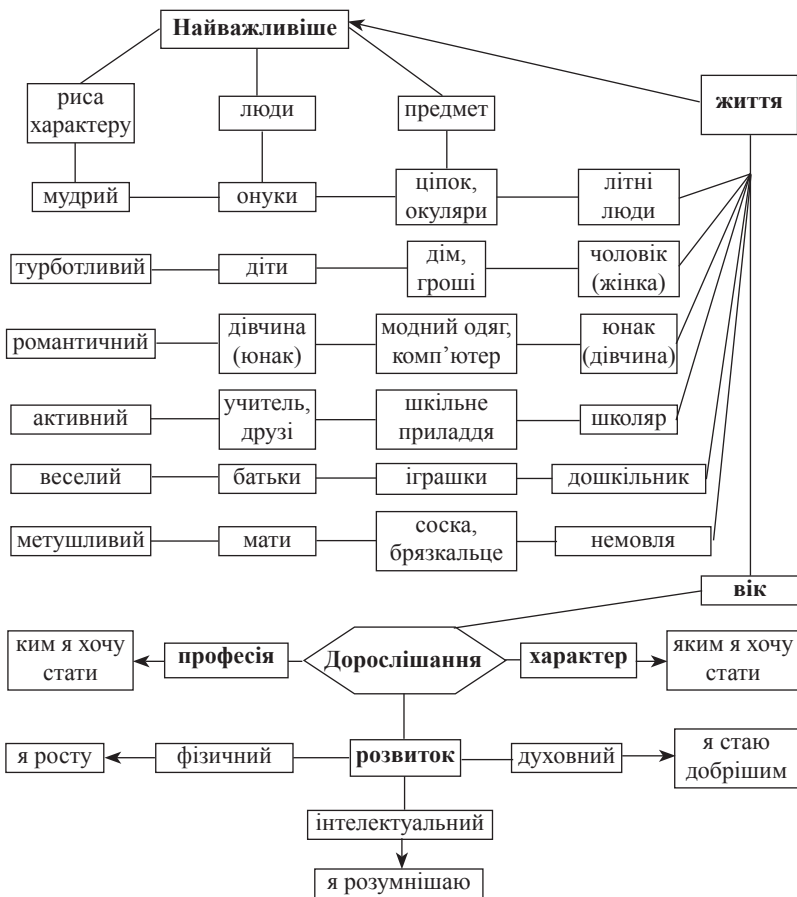
1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Дорослі та діти**». Полілог, комунікативні ігри. Розповідь за сюжетом картини «Сім'я», малювання за темою. Лексико-граматична вправа «Кому що потрібно для життя».

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Дорослі та діти**». Вимірювання, порівняння за ростом, величиною, зіставлення, вибудовування ряду; логічні завдання на засвоєння понять *старший* — *молодший*.

Карта 5

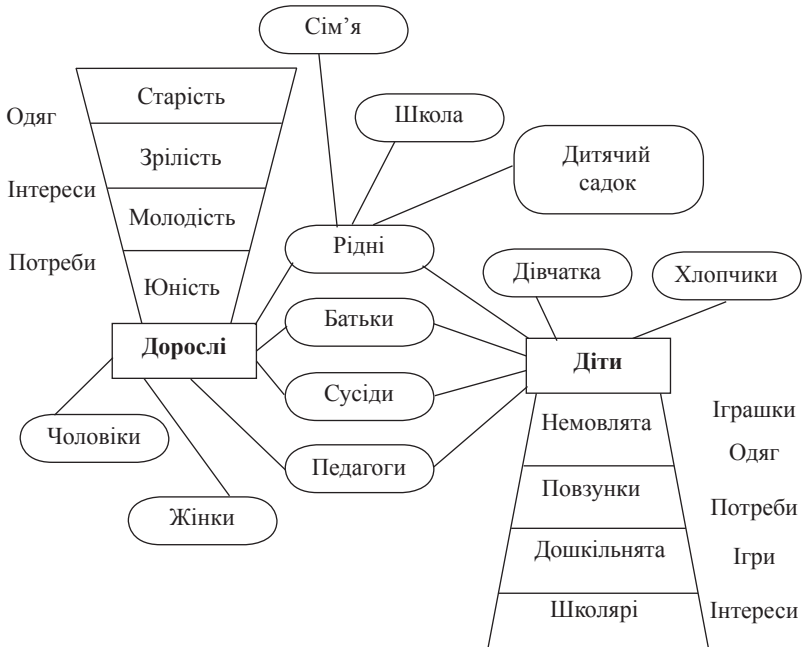

Карта 6

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Мое дорослішання**». Творчий проєкт. Виготовлення книжки-доріжки «Як я расту».

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Великі та маленькі у світі природи**». Полілог. Лексичні ігри з предметними картинками.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Дорослі тварини та їх дитинчата**». Дидактична гра «Чия мама», утворення множин на основі ознак. Комунікативні ігри. Логічні завдання «Що переплутав художник», «Що зайве».

Карта 7

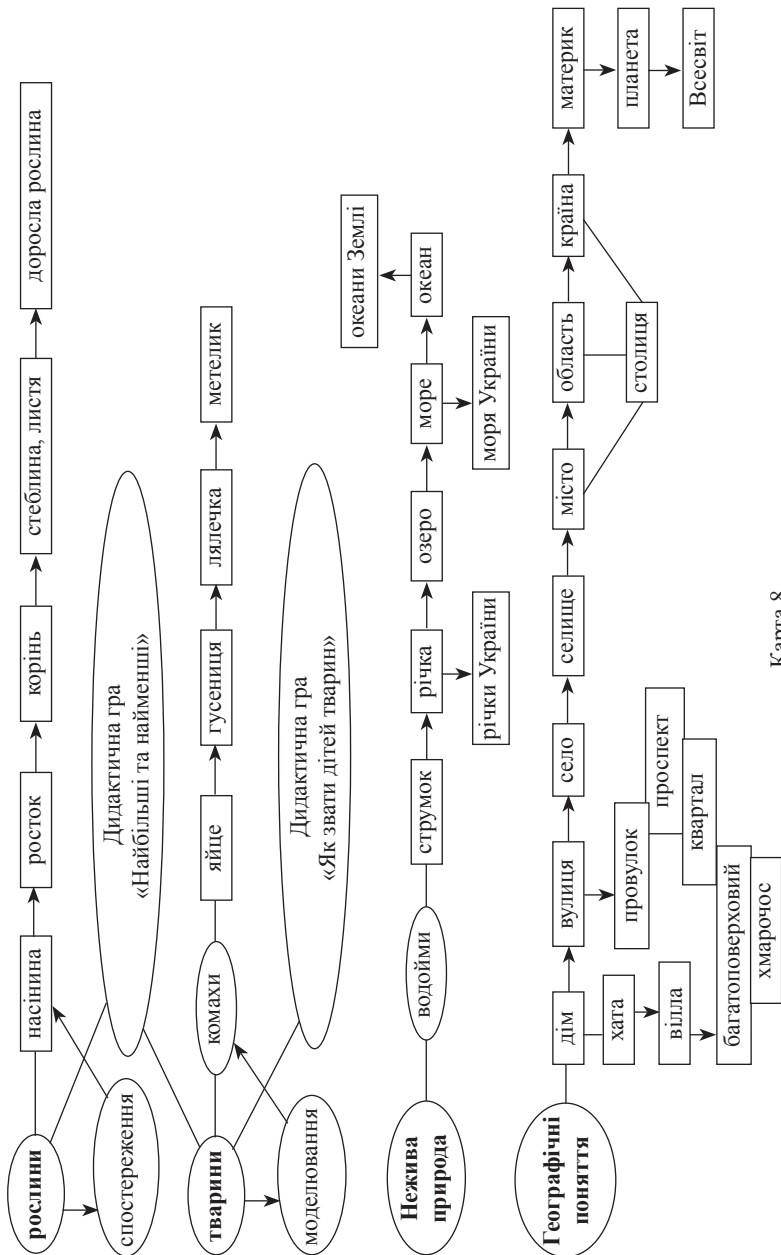
2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Чи добре бути дуже маленьким**». Полілог, загадування загадок; колективне сюжетоскладання; малювання ілюстрацій до вигаданої історії.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Великі та маленькі рослини**». Вичленення ознак, об'єднання множин, кількісна, порядкова лічба. Слуховий диктант (викладання листочків на площині аркуша).

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Правила для великих і маленьких, або Чому маленькі слухають великих**». Бесіда. Розігрування спеціальних мовленнєвих ситуацій. Складання і оформлення правил, загальних для всіх і спеціальних для дітей та дорослих.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Гулівери-велетні**». Розглядання ілюстрацій. Фантазування «Якби я був велетнем». Комунікативні ігри.

Карта 8

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «Великі та маленькі мешканці води і неба». Логічні завдання, кількісна і порядкова лічба. Завдання з коректурної таблиці.

Пояснення до карти 8:

а) за літературними текстами про професії, дитячі забави, іграшки:

- зіставлення,
- театралізація,
- малювання,
- полілог;

б) фізкультурно-драматичні:

- імітаційні вправи;
- діалоги;

в) соціально-художній аспект:

- розігрування ситуацій;
- діалоги;
- творчий проект;
- колаж;

г) математичний аспект:

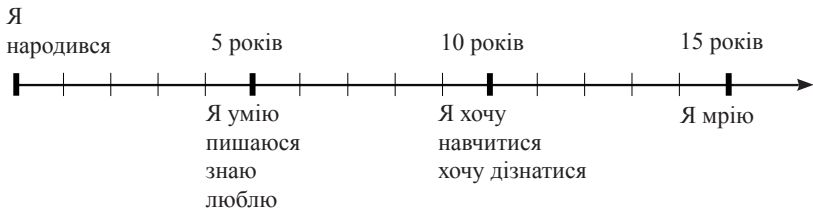
- величина, зіставлення;
- соціальне моделювання;
- малювання;
- логічні завдання.

Розвага «Гра-заняття «Кішки (леви, тигри, пантери, леопарди, кішечки)»; свято для умілих рученят.

Творчий продукт: спільне з дітьми виготовлення коректурних таблиць за темою; оформлення ілюстрованих правил життя для великих і маленьких.

Тематика занять художнього циклу: оригамі «Божа корівка», малювання (обома руками водночас) «Черв'ячки гуляють по доріжці», «Рибки в морі»; ліплення «Магазин для ліліпутів», колективне ліплення «Тарілка для Гулівера».

МОЄ ЖИТТЯ

Карта 9

Тема 3. Вони живуть поряд з нами

Мета: систематизувати уявлення дітей про тваринний і рослинний світ, допомогти усвідомити причинно-наслідкові зв'язки, взаємозалежність між явищами природи і наявністю інших чинників; формувати у дітей уявлення про стосунки в системі «Рідні — знайомі — чужі»; учити дітей розуміти

стан, настрої інших людей за зовнішніми проявами (жестами, мімікою, позою); закріплювати знання про сезонні зміни у природі.

Карти 10, 11, 12 (див. на с. 55—57).

Понятійне поле: рідня, сім'я, близькі, знайомі, чужі, реклама, робота, професія.

Тематика інтегрованих занять

1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань **«Близькі — сусіди. Знайомі — незнайомці»**. Полілог, друкування букв, комунікативні ігри, мовленнєві ситуації, драматизації (казки «Теремок», «Вовк та семеро козенят», «Троє поросят»).

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань **«Гості»**. Бесіда на основі карти розумових дій. Логічні завдання на орієнтування в просторі. Кількісна лічба.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики **«Творчий проєкт»**. Ділова гра **«Рекламне агентство»**.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань **«Професії і люди»**. Бесіда. Джанні Родарі «Чим пахнуть ремесла». Дидактична гра з предметними картинками «Кому що потрібно для роботи»; заповнення сторінок у Великій дитячій енциклопедії про професії.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань **«Маша і три ведмеді»**. Заняття-гра на продовження теми «Гості». Математичні завдання на матеріалі теми.

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань **«Домашні тварини»**. С.Маршак «Вусатий-смугастий». Полілог про відмінність умов життя людини і домашніх тварин. Малювання портрета домашнього вихованця.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань **«Час для людини і тварин. Доба»**. Лічба, складання книжечки про частини доби. Логічні завдання. Символічні позначення.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики **«Рослини і тварини нашого краю»**. Групова робота з контурною картою області, заповнення її відповідними предметними картинками.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань **«Рослинний калейдоскоп»**. Дидактична гра «Дітки з чиєї гілки», колективне сюжетоскладання «Листочок».

а) за текстами літературних творів — *культура гостювання*:

- прийом (пригощання);
- запрошення;
- комплімент;

б) продукт художньої діяльності — *листівка*:

- подарунок «кому що»;
- діалог — запрошення;

в) вбрання — поєднання;

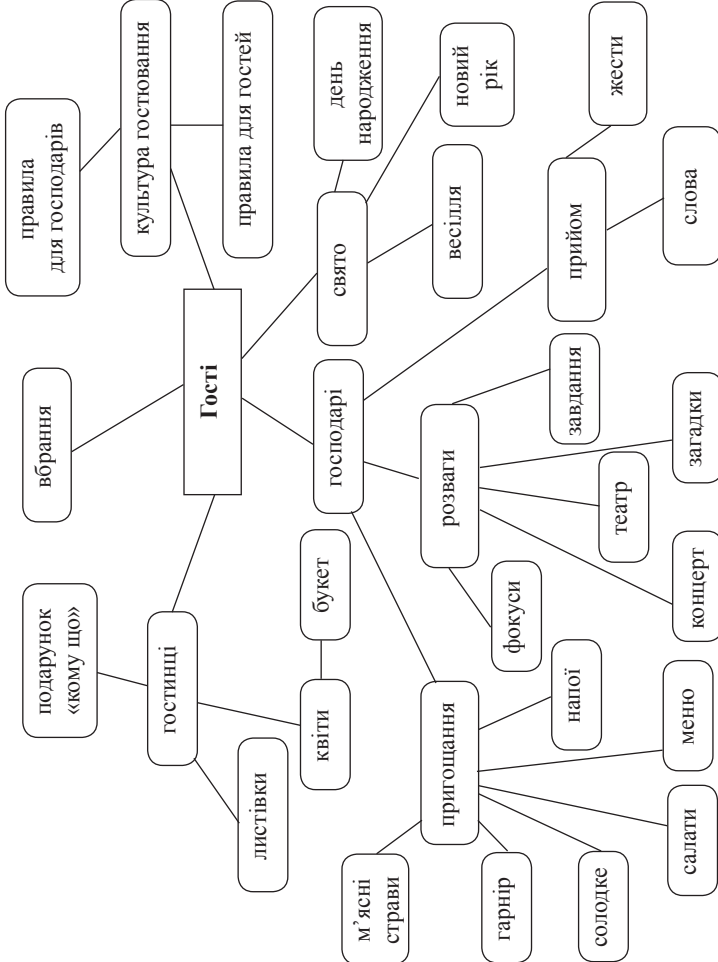
оляг — взуття — прикраси;

в) математичний розрахунок — *приготування пригощання*:

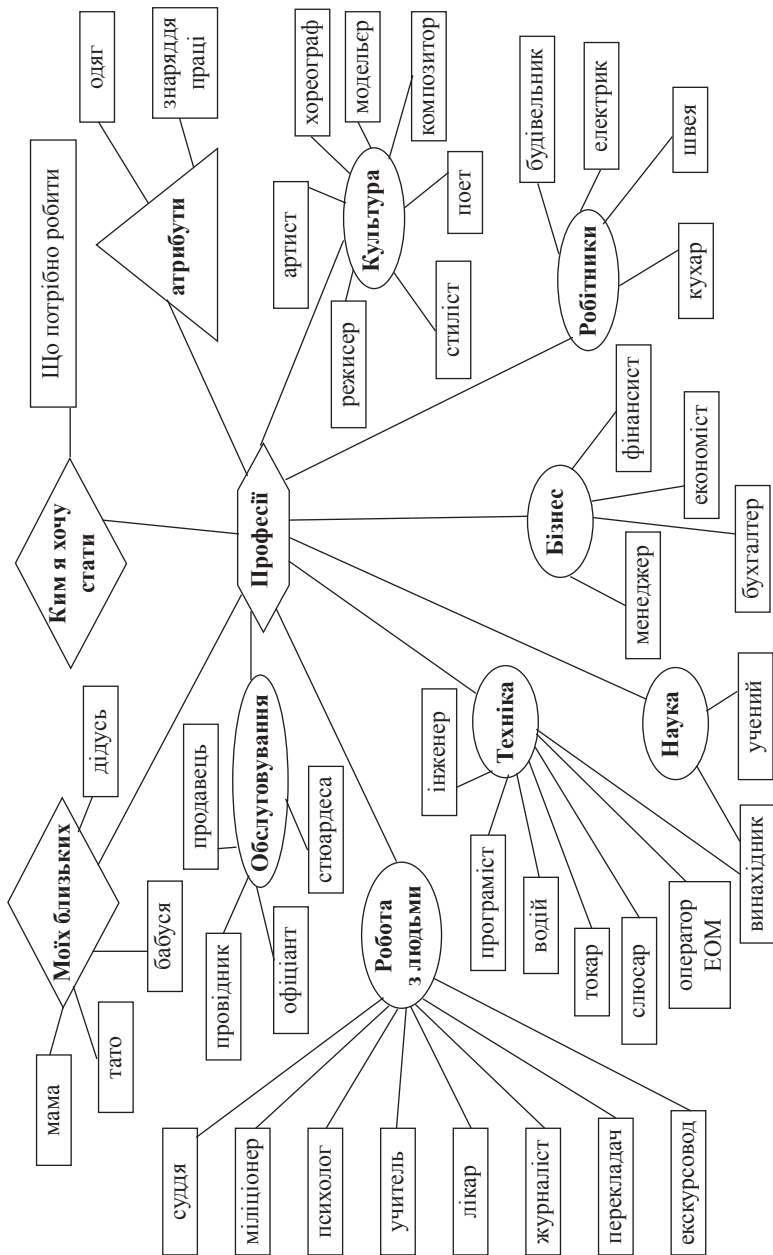
- меню, сервіровка;
- розваги — гра-завдання;
- комплімент;
- планування — прикрашання приміщення;

г) свята — *привід для гостювання, що знаєш про свята*:

- атрибутика;
- бесіда;
- художньо-продуктивна діяльність.

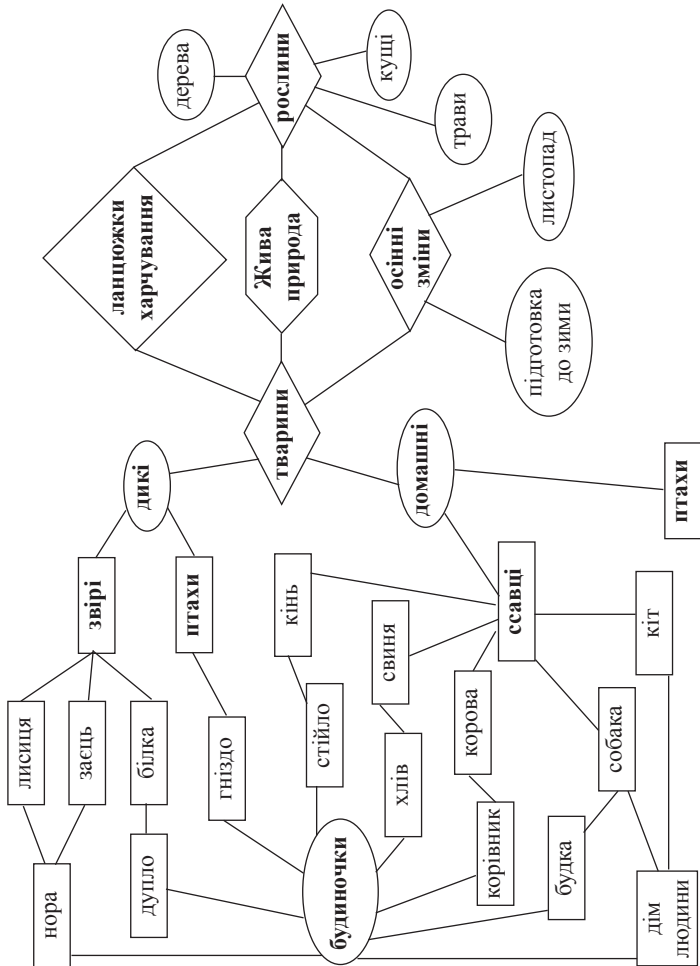

Карта 10

Карта 11

Карта 12

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «Сезонні зміни у природі». Дидактична гра «Коли це буває». Складання макета «Рік». Прикмети. Закономірності. Логічні завдання.

Розвага «Театралізація за участю дітей «Хто сказав «няв»?».

Творчий продукт: виготовлення книжки-картинки «Запах і колір роботи».

Тематика занять художнього циклу: аплікація «Листочки», оригамі «Квітковий килим».

Тема 4. Все взаємопов'язано

Мета: допомогти дітям засвоїти і використовувати важливу інформацію про найближче оточення і деякі первісні відомості про рідні місця, країну, планету Земля; пробуджувати почуття причетності до життя міста (села), країни, прагнення дізнаватися про них якомога більше; продовжувати систематизувати наявні знання про основні системи і підсистеми, закріпити словник узагальнюючих слів, вправляти у використанні і складанні моделей та символічних знаків; формувати навички групової і колективної, командної роботи, ігри, стимулювати позитивні емоційні переживання від спільного творчого процесу і продукту.

Карти 13, 14, 15 (див. на с. 59—61).

Понятійне поле: знайомство, ім'я, назва, схожий — несхожий, разом, правила життя, план, карта.

Тематика інтегрованих занять

1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Дім**». Полілог про дім (житло) різного типу. Лексико-граматичні вправи на тему «Дім». Дидактична гра «Хто де живе». Дидактичні комунікативні ігри. Малювання дому в парах.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Різні будинки**». Геометричні форми. Число — цифра. Логічні завдання за коректурною таблицею (освоєння понять *під 'їзд, поверх*). Складання плану групи.

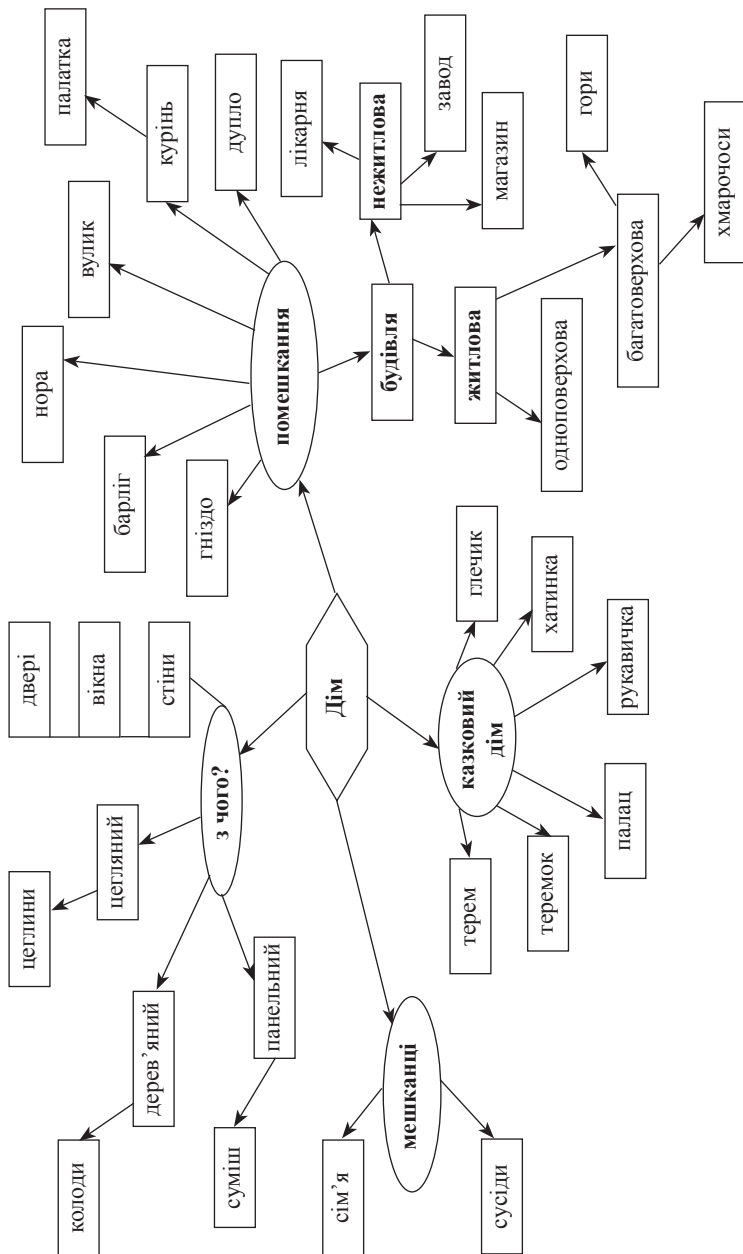
3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Де ми живемо**». Ситуативні ігри на тему «Один удома» (ОБЖД). Обереги. Національні традиції.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Моя країна Україна**». Розповідь вихователя. Початок проекту. Робота з картою. Віртуальні діалоги «Міжміський телефон». Друкування географічних назв за участю дітей.

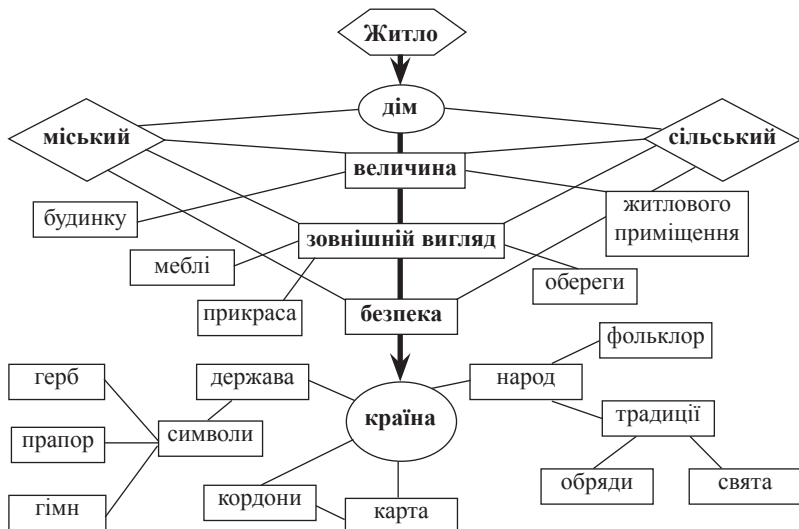
5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Дорога пряма і звивиста**». Завдання на порівняння, зіставлення, встановлення закономірностей. Лічильна діяльність. Складання плану дороги.

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Планета Земля. Глобус**». Робота з картою світу. Дидактична гра «Летимо на літаку». Етична бесіда про відносини людей різних рас.

Карта 13

Карта 14

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Доба. Тиждень. Рік**». Обігравання макета «Доба — тиждень — рік». Площинні й об'ємні. Завдання на орієнтування у просторі.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Земля — наш спільний дім**». Експериментування з водою і повітрям. Перегляд наукового відеофільму «Чому Земля — зелено-блакитна планета» (бесіда).

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Космос. Сонячна система**». Складання карти зоряного неба. Складання дітьми сузір'їв спільно з педагогом. Дидактична гра «Радіомаяк» (звуківий аналіз слів). Лексико-граматична вправа «Беремо у космос».

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань. Логічні завдання, комунікативні ігри. Вправи з космічної тематики на увагу, розвиток пам'яті.

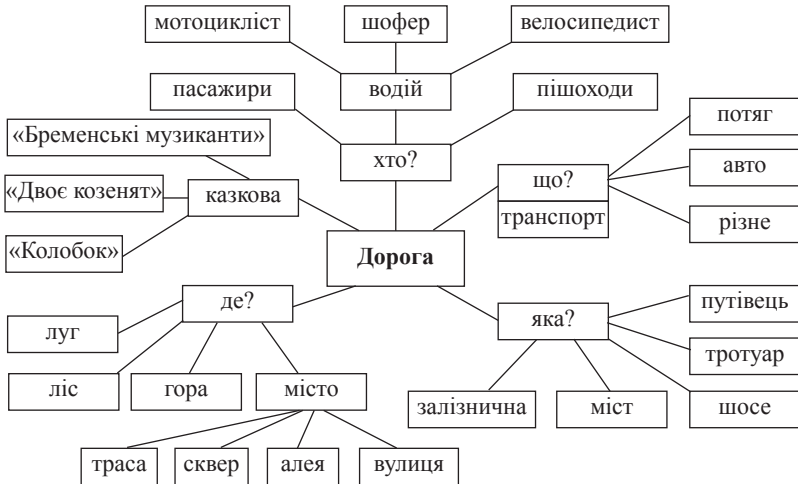
Розвага «Краще немає рідного краю».

Творчий продукт: карта-проект «Моя країна Україна».

Тематика занять художнього циклу: колаж «Різнокольорова Земля»; колективна аплікація «Різнокольоровий хоровод навколо Землі»; малювання «Казкові тереди»; творча робота «Будівлі, будинки, будиночки».

Карта 17

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань **«Обживаємо простір»** (намет, дачу, готель, нову групу). План-схема. Символічні зображення. Геометричні фігури. Слуховий диктант **«Розклади за завданнями»**.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики **«Робінзонада (Ми йдемо)»**. Пошуково-ігрова діяльність. Полілог. Складання плану і символічної карти руху.

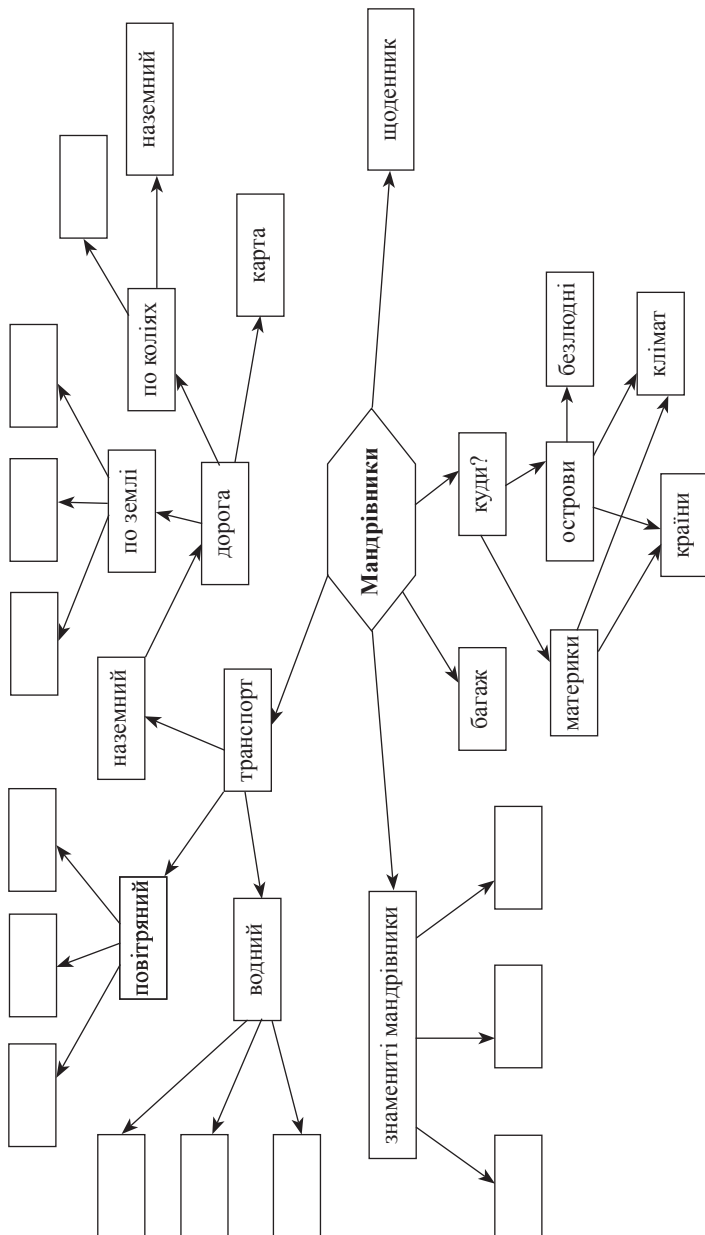
4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань **«Іду по сліду»** (гра-заняття на ділянці). Комунікативні ігри. Виконання групових і командних завдань. План і карта.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань **«Пригоди»**. Лічильна паличка, гімнастична палиця, олівець. Вимірювання. Умовна міра. Використання предметів-замінників. Комунікативні ігри. Групування предметів. Дидактична гра **«Що підходить»**.

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань **«Дороги»**. Полілог. Розповідь з досвіду. Читання казки В.Сутєєва **«Різні колеса»**.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань **«Дороги»**. Лінія. Точка. Види ліній. Викладання, малювання ліній. Встановлення залежностей, закономірностей.

Карта 18

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Робінзонада (Безлюдний острів)**». Бесіда. Трудова діяльність. Дидактична гра «Яка я квітка».

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Транспорт**». Коректурна таблиця. Лексико-граматичні вправи. Дидактичні ігри з картинками. Бесіда про правила безпечного руху. Ситуативна гра «Візьміть мене у капітани».

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Хто летить у літаку**». Квитки-цифри. Лічильна діяльність. Орієнтування у просторі — рух за картою. Вправи на увагу, розвиток пам'яті.

Розвага «Уроки Світлофора» за участю інспекторів ДАІ.

Творчий продукт: випуск мультфільму «Розслідування. Йду по сліду». Випуск газети «Де були — розкажемо, що робили — покажемо».

Тематика занять художнього циклу: творча робота «Машина моєї мрії», виставка малюнків «Транспорт у казках»; малювання «По доріжці крокували, їхали, повзли...».

Тема 6. Настрій і характер

Мета: допомогти дітям оцінити себе і навколишніх людей з погляду особистих властивостей (настрій, темперамент, вдача), стан; допомогти опанувати умінням «читати» настроїв, характер, особливості людини, тварини; дати поняття про те, що характер і настрої можуть бути притаманні не лише живому, а й неживому світу.

Карти 19, 20 (див. на с. 67—68).

Понятійне поле: стан, настрій, характер, почуття, екран настрою, автопортрет.

Тематика інтегрованих занять

1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Настрій і характер**». Читання віршів про різні переживання, стани з подальшим аналізом. Психологічні етюди. Розглядання сюжетної картини «Діти грають», складання розповідей за картиною.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Яким буває настрій**». Заповнення екрана настрою. Кут. Казки про кути. Знаходження кутів у цифрах. Настрій речей (предметів) — вичленення ознак. Дидактична гра «Знайди за описом».

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики **«Хто, як і чому переживає»**. Театралізовані ігри. Ситуативні ігри. Психологічні етюди.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань **«Страх»**. Полілог. Читання оповідання М.Носова **«Живий капелюх»**. Складання розповіді за серією картин **«Як мишка ката перехитрила»**.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань **«Твердий характер. Легкий настрій»**. Полілог. Слова з переносним значенням. Закони числового ряду. Залежності і закономірності числа від розташування, величини, побудови.

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань **«Бачу радість у всьому»**. Гра **«Зате»**, комунікативна гра **«Ми — команда»**. Малювання, виготовлення книжечок. Полілоги.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань **«Настрій цілий рік»**. Дні тижня, пори року. Складання в парах геометричних орнаментів (слуховий диктант).

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики **«Характер тварин»**. Бесіда за сюжетними картинками із серії **«Дикі і домашні тварини»**. Розповідь з досвіду. Складання книжок-рецептів **«Як порадувати кудлатого друга»**.

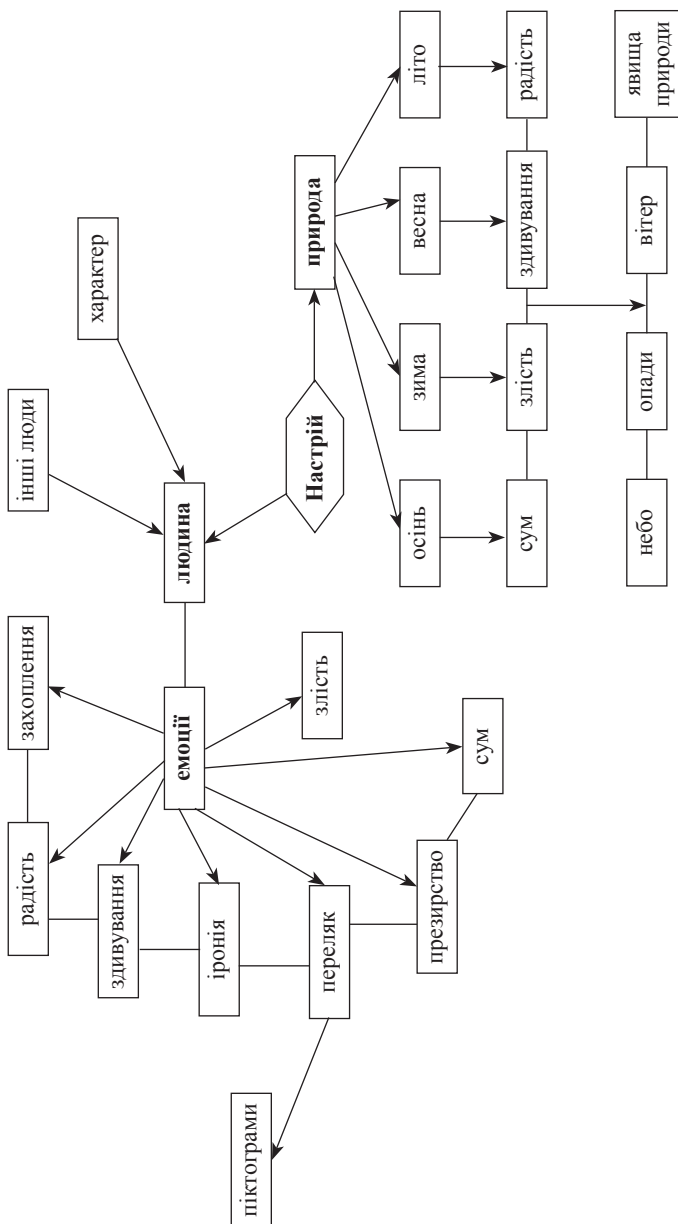
4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань **«Добре — погано»**. Дидактична гра з картинками **«Добре — погано»**. Ситуативні ігри. Комунікативні ігри. Бесіда за казкою М.Носова **«Бобик у гостях у Барбоса»**.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань **«Чи можуть числа бути веселими?»**. Число-цифра. Склад числа. Логічні завдання на матеріалі теми.

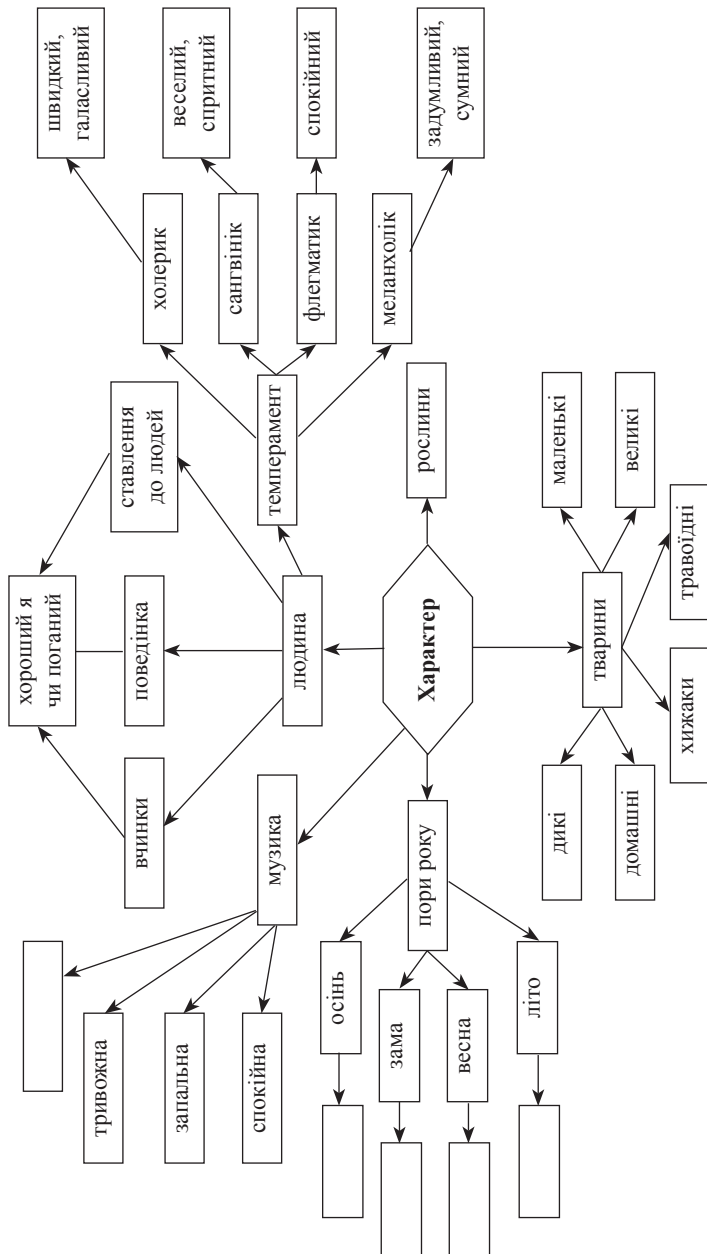
Розвага **«Інсценування за казкою «Про козеня, яке уміло рахувати до десяти»**.

Творчий продукт: самопрезентація **«Який я»** — випуск групових альбомів; виготовлення книжок-рецептів (порад) **«Як порадувати кудлатого друга»**; інтерв'ю **«На якого казкового героя я схожий»**.

Тематика занять художнього циклу: малювання автопортрета, гра з кольором **«Настрій осені»**.

Карта 19

Карта 20

Тема 7. Уперед, рятувальники!

Мета: сприяти вихованню у дітей активної життєвої позиції, прагнення проявляти громадянські почуття; формувати розуміння того, що дієва допомога — це допомога уміла та своєчасна, щоб допомагати, треба знати, як це робити; учити дітей надавати допомогу не лише іншим, а й самому собі.

Карта 21 (див. на с. 70).

Понятійне поле: турбота, захист, рятувальник, пожежник, міліція, служба порятунку, Червона книга, герой, героїчний вчинок, безпека, біда, помічник.

Тематика інтегрованих занять

1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Обережно, безпека!**». Полілог про причини біди. Читання вірша С.Михалкова «Дядя Стьопа» з подальшою бесідою, аналізом ситуацій. Сюжетна гра «911». Психологічна вправа «Розмова із самим собою».

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Допоможи собі сам**» (вирішення проблемних ситуацій, тренінги, орієнтування на плані; розв'язування логічних завдань).

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Умій свою планету**». Забруднене — чисте повітря, вода. Досліди. Спостереження. Полілог.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Щоб рятувати, слід знати**». Відвідування дитячої бібліотеки, зоологічного гуртка у ЦВР, виставки книг та альбомів у книжковому куточку. Турнір знавців життя природи.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Як допомогти друзям нашим меншим**». Випуск листівок, виготовлення годівниць. Вимірювання мірою. Лічильна діяльність.

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Хто такий герой**». Читання оповідання С.Маршака «**Оповідання про невідомого героя**» з подальшою бесідою. Розповідь з досвіду. Рішення проблемних ситуацій. Заповнення «Енциклопедії важливих слів».

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Мамині помічники**». Розв'язування логіко-математичних завдань

у процесі кулінарних ігор, ручної праці з тканиною, тістом, прибирання групи, виготовлення сюрпризів для дітей інших груп, батьків.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Героїчні вчинки**». Бесіда про героїв казок «Зайчикова хатинка» і «Пан Коцький». Вирішення проблемних ситуацій.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Допомагай**». Командна гра: завдання-ситуації (вулиця, будинок, дорога, ліс, річка). Діалоги. Складання алгоритму дії.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Допоможи собі сам**». Закріплення складу числа. Зіставлення величин (широко — вузько, високо — низько, тонко — товсто) у вирішенні проблемних ситуацій. Вправи на увагу, розвиток пам'яті.

Розвага «Спортивна сюжетно-рольова гра «Кицьчин дім» (можна за участю батьків).

Творчий продукт: виготовлення газети «Герої України», листівки «Чужої біди немає», «Книги скарг звірів і птахів»; акція «Допоможи своєму місту» (варіанти: концерт для дитячого будинку, виготовлення подарунків, виступ перед пенсіонерами, трудовий десант у скверику).

Тематика занять художнього циклу: творча колективна робота «Прикрасимо нашу планету» (брудне тло закриваємо кольоровим).

Тема 8. Я для себе та для інших

Мета: допомогти дітям усвідомити соціальну суть людини: людина залежна від інших і сама повинна вчитися погоджувати свої дії з урахуванням інтересів інших; підвести до розуміння внутрішнього стану; допомогти замислитися про сенс життя; виховувати почуття відповідальності за свої вчинки; продовжувати ознайомлювати дітей і учити розпізнавати позитивні і негативні почуття (заздрість — вдячність, добро — зло); пробуджувати в дітях прагнення піклуватися про інших, бажання робити приємне не лише собі, а й іншим людям.

Карті 22, 23, 24 (див. на с. 73—74).

Понятійне поле: великий і дорослий, відповідальність, заздрість, подяка, турбота, багатство, лінія життя, досягнення, дружба, стосунки.

Тематика інтегрованих занять

1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Я вже виріс**». Полілог, бесіди на матеріалі художніх текстів В.Осеевої, В.Сухомлинського. Психологічні ігри.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Лінія життя**». Бесіда про мрії і кроки до їх реалізації. Лінія. Відрізок. Промінь. Кут.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Прислухайся до себе**». Психологічні вправи. Особиста гігієна. Досліди. Складання символічної карти людського тіла.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань «**Великий і дорослий. Заздрість**». Комунікативні ігри. Полілог. Читання художніх текстів. Ігрові індивідуальні і командні завдання.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Моє багатство**». Порівняння множин. Лічильна діяльність. Вправи на увагу, запам'ятовування.

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань «**Я — добрий Дід Мороз. Хочу дарувати**». Полілог про подвійне задоволення дарування. Ігри-завдання, художньо-продуктивна діяльність.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Я можу — ми можемо**». Величина часу. Годинник. Комунікативні ігри Фопеля. Складання сучасних листівок (слуховий геометричний диктант).

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Стосунки. Дружба**». Бесіда на основі схеми. Ситуативні ігри. Комунікативні ігри. Заповнення «Енциклопедії важливих слів».

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань «**Маленькі поради для великої ялинки**». Складання описових розповідей. Рецепти (святкове меню). Творчі діалоги «Діти, я пропоную» (ялинкові прикраси, костюми, оформлення святкової кімнати).

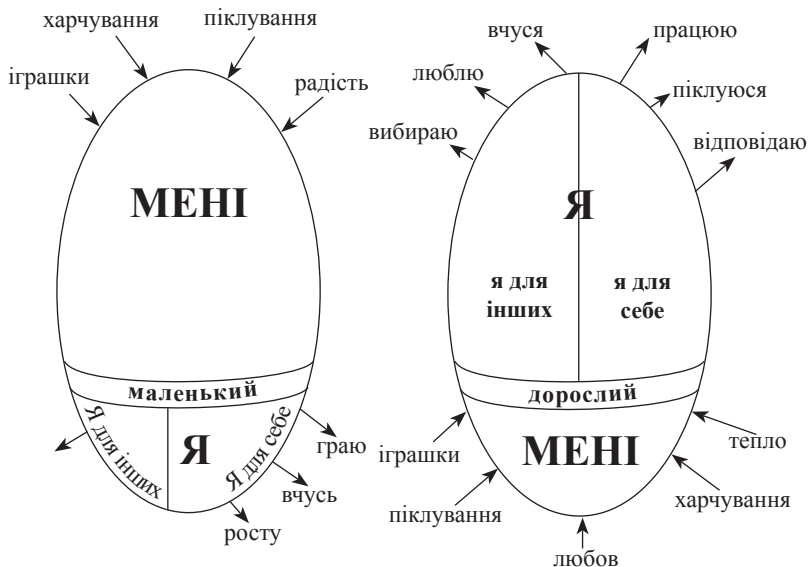
5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Прикрашаємо ялинку**». Закріплення геометричних фігур. Лічильна діяльність. Логічні завдання, комунікативні ігри. Вправи на увагу, розв'язок пам'яті. Математичний диктант.

Розвага «Новорічне свято».

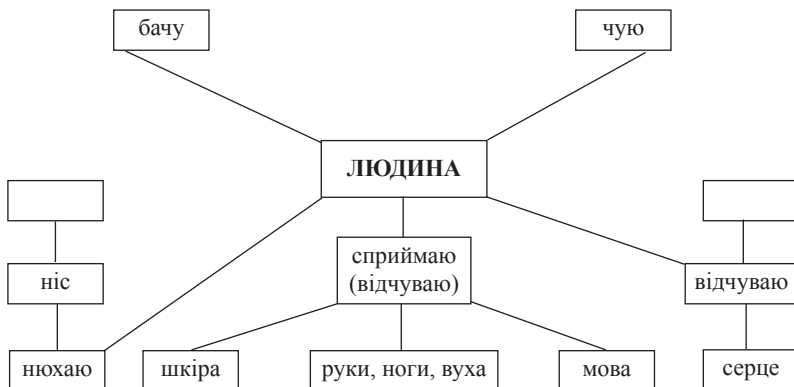
Творчий продукт: інтерв'ювання «Мої досягнення»; випуск святкової газети «Маленькі поради для великої ялинки»; акція «Добрі Діди Морози» (привітання для самотніх людей).

Тематика занять художнього циклу: оригами «Дід Мороз і ялинка»; виготовлення новорічних сувенірів, виробів; прикраса (малювання, аплікація) листівки для самотньої людини.

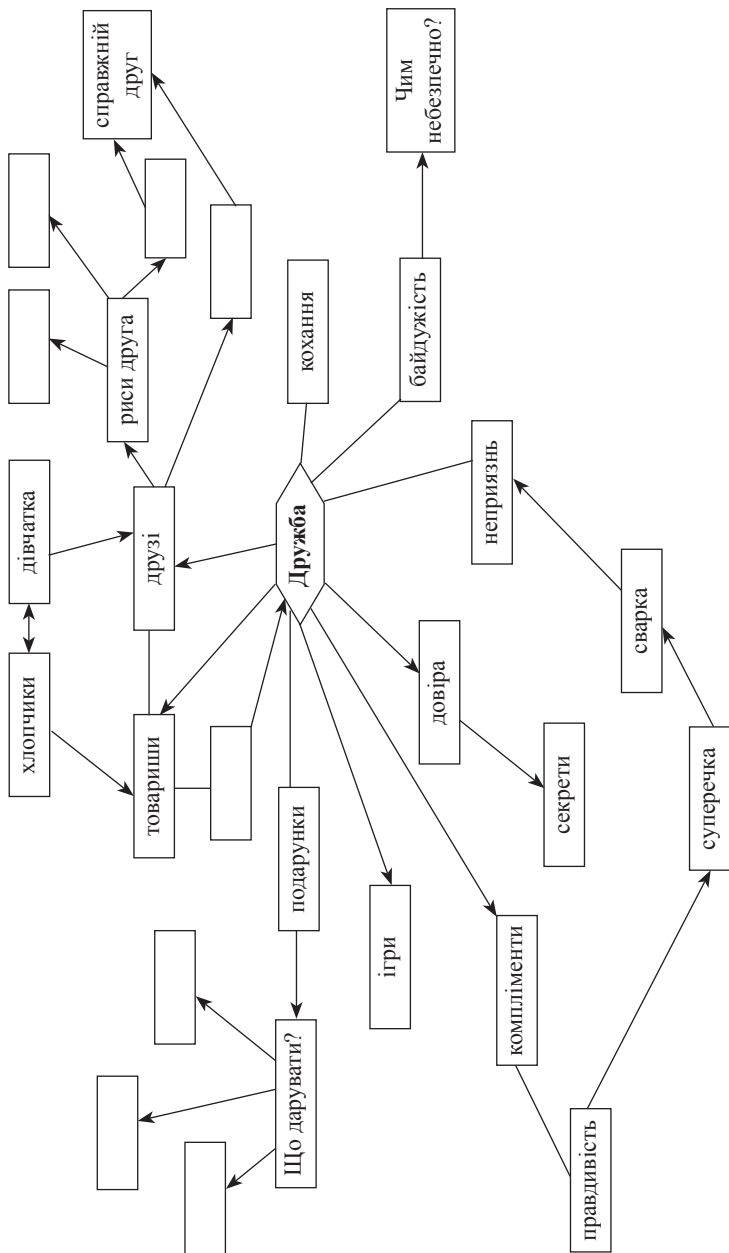

Карта 22

Карта 23

Карта 24

Тема 9. Веселе різдво

Мета: шляхом ознайомлення дітей з національними культурними традиціями уточнювати та збагачувати знання про предметний і природний світ узимку; закріплювати і систематизувати уявлення дітей про сезонні зміни в природі, зимові забави і розваги; пробуджувати бажання піклуватися про тварин, птахів і всіх, хто важко переживає зиму; підтримувати позитивний емоційний настрій, бажання поділитися зі всіма своїм гарним настроєм; спонукати дітей до добрих вчинків в ім'я себе й інших.

Карти 25, 26, 27 (див. на с. 76—78).

Понятійне поле: Різдво, щедрівки, колядки, подарунок, дарування, традиція, свято, зимовий пейзаж, синонімічний ряд для визначення зимової погоди, зимові забави, зимові види спорту.

Тематика інтегрованих занять

1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Подарунок. Подарунок для душі**». Полілог. Читання казки Г.-Х. Андерсена «Дівчинка із срінками». Художньо-продуктивна діяльність. Заучування щедрівок і колядок.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Шукаю подарунок**». Пошуково-пригодницька гра з математичними завданнями.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Традиції народних свят**». Розповідь вихователя про історію свята, розглядання ілюстрацій, бесіда, виконання колядок, щедрівок, різдвяних ігор.

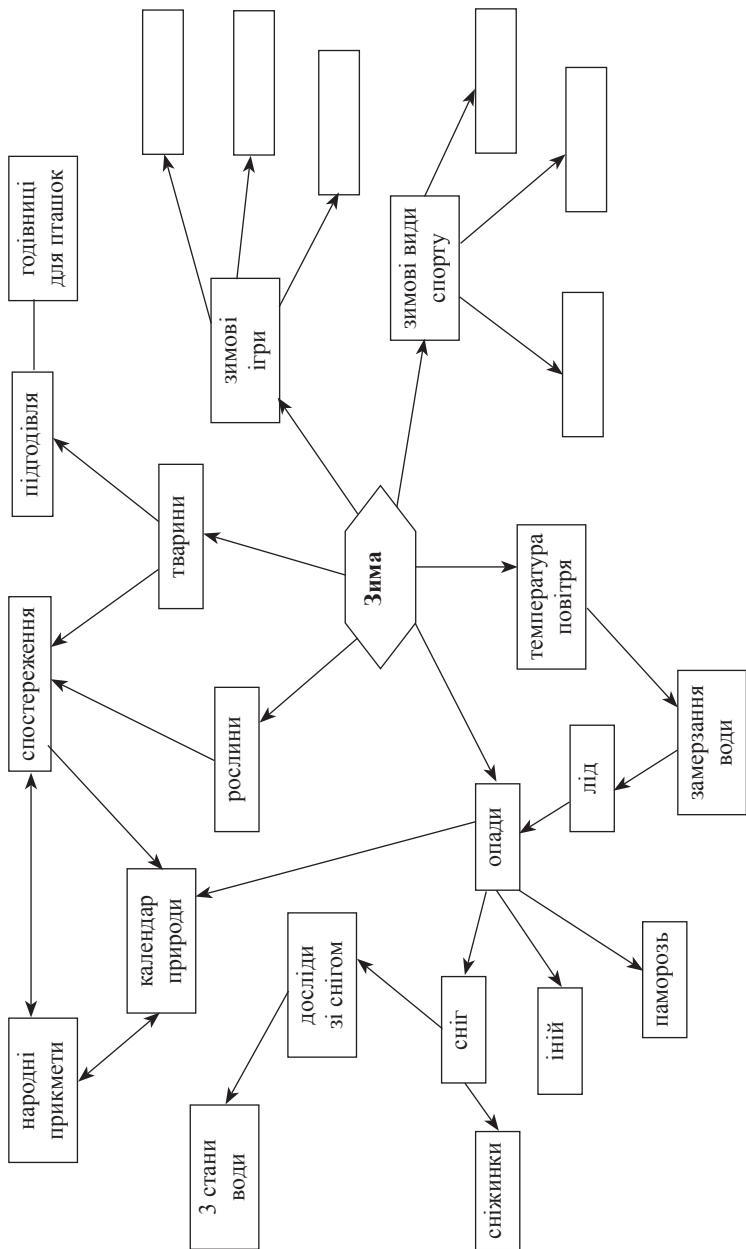
4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Різдво**». Драматизації на основі текстів колядок. Розповідь з досвіду. Комунікативні ігри. Друкування різдвяних слів.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Шукаю подарунок**». Продовження пошуково-пригодницької гри з математичними завданнями на території садка.

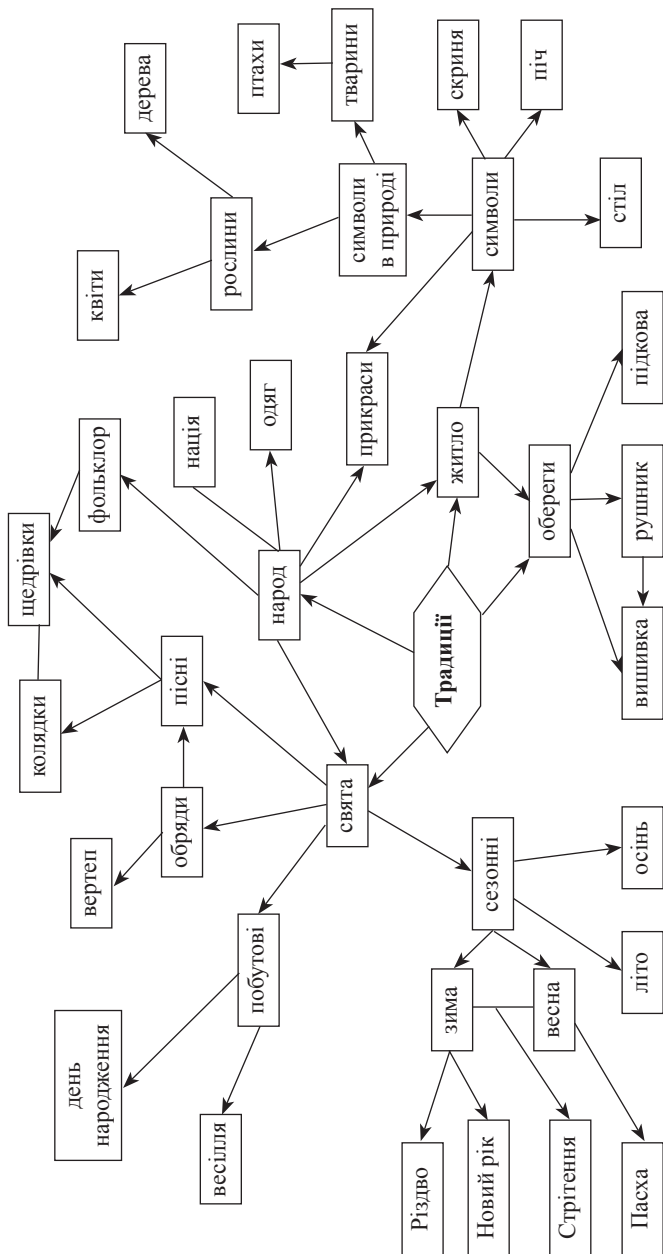
2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Зимові вправи, ігри, забави**». Лексико-граматичні вправи. Розповідь за серією сюжетних картинок «Кмітливе кошеня».

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Зима**». Завдання математичного змісту на зимову тему в парах, підгрупах.

Карта 25

Карта 26

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Зимонька-зима**». Досліди зі снігом. Бесіда про те, як зимують тварини і рослини. Розглядання ілюстрацій.

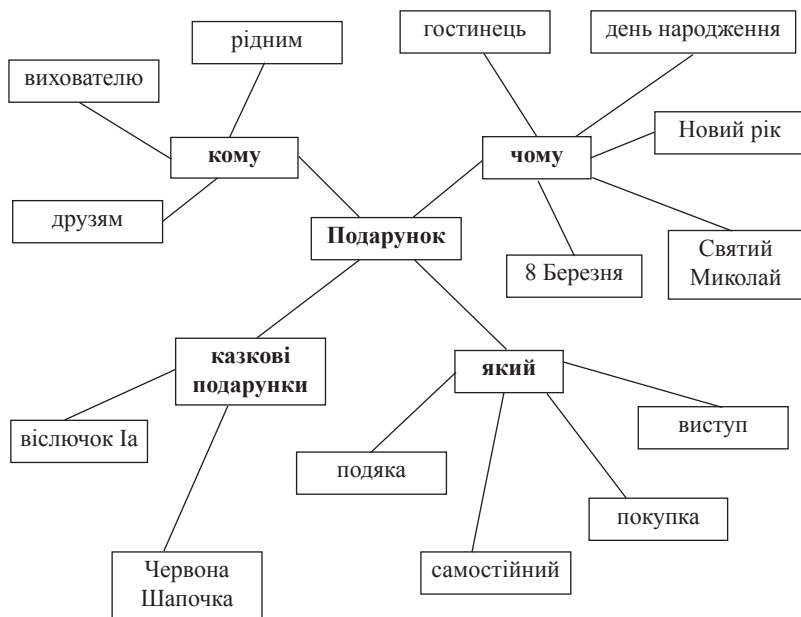
4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Така різна зима**». Опис пейзажних картин. Словникові вправи. Читання віршів про зиму.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Лісове свято**». Логічні, математичні завдання на розвиток уваги, пам'яті, встановлення закономірностей, залежностей на матеріалі картини (див. обкладинку журн. «Джміль» № 4, 2005 р.).

Розвага «Різдвяні колядки».

Творчий продукт: виготовлення різдвяних листівок.

Тематика занять художнього циклу: прикрашання різдвяної палиці зіркою; виготовлення масок; малювання на тему «Зимонька-зима» різними техніками; оригами «Сніговичок».

Карта 27

Тема 10. Слово

Мета: звернути увагу дітей на слово як предмет спостереження і осмислення, стимулювати прагнення зрозуміти значення слова, словосполучення; збагачувати словниковий запас дітей різними групами слів, сприяти розвитку мовленнєвого відчуття; розвивати уміння і підтримувати бажання творчо використовувати мовні засоби в конкретних мовленнєвих ситуаціях; продовжувати формувати у дітей уміння працювати, грати в парі, групі, домовлятися, знаходити варіативні способи вирішення проблемних ситуацій.

Карти 28, 29 (див. на с. 80—81).

Понятійне поле: слово, розуміти, називати, значення, сенс, слова «навпаки», слова, близькі за змістом, банк слів, речення, спілкування, культура розмови, етикет.

Тематика інтегрованих занять

1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Які бувають слова**». Схема слова і речення. Малювання слів. Ігри зі словами на основі предметних картинок, комунікативні ігри.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Словникові сімейки**». Систематизація, класифікація, узагальнення (ігри з картинками і предметами). Лічильна діяльність. Кількісна і порядкова лічба.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Спілкування**» (складання карти розмови). Імітаційні ігри: розмова, діалог-прохання, діалог-договір, діалог-домовленість, діалог-заборона.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Ввічливі слова**». Читання оповідань на тему про ввічливість. Етична бесіда. Психологічна гра «Чужі калози». Друкування слів ввічливості.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Старі слова**». Величина (різні параметри величини). Старовинні народні назви (пуд, аршин, сажень, лікоть, легіон, тьма). Порівняння предметів за величиною. Вправляння у вимірюванні.

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Вчимся відгадувати і загадувати загадки**». Смыслові групи слів. Ігри-завдання, малювання слів, виготовлення книжок про слова. Художній аналіз текстів загадок.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Енциклопедія королеви математики**». (Обговорення, малювання словника математичних понять і термінів).

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Слова-імена**». Дидактична гра «Природознавче лото». Морфологічна схема (карта 29). Придумування нових слів — лінгвістичний експеримент (гребінець + вішалка; ложка + виделка; прищіпка + дзвоник).

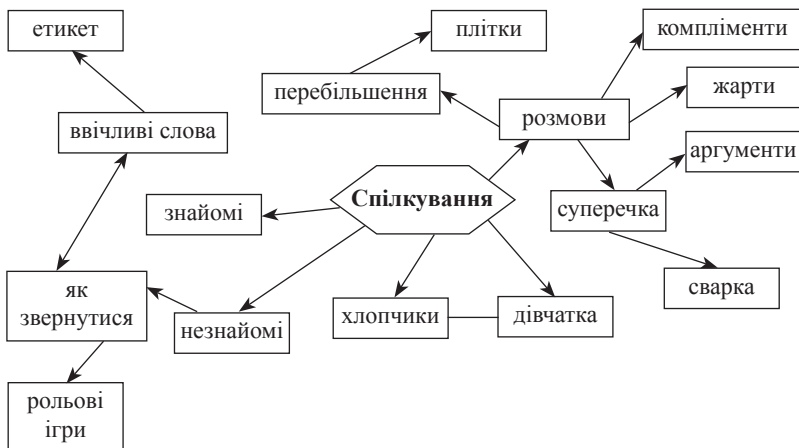
4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Дивовижні слова**» (фразеологізми, метафори, багатозначні слова). «Солодкі» слова. Лексична вправа. Мовленнєвотворчі завдання. Символічні позначення слів.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Придумусмо казки про геометричні фігури**». Порівняння. Зіставлення геометричних фігур. Логічні завдання на перетворення, домальовування фігур. Творчі завдання. Вправи на увагу, розвиток пам'яті.

Розвага «Літературно-музичне свято «Веселий ярмарок» на матеріалі фольклорних творів.

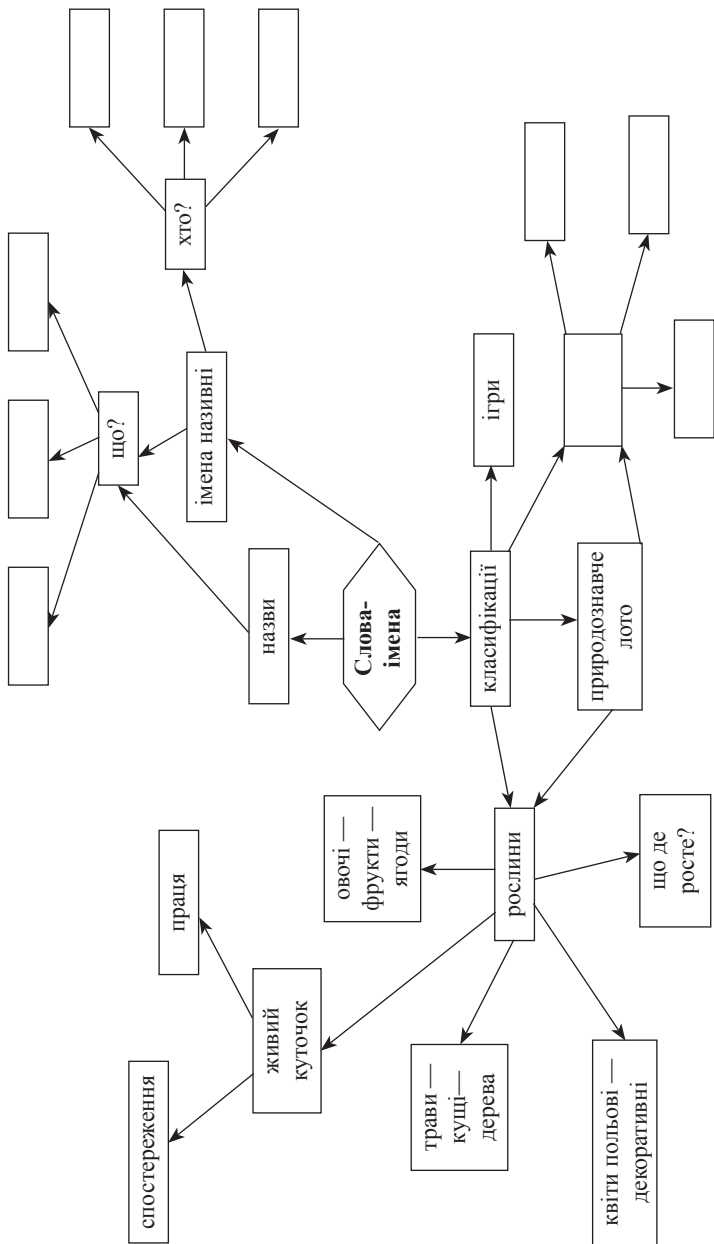
Творчий продукт: презентація «Словника важливих слів».

Тематика занять художньо-естетичного циклу: колаж «Пухнастий сніг»; малювання на тему «Зима-краса» різними техніками.

Карта 28

Карта 29

Тема 11. Краса

Мета: підвести дітей до розуміння суті естетичної, етичної категорії «красиве», допомогти навчитися бачити красиве навколо себе, збагатити словник емоційно-оцінювальною лексикою; підвести дітей до усвідомлення діалектичної єдності краси і корисності, краси і здоров'я, краси внутрішньої і зовнішньої.

Карти 30, 31, 32 (див. на с. 83—85).

Понятійне поле: краса, потворність, красивий, зовнішня краса, краса прихована, мода, модна людина.

Тематика інтегрованих занять

1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань «Гудзик». Колективне сюжетоскладання. Лексико-граматичні вправи. Логічні завдання. Творчі завдання в парах.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «Краса порядку». Встановлення послідовності, закономірності ряду. Лічильні вправи з коректурної таблиці.

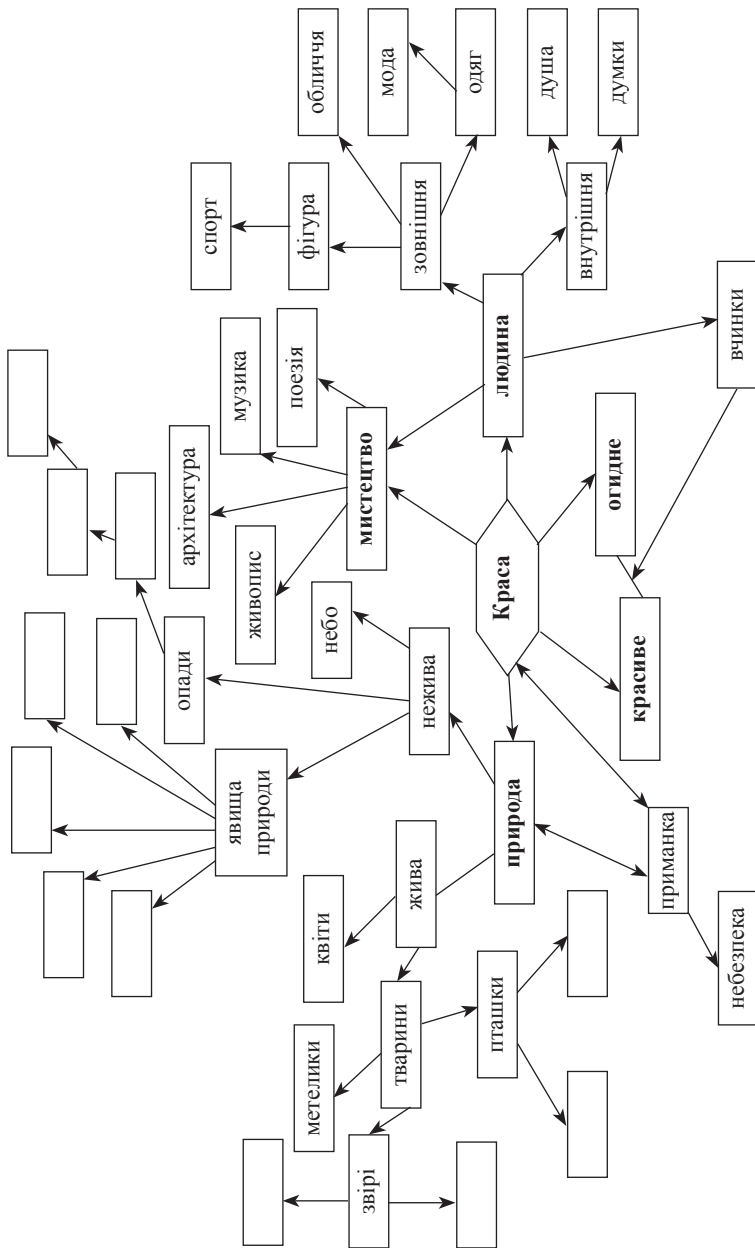
3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «Зима-красуна». (Зимові явища в неживій природі: сніг, ожеледиця, паморозь, заморозки, заметіль, буря.) Зображення різними техніками цих явищ природи. Розповідь вихователя про безпечну поведінку в холодну пору року.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань «Красиве — корисне». (Краса у природі — засіб захисту, попередження про небезпеку, сигнал, запрошення до читання казки М.Пляцковського «Їжачок, якого можна погладити».) Розглядання картинок, ілюстрацій. Друкування «красивих» слів.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «Краса здоров'я». (Поняття про гармонію.) Величина (різні параметри величини). Порівняння предметів за величиною, складання ряду за спаданням і зростанням. Гімнастичні вправи. Вправління у вимірюванні. Складання орнаменту (математичний диктант).

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань «Краса прихована — краса вчинків». Читання оповідання М.Коцюбинського «Артист». Етична бесіда. Ситуативні ігри. Вирішення проблемних ситуацій. Складання історій за прислів'ям.

Карта 30

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Краса форми**». Обговорення, малювання, порівняння, зіставлення геометричних фігур, тіл, форм. Складання орнаментів з геометричних форм. Логічні завдання з лічильними паличками.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Красиве — некрасиве**». Полілог з опорою на ілюстративний матеріал і літературні тексти. Дидактична гра «Прикрашання. Перетворення» (перетворення предметів, обстановки). Словник ситуацій — гідна поведінка в ситуаціях зустрічі, розлуки, спілкування.

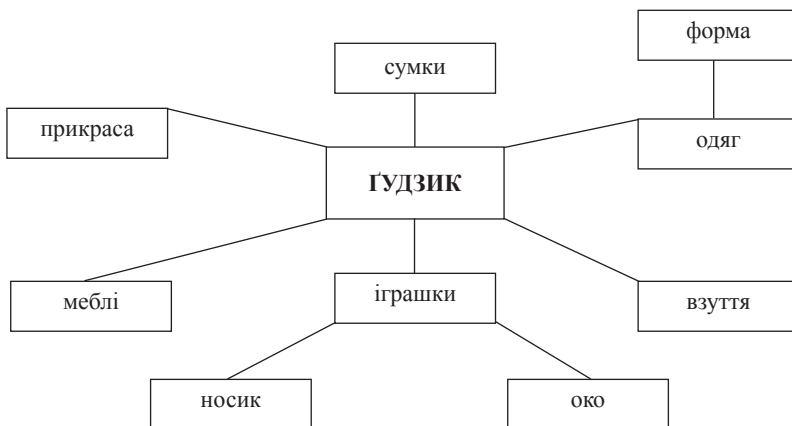
4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Краса у творах мистецтва**» (відвідування музею (як варіант — творчий проект «Наш музей») створення власних творів, шедеврів, виставка дитячих робіт). Представлення (опис) дітьми своїх робіт.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Краса числа**». Полілог. Правила числового ряду. Закономірне і послідовне в природі. Логічні завдання з числами.

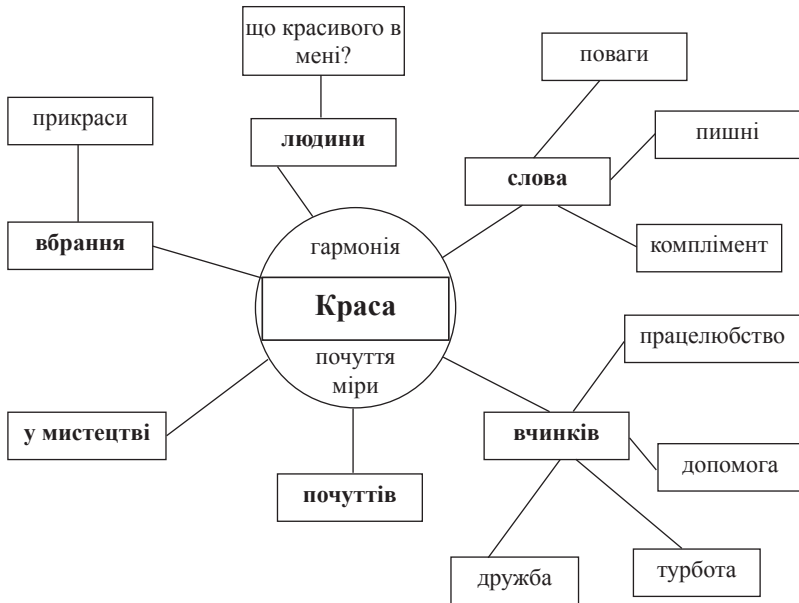
Розвага «Свято краси і моди»; виготовлення костюмів з підручних засобів.

Творчий продукт: виготовлення книжки-картинки «Краса навколо нас»; творчий проект «Якби я був чарівником, як би я прикрасив наш дитячий садок».

Тематика занять художньо-естетичного циклу: картини з пластиліну на тему «Краса»; оригамі «Портрет» (кружечки).

Карта 31

Карта 32

Тема 12. Рух

Мета: звернути увагу дітей на різні види руху, підвести до усвідомлення сенсу руху як переміщення, як зміни, як розвитку; збагатити словниковий запас словами, що означають характеристики руху; систематизувати знання про характер руху різних тварин та інших істот шляхом зіставлення, порівняння.

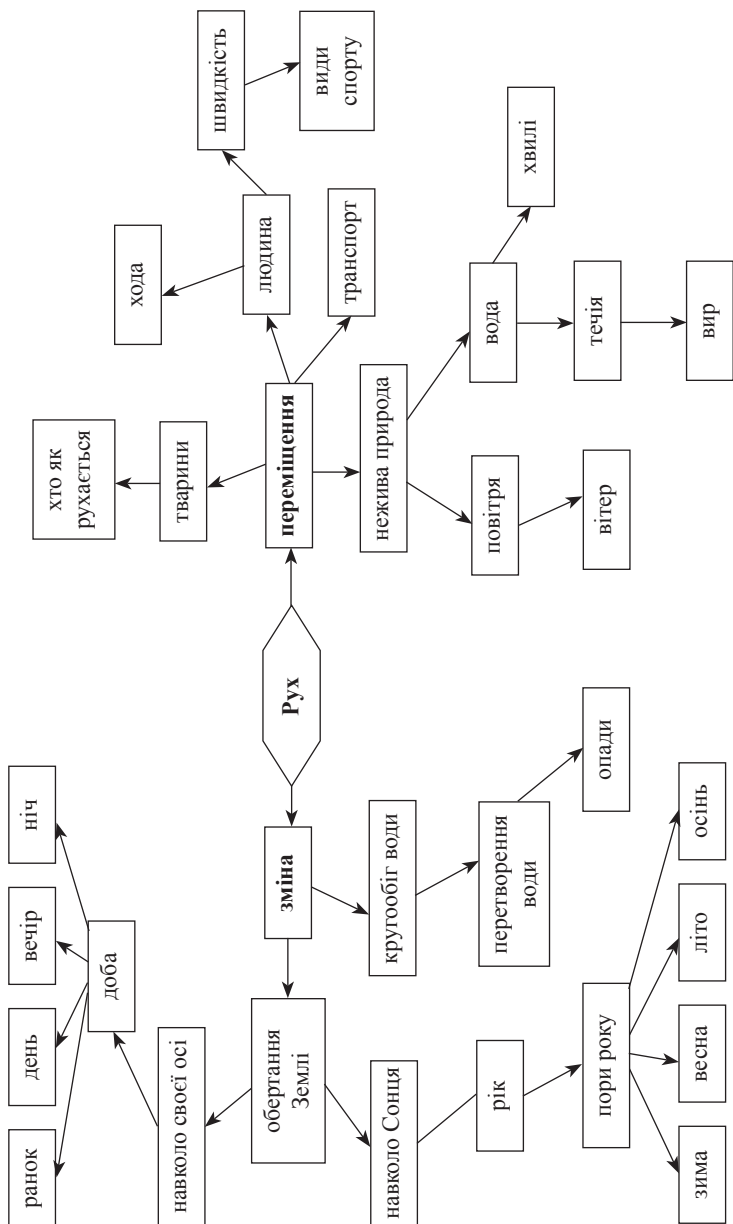
Карти 33, 34 (див. на с. 86—88).

Понятійне поле: назви видів транспорту, слова, що характеризують рух, швидкість, темп, графік, порядок.

Тематика інтегрованих занять

1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Рух. Як рухаються казкові герої**». Лексичні вправи про характер рухів. Замальовки, «читання» символів. Рухові завдання.

Карта 33

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Переміщення. Які бувають рухи**» (хто як рухається, для чого здійснює рухи). «Читання» символів, позначення руху за допомогою лічильних паличок. Розглядання ілюстрацій. Полілоги. Логічні завдання.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Переміщення в природі**» (рух води у природі, кругообіг води, рух повітря). Досліди з повітряними кульками, водою.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Які різні рухи**» (фізкультурні, танцювальні, трудові); лексичні вправи; розгляд картини «Зимові розваги». Імітаційні рухи. Загадування загадок про різні рухи.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Швидко — повільно**» (поняття про темп, швидкість). Закріплення уявлень про одиниці часу. Порівняння дій за часом, співвідношення їх з довжиною відрізка. Вправи на увагу, запам'ятовування.

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Рух як розвиток**» (як відрізнити живе від неживого, чи будь-який рух помітний). Вправи для розвитку дрібної моторики рук, психологічні етюди, логічні завдання. Читання української народної казки «Яблунька». Моделювання за казкою.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Транспорт і рух**» (що рухається в техніці, машини та їх види, призначення транспорту). Заповнення таблиць («Чого не вистачає», «Що зайве»). Робота в парах за картками із завданнями).

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Зміни в природі. Рух Землі**» (сезонні зміни, календар погоди і природи). Термометр, вимірювання температури. Дидактична гра «Природознавче лото».

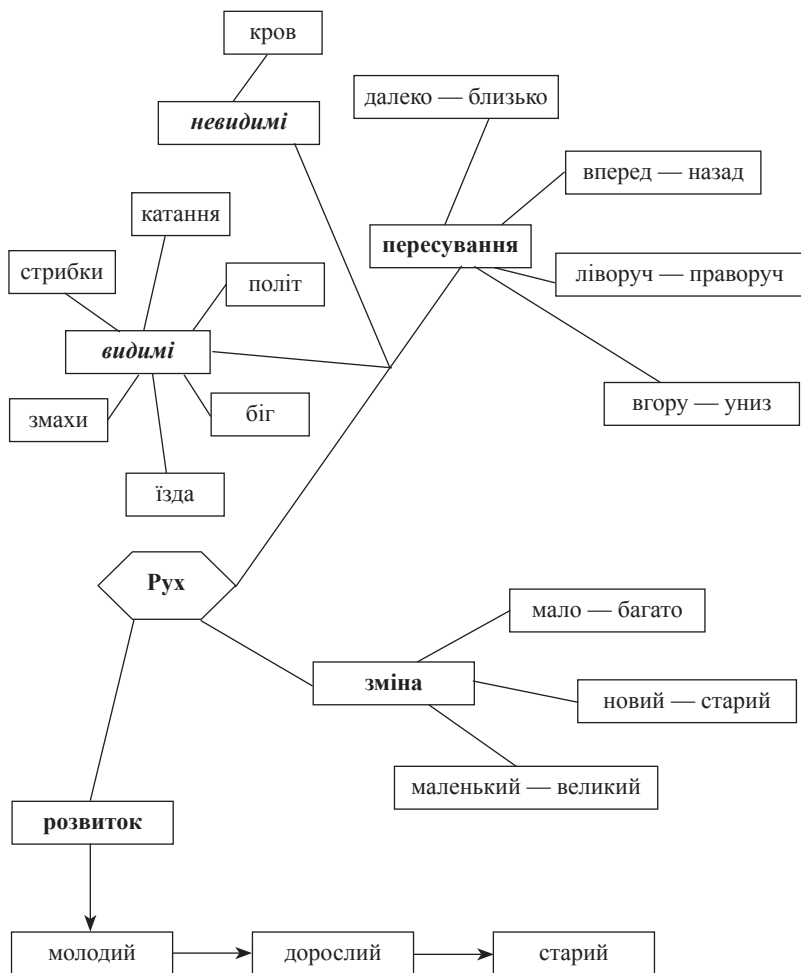
4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Рух — зміна. Перетворення**». Читання казки М.Пляцковського «Калоша» Логічні вправи на перетворення слів. Творчі завдання у підгрупах. Комунікативні ігри.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Рух у предметному світі. Рух числа**». (Чи може рухатися (змінюватися) те, що нерухоме?) Склад числа. Лічильна діяльність. Вирішення проблемних ситуацій. Полілог.

Розвага «Спортивна сюжетно-рольова командна гра «Спритні. Сильні. Сміливі» з участю батьків.

Творчий продукт: виготовлення коректурної таблиці про рухи в казках; оформлення фотостенду (газети) «Я умію ось так!»

Тематика занять художньо-естетичного циклу: передання різних рухів у кольорі, лінії; ліплення з тіста «Сердечка для коханих».

Карта 34

Тема 13. Світ радості

Мета: підтримувати позитивний емоційний настрій, бажання поділитися зі всіма своїм гарним настроєм; допомогти дітям відчувати сонечко усередині себе і зрозуміти, що радість світу починається усередині самого себе; учити дітей виражати дбайливе, приязне ставлення до своїх батьків, дякувати за добро; спонукати до хороших вчинків в ім'я себе та інших; уточнити знання про сезонні особливості весняної природи; збагатити і систематизувати уявлення про народні, громадські весняні свята, обряди, традиції.

Карти 35, 36, 37, 38 (див. на с. 90—93).

Понятійне поле: радість, пробудження, перетворення, турбота, захист, приязна людина, час, термін.

Тематика інтегрованих занять

1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Ось яка мама!**» Дидактична вправа «Три головних слова». Етична бесіда. Читання віршів. Виготовлення подарунків.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Дівчинка — жінка — бабуся**». Систематизація, класифікація, узагальнення (ігри з картинками і предметами). Логічні завдання на засвоєння тимчасових залежностей. Кількісна і порядкова лічба.

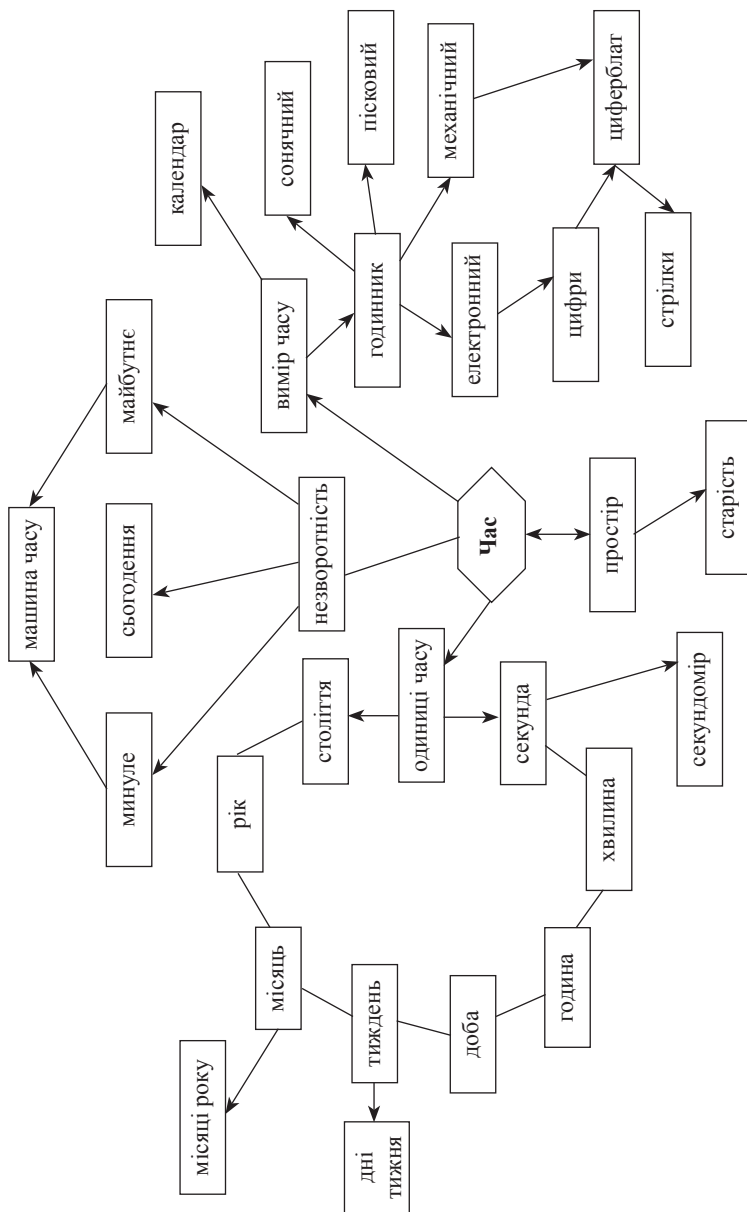
3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Час**» (час, рік, місяць, година, хвилина; вимірювання часу). Календарі, годинник. Спостереження, досліді з часом.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Я — сонечко**». Психологічні етюди. Вправа «Каруселька». Комунікативні ігри. Етична бесіда.

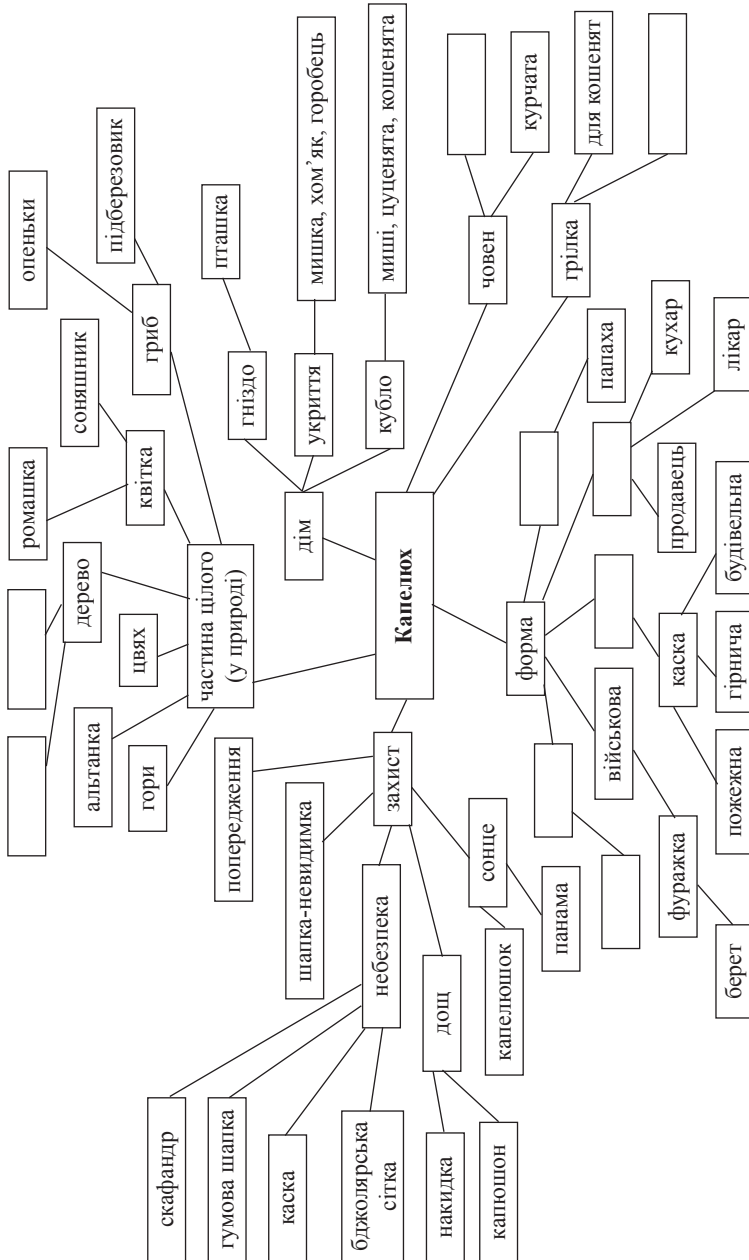
5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**З чого ж зроблені наші дівчатка**» (хлопчики і дівчатка — чим схожі і чим відрізняються; правила хорошого тону для леді і джентльменів). Математичні завдання в парах; завдання характеру змагання. Психологічна вправа «Комплімент». Логічні завдання на картках.

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Пробудження**» (природа, людина — весна в житті, весна в душі, звуки, запахи весни). Малювання, психологічні етюди; спостереження за природою, слухання музичних творів. Складання історії «Розмова бурульок».

Карта 35

Карта 36

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Радість пізнання. Як добре уміти і знати!**» Представлення досягнень, умілості, вікторини, конкурси «Поле чудес», як варіант — заняття-гра КВК математичного змісту.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Сонячний зайчик**». Досліди з сонцем і дзеркалом. Музика фарб, кольору, звуків. Творчі завдання, театралізація, малювання.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Капелюх**». Лексичні вправи. Колективне сюжетоскладання за набором іграшок (картинок) на тему «Ворона і капелюх» (як варіант — «Розмова капелюхів у гардеробі»). Моделювання сюжету історії.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Радість ділимо порівну**». Ділення цілого на частини. Складання цілого з елементів. Логічні завдання з «кубиками Нікітіна». Головоломки — робота в парах.

Розвага «Свято для мам».

Творчий продукт: газета «Ось яка мама!».

Тематика занять художньо-естетичного циклу: виготовлення подарунків для мам.

Тема 14. Чудеса. Відкриття

Мета: організувати дослідницьке експериментування, щоб допомогти дітям усвідомити суть, взаємопов'язаність, різноманітність звуків, кольору, форми; підвести до усвідомлення відносності оцінки, вимірювання і ступеня прояву цих компонентів загалом; підтримувати інтерес до різних перевтілень, обертань, перетворень, прагнення до розв'язання проблем.

Карти 39, 40, 41, 42, 43 (див. на с. 95—99).

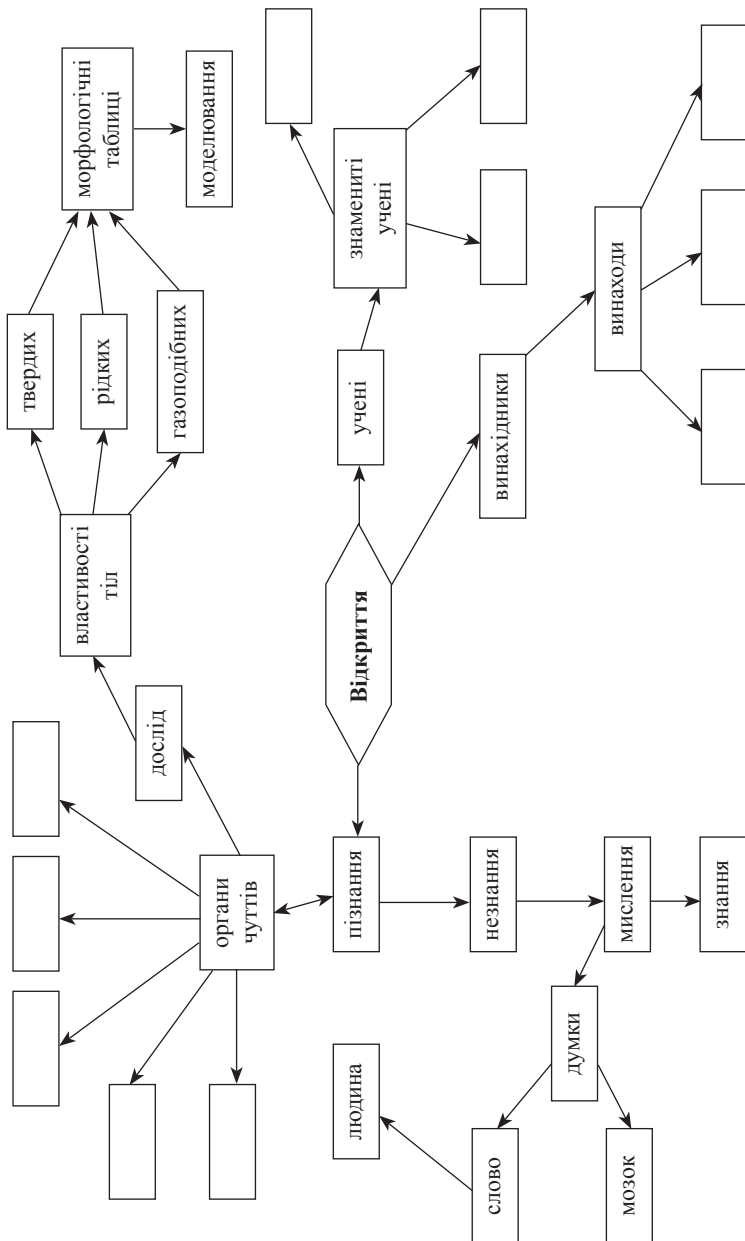
Понятійне поле: досвід, експеримент, доказ, перетворення, правила, чудеса, випадкове, закономірне, знаю — передбачаю, знавці.

Тематика інтегрованих занять

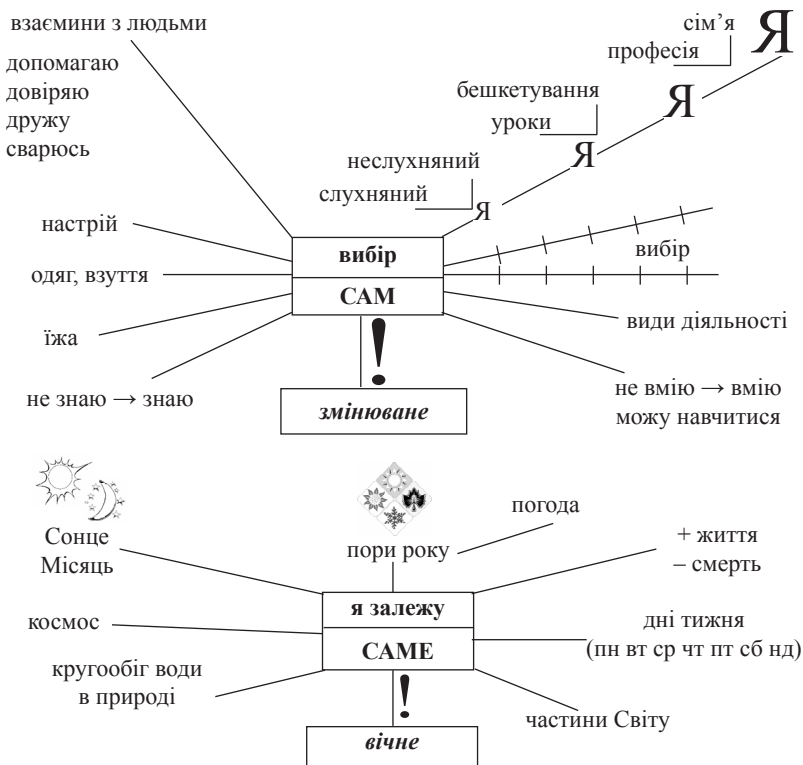
1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Випадкове — закономірне**». Полілог. Розмова про прикмети. Читання уривків з книги Г.Остера «Ворожіння». Ситуативні ігри.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Форма. Колір**» (все, що оточує нас, має форму, колір і світло, світло

Карта 39

Карта 40

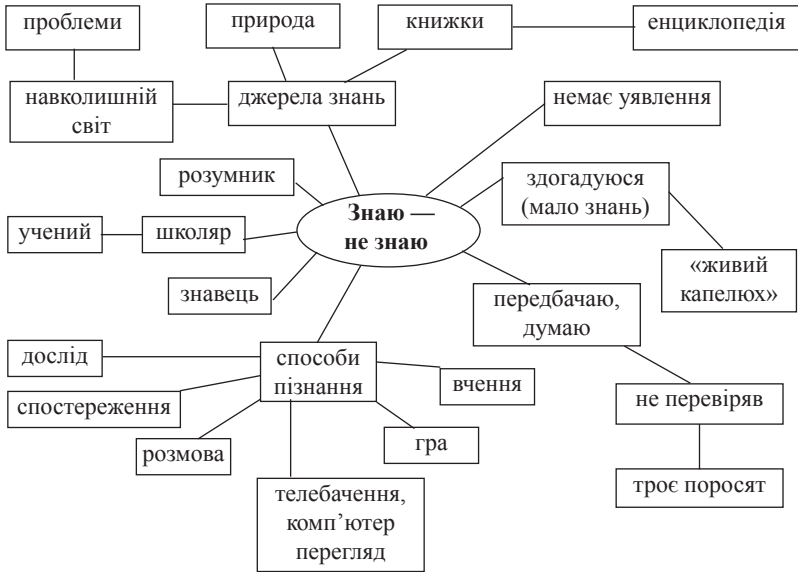
і ніч, колір — окрас тварин і птахів, з чим він пов'язаний; колір у житті людини (одяг, житло), як вибирають колір). Обстеження і позначення предметів, зв'язок форми з функціональним призначенням, проведення дослідів. Ігри з фарбами, полілоги про колір, поєднання квітів, колірний вираз суті понять, гармонія кольору.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «Пізнання» (органи чуття — засіб пізнання світу. Що я відчуваю, а про що я знаю. Як людина мислить). Досліди. Полілоги. Ігри.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «Знаю — не знаю». Полілог. Експеримент з яблуком. Словникові вправи. Комунікативні ігри.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «Яблуко». Заняття-гра за віршем Г.Сапгіра «Яблуко».

Карта 41

Ділення цілого на частини. Склад числа. Кількісна і порядкова лічба. Театралізація.

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**7 чудес світу**». Розповідь вихователя. Полілог, спільне складання з дітьми карти «7 чудес рідного міста», «7 чудес дитячого садка».

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Таємниці числа і цифри**». Числа-сусіди. Правила числового ряду. Числовий математичний диктант.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Звук**» (які бувають звуки, що може звучати, від чого залежить звук, чи є звуки в космосі, про що розповідають звуки у природі, чи може звук рухатися). Експериментування.

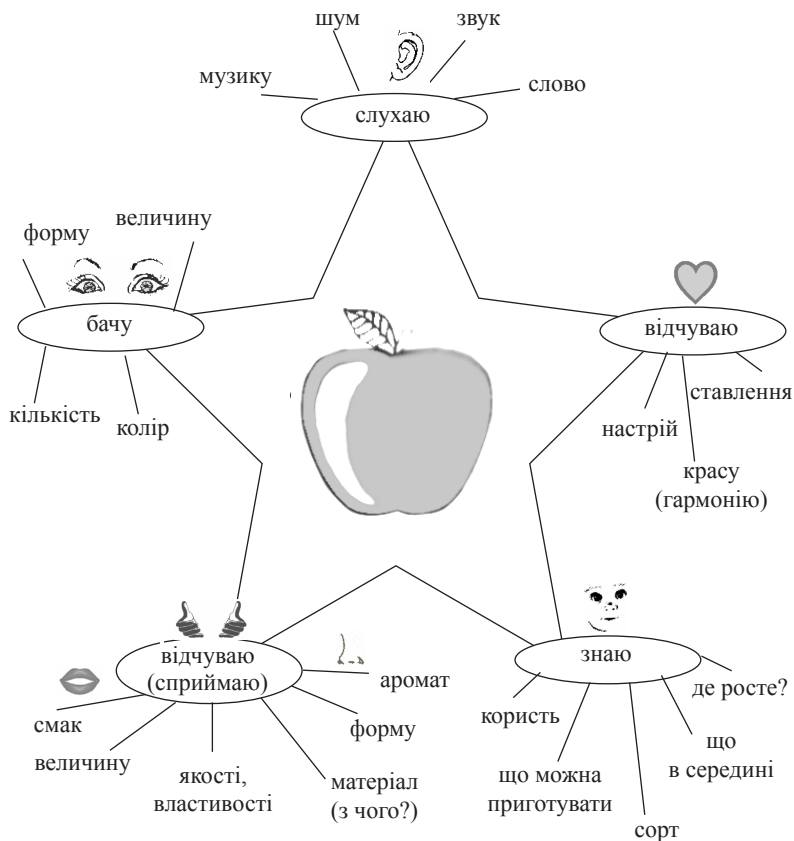
4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Прості — непрості речі, предмети**». Командні ігри на вирішення проблемних ситуацій (використання обмеженого числа предметів для розв'язання великої кількості завдань). Розвиток здатностей до нестандартних рішень.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «Пригоди ліній і точки». Різні види ліній. Пунктир, замкнута лінія. Орієнтування на аркуші. Логічні завдання з різними матеріалами за темою заняття.

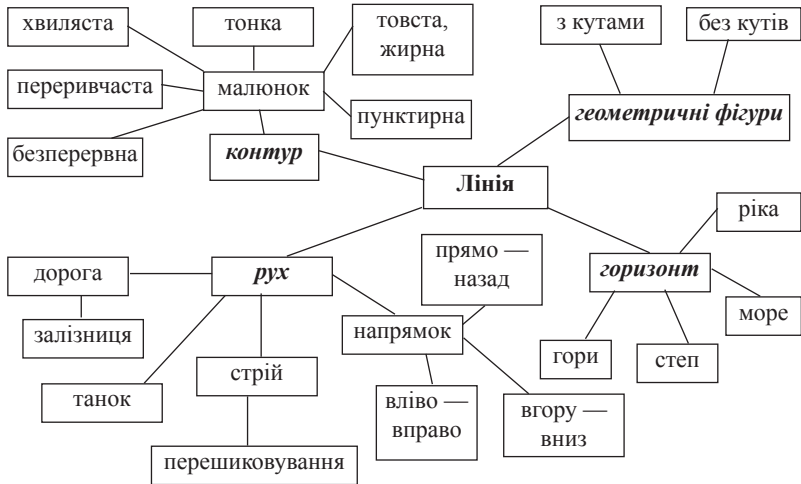
Розвага «Турнір знавців із залученням конкурсів-фокусів».

Творчий продукт: газета-презентація «7 чудес рідного міста», «7 чудес дитячого садка» спільно з батьками і вихователями.

Тематика занять художньо-естетичного циклу: колаж «Пухнастий сніг»; малювання на тему «Зима-краса» різними техніками.

Карта 42

Карта 43

Тема 15. Казка

Мета: допомогти дітям усвідомити важливість книги в житті людини, виховувати любов, інтерес і дбайливе ставлення до книги; систематизувати наявні знання про літературні твори у дітей; викликати інтерес до літератури і фольклору; допомогти через різні форми виразу (театралізація, малюнок, складання розповіді) висловлювати своє ставлення до творів, своє розуміння літературних героїв, пробуджувати в душах дітей емоційний відгук на прочитане; розвивати художньо-мистецькі здібності дітей.

Карти 44, 45 (див. на с. 100—101).

Понятійне поле: казка, розповідь, автор, герої, сюжет, фантазер, письменник, казкар, гуморина, анекдот.

Тематика інтегрованих занять

1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Розумні казки**» (чому вчать казки). Виставка книг, портретна галерея «Улюблені герої», читання фрагментів улюблених казок дітей. Моделювання казкового сюжету. Загадки про казки.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Казка — вигадка, та в ній натяк**». Перевірка реальності окремих казкових ситуацій («Троє поросят», «Зайчикова хатинка», «Колосок» —

Карта 44

скільки тіста вийде з ложки борошна). Вимірювання, порівняння, зіставлення. Логічні завдання.

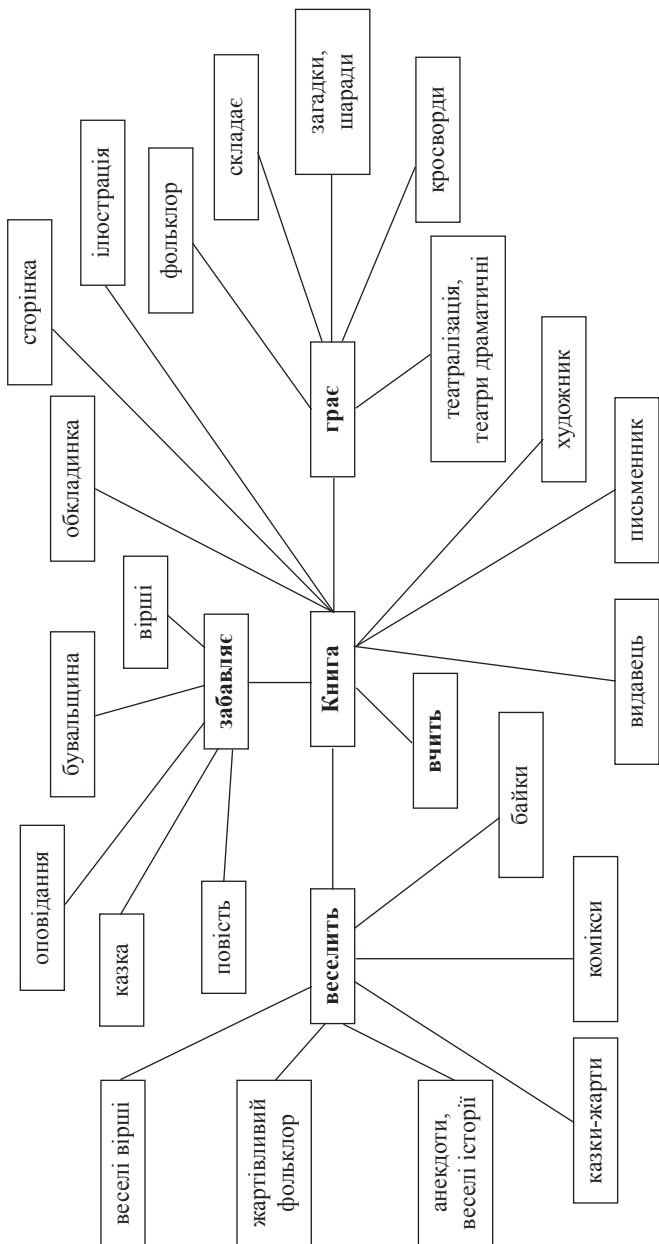
3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Чарівні рослини**» (природознавчі казки про рослин і комах). Дидактичні ігри. Досліди з листям і рослинами.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Веселі казки. Ознайомлення з малими фольклорними жанрами. Анекдот**». Читання веселих казок, потішок, жартів, драматизація за текстами МФЖ, інсценування дитячих анекдотів.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Казкові числа. Казкові фігури. Казкові величини**». Індивідуальні і підгрупові завдання математичного змісту на казкову тематику.

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Добрі казки**». Читання з подальшим обговоренням казок

Карта 45

В.Сухомлинського, М.Пляцковського про дружбу, доброту. Етична бесіда з використанням ілюстрацій до казок. Розповідь з власного досвіду.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Палочка-виручалочка**». Заняття-гра за казкою В.Сутєєва «Палочка-виручалочка». Складання плану руху, казкового поля. Символічні позначення казкових персонажів. Складання математичної карти казки.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Казковий ліс**». Дидактична гра «Природознавче лото» Природознавчі казки про ліс і його мешканців. Складання природознавчих казок за набором картинок.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Наші казки**». Колективне й індивідуальне сюжетоскладання за опорними словами за мотивами казок. Виготовлення дітьми за участю дорослих книжок-маляток за власними казками.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**В гостях у Простоквашино**». Заняття-гра з математичними завданнями за мотивами казки. Розв'язування задач. Закріплення складу числа. Вправи на розвиток запам'ятовування, уяви.

Розвага «Гуморина «Казковий сміх» (театралізація за сюжетами казок, анекдоти, веселі жарти, вірші та пісеньки).

Творчий продукт: виставка дитячих книжок.

Тематика занять художньо-естетичного циклу: виготовлення атрибутів, складання альбомів ілюстрацій до казок.

Тема 16. Запалюємо зірки

Мета: підтримувати в кожній дитині уявлення про власну неповторність, бажання проявляти свої здібності; формувати пошану до чужої несхожості, уміння жити у злагоді з іншими; продовжувати учити дітей продуктивно взаємодіяти у різних видах дитячої діяльності.

Карта 46 (див. на с. 104).

Понятійне поле: космос, планета, зірка, знак, фігура, знаменитість, талант, Сонячна система, сузір'я.

Тематика інтегрованих занять

1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Люди — зірки**» (кого з людей називають «зірками», чим може прославитися людина). Полілог. Розглядання фото, ілюстрацій про відомих людей України. Читання казки М.Пляцковського «Кролик, який нічого не боявся». Лексичні завдання. Психологічна гра «Золотий стілець».

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Зірка**». Складання фігур з лічильних паличок, малювання фігур за завданням вихователя. Завдання на встановлення закономірностей, на увагу, логічні завдання з використанням знака «зірка».

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Творчий проєкт — виготовлення газети «Я — зірка**». Інтерв'ювання.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Запалюємо зірки у групі**» (чи може дитина стати «зіркою»; що таке талант; як виявити свої таланти). Парад талантів — творча гра.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Причина — наслідок**». Полілог. Встановлення залежностей. Закріплення тимчасових понять (раніше — пізніше; старше — молодше, перш ніж). Індивідуальні і підгрупові завдання математичного змісту на зіркову тематику.

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Космос**». Показ відеофільму, розповідь вихователя, розгляд ілюстрацій. Бесіда.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Летимо на ракеті**». Заняття-гра за космічним сюжетом. Закріплення складу числа. Розв'язання прикладів і задач. Заповнення математичної карти.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Зірки в космосі**». Досліди. Розгляд макета руху планет навколо Сонця. Дидактична гра «Вирушаємо в політ».

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Зоряна карта**». Розповідь вихователя про Зоряну галактику. Розгляд зоряної карти. Сюжетно-рольова гра «Полетимо у космос».

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Сузір'я «Наше**». Заняття-гра з математичними завданнями. Викладання сузір'їв підгрупами за наданим зразком, на слух, за запропонованою схемою. Завдання на увагу, уяву.

Розвага «Наші таланти» — концерт.

Творчий продукт: фотостенд та інтерв'ю «Дитячий садок запалює зірки»; колаж «Наше сузір'я у Сонячній галактиці»; випуск енциклопедії унікальностей (представлення дитячих досягнень).

Тематика занять художньо-естетичного циклу: малювання на космічну тему.

Тема 17. Сім'я

Мета: виховувати у дітей шанобливе ставлення до сімейних традицій, відчуття сім'ї, приязне і дбайливе ставлення до рідних і близьких; підвести до розуміння єдності сім'ї, її нерозривності; систематизувати уявлення дітей про різні системи і підсистеми, допомогти самим складати «сімейки» близьких понять, явищ, вичленяти головне, що їх об'єднує.

Карти 47, 48 (див. на с. 106—107).

Понятійне поле: сім'я, близькі, родичі, традиції, правила, закони.

Тематика інтегрованих занять

1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Сім'я і дім**» (що таке сім'я, родина і дім — загальне і відмінне, правила життя в сім'ї, казки про різні сім'ї). Полілог. Малювання своєї родини, свого дому. Бесіда за казкою «Теремок». Моделювання казкового сюжету. Загадки про казки.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Різні сімейки**» (слова-«родичі», «сімейки» чисел, слів, букв). Групування множин, порівняння, зіставлення. Логічні завдання.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Моя сім'я**». Складання генеалогічного дерева. Розмова про сімейні традиції. Виготовлення книжки «Українці — велика родина».

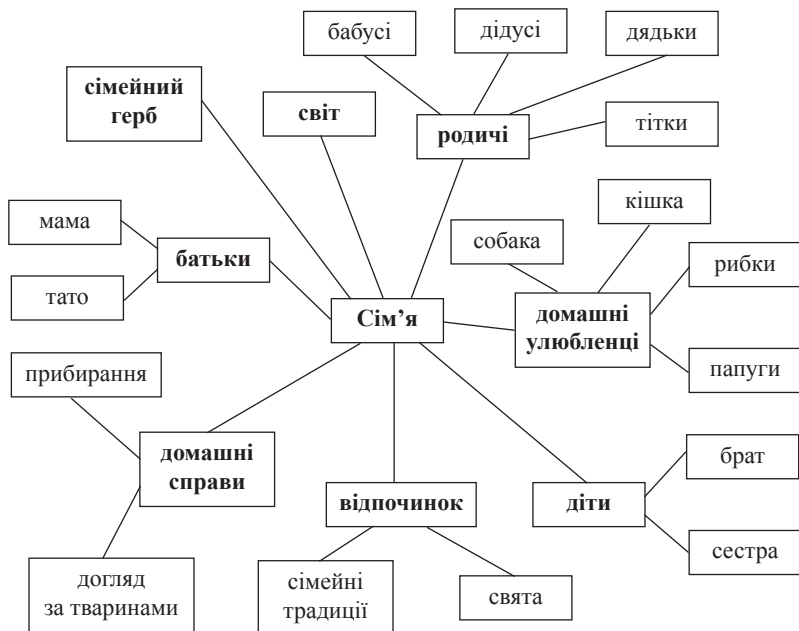
4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Пташині й кудлаті сімейки**». Розгляд сюжетних картин про життя тварин, складання розповідей. Читання оповідань Г.Скребицького (В.Біанкі, М.Пришвіна).

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Дітки з чисті гілки**». Систематизація знань. Дидактичні ігри і вправи на основі предметних картинок. Індивідуальні і підгрупові завдання математичного змісту.

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Сім'я — це 7 різних Я**» (поняття про індивідуальність, пошану інтересів кожного члена родини). Малювання сімейного портрета. Опис по пам'яті членів сім'ї. Розгляд картини «Сім'я увечері». Ситуативні ігри.

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Граємо в сім'ю. Дочки-матері**». Заняття-гра з використанням завдань математичного змісту. Закріплення пройденого матеріалу. Складання математичної карти на тему «Сім'я».

Карта 47

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**У кожного є сім'я**». Дидактичні ігри на класифікацію предметів і предметних картинок. Заповнення сторінок в енциклопедії про сімейства тварин. Ігри з м'ячем «Збери сімейку», «Знайди, хто чий».

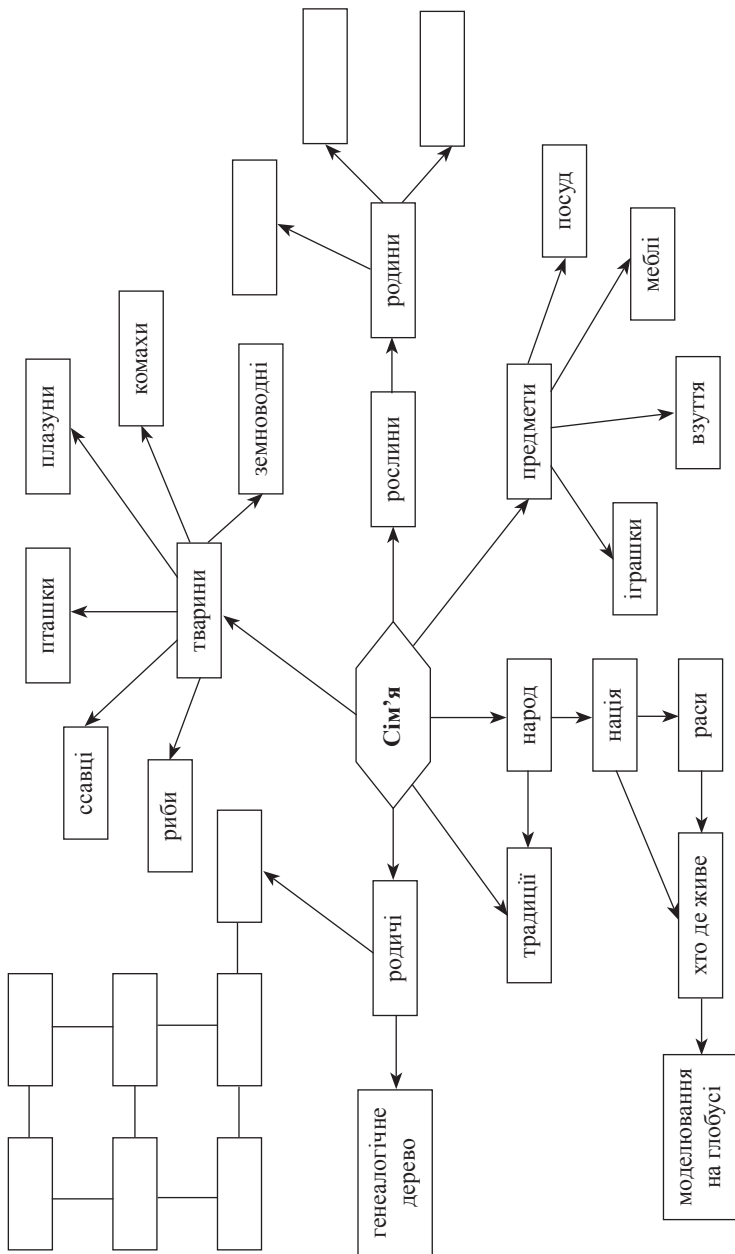
4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленнєвих завдань «**Дитячий садок — наша велика сім'я**» (пригадаємо хороше, підсумкові заняття, альбом подяки «Хочу сказати спасибі»). Повторення правил життя групи. Підготовка і оформлення порад для молодшої групи про життя в дитячому садку.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Тато, мама, я — дружна сім'я**». Заняття-змагання в трійках (четвірках), виконання математичних завдань, розвивальних вправ.

Розвага «Сімейний вогник».

Творчий продукт: листівка «Правила життя нашої групи»; виставка «Подарунки від щирого серця».

Тематика занять художньо-естетичного циклу: малювання сімейного портрета; колаж «Груповий портрет».

Карта 48

Тема 18. Грай-місто

Мета: закріпити і збагатити уявлення дітей про різні види ігор, значення гри підтримки дружніх взаємин між дітьми, потреби дотримуватися правил під час гри, діяти справедливо; виховувати уміння розділити радість з другом, співпереживати його невдачі; виховувати у дітей прагнення вести здоровий спосіб життя, привчити до фізичної активності.

Понятійне поле: гра, ігрове правило, лічилка, ігрова роль, змагання, естафета.

Тематика інтегрованих занять

1-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань **«Це веселе слово «гра»**. (У які ігри добре грати разом, само-му.) Анкетування «Моя улюблена гра», «З ким я люблю грати і чому», малювання на тему «Дитячі ігри»; розповідання за сюжетною картиною «Ми граємо».

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань **«Юні архітектори»**. (Конкурс на кращу архітектурну конструкцію — індивідуальні і колективні споруди за запропонованим планом, за слуховим завданням, за зразком). Вимірювання, порівняння, зіставлення. Логічні завдання.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики **«Гра з дорослими, гра в дорослих»** (в які ігри діти найбільш ляблять грати з дорослими; що в дорослому житті їм здається найцікавішим, у що хочеться пограти, ким стати). Сюжетно-рольове проектування, наряджання, ситуативні ігри).

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань **«Разом — весело, а порізно — сумно»**. Полілоги про значення правил у грі, чи завжди приємно дотримуватися правил; складання алгоритмів правил до різних видів ігор, придумування позначень і символічних знаків; придумування ігор для малюків з різними атрибутами.

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань **«День народних ігор»**. Розучування текстів народних ігор; народні ігри на увагу, спритність, кмітливість.

2-й тиждень.

1. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань **«Вчися бути здоровим, або Як стати Нехворійком»** (обговорення основних правил здоров'я, розповідь вихователя про види

загартування. Малювання символів, знаків, правил здоров'я. Читання вірша С.Михалкова «Мімоса»).

2. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Шаховий світ**». Розповідь вихователя про історію цієї гри, математичний диктант (вправа з пересуванням фігур на дошці за завданням вихователя). Орієнтування на аркуші. Зображення напрямку пересування на аркуші-плані.

3. Інтегроване заняття соціально-природознавчої тематики «**Спритні, сильні, сміливі**». Ігри-змагання. Правила самообстеження, самооздоровлення за народними методиками. Випуск фізкультурного листка.

4. Інтегроване заняття з пріоритетом інтелектуально-мовленневих завдань «**Спорт, сила, дружба, мир**» (які види спорту знаєш, знамениті спортсмени, як стати спортсменом, що таке Олімпіада, її історія; читання казки О.Циферова «Мишко-топтигін»).

5. Інтегроване заняття з пріоритетом логіко-математичних завдань «**Самі придумуємо гру**». Заняття-гра з математичними завданнями з використанням дидактичного матеріалу. Закріплення складу числа. Вправи на розвиток уваги, пам'яті, уяви.

Розвага «Грай-місто. Подорож ігровими станціями».

Творчий продукт: виставка улюблених іграшок дітей.

Тематика занять художньо-естетичного циклу: виготовлення атрибутів до ігор; складання альбомів описів улюблених ігор, надиктованих дітьми вихователів та ілюстрованих.

ПРО СУЧАСНЕ ЗАНЯТТЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ДНЗ

Плюралізм поглядів на формальні, змістові та організаційно-методичні аспекти дошкільної освіти, що є її характерною ознакою, останнім часом став сприйматись не стільки як твердження свободи і демократії, скільки певною мірою розгубленість від потоку, точніше сказати, броунівського руху ідей, програм, підходів, теорій. Не можу погодитися з думкою К.Крутій, викладеною у статті про діяльнісну модель заняття («Дошкільне виховання» 2006, № 7), що таке різночитання, ймовірно, призведе не до творчості педагогів, а до хаосу в теорії і практиці дошкільної освіти.

У сучасних дошкільних закладах працюють вихователі різні за рівнем професійної самостійності і творчості: є творці, «педагоги від Бога», особистісна та діяльнісна модель організації життєдіяльності яких не вкладається в жодні стандарти. І це дуже добре, адже створюється своєрідне розвивально-виховне середовище. Є численна армія вихователів, які щиро відгукуються на інноваційні рухи, перебувають в постійному пошуку способів вдосконалення своєї роботи, але які, на жаль, не завжди готові до критичного аналізу сприйнятої інформації, тож здатні впровадити неякісні ідеї, свято вірячи в їхню істинність. Багато в нас і молодих педагогів, яким конче необхідні чіткі орієнтири, мудрі наставники і поради. Кожному з названих сьогодні у професійному спрямуванні потрібні не стільки реальні умови для творчої діяльності, скільки чіткі настанови й орієнтири в тому, що можна назвати смислоорганізуючим моментом. Не можна дозволити, і в цьому я підтримую професора К.Крутій, щоб кожен охочий сьогодні переписував на свій манер дошкільну дидактику, своє незнання основних дидактичних категорій видавав за інновації. Можливо, на дошкільну дидактику тому і дивляться дещо зверхнім поглядом представники великої науки, що ми дозволяємо собі певною мірою розбещеність у термінології, сутності ключових понять, розумінні структурно-логічної організації освітнього процесу в дошкільному закладі.

Це потрібно також і для того, щоб відповісти на гостре і болочче питання: «Що ж є ХОРОШОГО в сучасній дошкільній освіті?» Адже у контролюючих органів, вихователів, дітей, батьків, теоретиків дошкільної педагогіки думки з цього приводу дуже відрізняються. Тобто для визначеності з питанням про якість освіти на етапі дошкільного дитинства життєво необхідно упорядкувати, унормувати певну розгалуженість, що має місце бути.

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДІВ ЗАНЯТЬ У ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Для цього, на нашу думку, передусім визначитись у термінології щодо ключових понять, пов'язаних з організацією освітнього процесу в дошкільному закладі.

Основною формою навчання дошкільників у процесі організованої пізнавальної діяльності було й є заняття. Це поняття багатьма трактується по-різному. Досить поширеним є підхід, за якого заняття сприймається як урок з формування нового знання, такий як у школі. Мотивуючи свої дії тим, що дітей слід готувати до школи з пелюшок, щоб у школі було легше (запитання — кому), вихователі, які обстоюють цю позицію, старанно втілюють у занятті всі ознаки шкільного уроку: дисципліну, монологізовану форму проведення («Діти, закрийте рот, послухайте МЕНЕ уважно»), мінімум нерегламентованої фізичної, емоційної активності з боку дітей. Існує підхід, що є крайньою протилежністю означеного — «заграти» заняття, перетворити його або на шоу, або іншу розвагу, головна мета якого — винятково задоволення та «смотрибельність». Не станемо сперечатись, такі заняття також потрібні. Проте не як постійна форма організації пізнавальної діяльності дітей.

Отже, слід розібратися передусім з термінологією. Що таке сьогодні заняття в сучасному дошкільному закладі? Які види й типи занять описані в літературі та реально діють у дошкільних закладах?

Динамічні, тематичні, інтегровані, комбіновані, комплексні, сюжетні, сюжетно-ігрові, літературні, художні — от неповний перелік занять, які зустрічаються в періодичній літературі. Пропоную упорядкувати та охарактеризувати їх основні види з різних позицій.

Передусім слід поглянути на заняття з позиції спрямованості змісту. Традиційно в дошкільному закладі найпоширенішими були і є односпрямовані заняття, тобто такі, зміст яких лежить у площині однієї галузі знань, та перебіг заняття відбувається в межах одного виду діяльності, хоча можуть застосовуватись інші види дій. Традиція використання односпрямованих або предметних занять походить ще з початку ХХ ст., коли для побудови навчально-виховного процесу в дошкільному закладі (суспільна система дошкільного виховання ще тільки складалася) було вжито шкільний розпредмечений підхід.

Предметне заняття має як сильні, так і слабкі сторони. Позитивним є те, що більшість предметних занять, які є по суті навчально-пізнавальними, дає змогу формувати в дошкільників чітку систему уявлень, знань, певні уміння й навички в межах окремих освітніх галузей (математики, розвитку мовлення, ознайомлення з природою, образотворчої діяльності тощо). Для дошкільника, який лише починає ознайомлюватись зі світом, це є життєво необхідним. Водночас на предметних заняттях

пріоритетною є переважно навчально-дисциплінарна модель взаємодії, домінує пояснювально-ілюстративний метод навчання, що може спричинити, а у практиці дошкільних закладів нерідко й спричиняє зниження пізнавального інтересу, формування в дошкільників інтелектуального споживацтва. Предметні заняття розрізняють за провідним видом діяльності — мовленнєве, математичне, природознавче, валеологічне, музичне, фізкультурне тощо. Такі заняття супроводжуються вказівкою на наявність певної тематики. Втім, нерідко вихователі, вказуючи на тему предметного заняття, у формулюванні назви заняття наголошують не на змістовій його спрямованості («Гості», «Будуємо дорогу», «Осінь-чарівниця», «Ти та я — дружна сім'я»), а на провідному виді діяльності, наприклад, «Формування вимови звука [к]», «Розповідання за картиною «Кішка з кошенятами», «Читання української народної казки «Коза-дереза», «Переказ казки М.Коцюбинського «Про двох цапків» тощо. У такому випадку ми вказуємо на те, чим будемо займатися з дітьми на занятті, а не на те, яких результатів у засвоєнні певного компонента уявлень про довкілля прагнемо досягти. Іноді в назві занять вихователі висувають недоречні гасла: «Ім'я за ім'ям — дорогою життя!», або таке формулювання, яке б більше підійшло для назви методичного семінару, батьківської конференції тощо: «Використання народно-прикладного мистецтва в естетичному вихованні дітей». У таких випадках очевидно, що вихователі забули, для кого, в ім'я кого проводиться таке заняття.

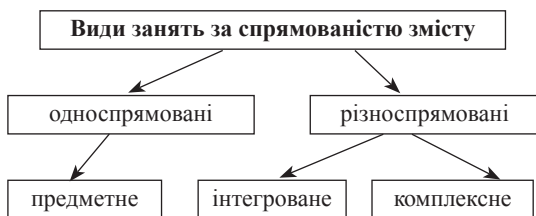
Зауважимо, що предметне заняття може бути **тематичним**, якщо всі завдання, які педагог планує вирішити під час заняття, він підпорядкує розкриттю певної теми засобами конкретної діяльності, наприклад, заняття з формування елементарних математичних уявлень на тему «В гостях у ведмедів» (за мотивами казки «Три ведмеді»), під час якого через різні складові математичної галузі (форма, величина, лічба, просторове орієнтування) буде реалізовано тему гостювання. Проте предметне заняття може і не бути тематичним, як правило, чимало повсякденних занять, які проводить більшість вихователів, саме такі. На них просто вирішуються чергові програмові завдання відповідно до виду заняття. Цю ситуацію директор відомого київського ліцею «Гранд» Володимир Співаковський влучно назвав «освіта без результату», тобто освіта заради освіти. Начебто й відбувається освітній процес: проводяться заняття, виконується щоденна навчальна робота. А втім, бажаного результату, який би вплинув на сформованість життєздатності дошкільнят (учнів школи), таке навчання не дає.

Сучасна дидактика оголосила як провідний принцип організації освітнього процесу принцип інтеграції, реалізація якого дає змогу забезпечити системність знань дітей. Відтак поширюється практика впровадження паралельно з предметними різноспрямованих або **між-**

предметних занять, зміст яких об'єднує різні галузі знань та види діяльності. До цієї групи можна зарахувати інтегровані та комплексні заняття. Найкраще їх специфіка усвідомлюється в зіставленні з односпрямованим заняттям (мал. 3).

У процесі предметного заняття вихователь, як правило, вирішує низку завдань, пов'язаних із засвоєнням однієї галузі знання. Перевага інтегрованого заняття полягає у можливості формування, як ми вже наголошували, системного знання, оскільки задіяними виявляються елементи знань з різних галузей. Інтегроване заняття через поєднання

Мал. 3

у старшій групі може тривати 40—45 хв, причому урізноманітнення способів навчання, регулярна зміна видів діяльності, емоційна насиченість заняття дають змогу зберегти високий рівень працездатності дітей і педагога. Єдиним сигналом до закінчення заняття може служити зниження пізнавальної активності дітей, перші ознаки стомлення.

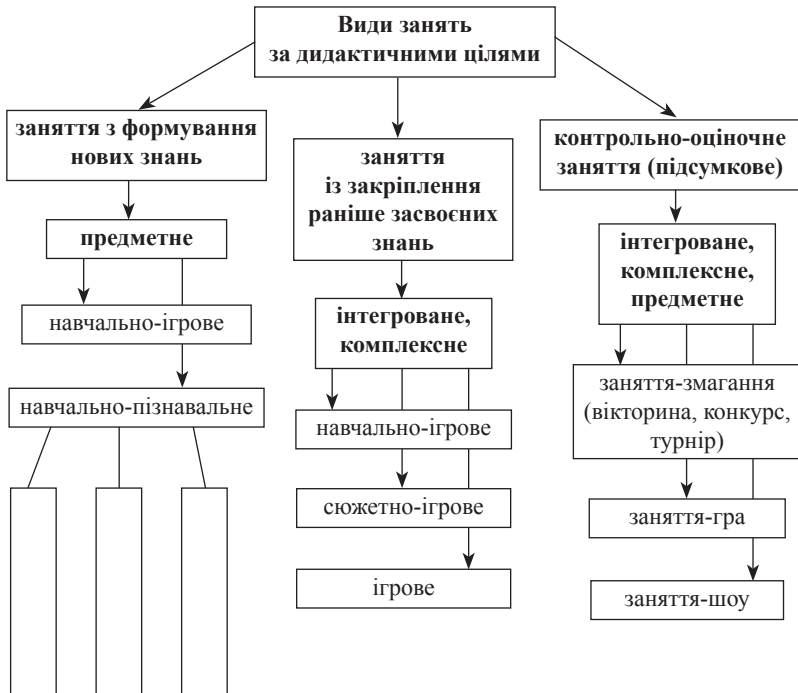
Інтегроване та комплексне заняття передбачають, як зазначалося, об'єднання знань різних галузей та види діяльності, що є більш природним для синкретичної природи дошкільника, проте в кожному виді об'єднання відбувається по-різному.

В **інтегрованому** занятті об'єднання відбувається з проникненням елементів однієї діяльності в іншу, тобто межі такого об'єднання розмиті. На такому занятті майже неможливо, принаймні дуже важко, відокремити один вид діяльності від іншого (спробуйте відділити математичний компонент від природознавчого та образотворчого, коли дитина викладає з семи паличок будиночок для жирафа чи змії. Ця діяльність характеризується єдністю, цільністю). У **комплексному** занятті одна діяльність змінює іншу, і цей перехід відчутний: помалювали, тепер пограємо, а потім послухайте казку. Комплексне заняття нагадує багатощаровий пиріг, в якому кожен з прошарків залишається відокремленим. Щодо тематики цих видів занять, то зауважимо, що, якщо предметне заняття може і не бути тематичним, а лише спрямованим на розв'язання певної низки навчальних завдань, то інтегроване і комплексне заняття не тематичними бути не можуть! Інтегроване чи

різних видів діяльності та розширення інформаційного поля відрізняється збільшенням часових та просторових меж порівняно з традиційним предметним заняттям. Так, інтегроване заняття

комплексне заняття обов'язково тематичне, оскільки тема в такому занятті виступає як стрижень, ключова ідея, вісь, навколо якої відбувається об'єднання різних видів діяльності та різних галузей знань. Переконані, що правильно визначена тема заняття, інтегрованого чи предметного, приводить до загального смислоутворюючого ефекту, підносить мислення дітей на вищий рівень, допомагає їм усвідомити взаємопов'язаність усього з усім.

Ми розглянули види занять за спрямованістю змісту, проте не менш важливо охарактеризувати їх за **дидактичними цілями**. Адаптуючи класичну модель класифікації за дидактичними цілями, виокремимо заняття з формування нових знань, заняття із закріплення раніше засвоєних знань та заняття з контролю за якістю засвоєння знань, умінь, навичок, які традиційно в дошкільній дидактиці називають підсумковими (мал. 4).

Мал. 4

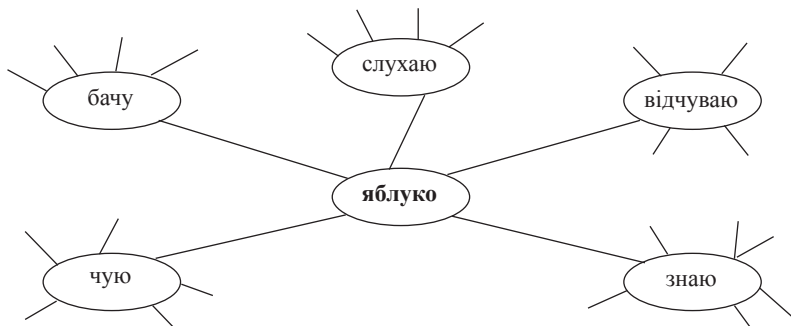
До групи занять з формування нових знань належать односпрямовані, тобто предметні заняття. Ми вже зазначали їх спрямування на вирішення конкретних навчальних, розвивальних завдань, на фор-

мування нових умінь, ознайомлення з новою для дітей інформацією. За характером діяльності це може бути *навчально-ігрове* чи *навчально-пізнавальне* заняття. **Навчально-ігровим є заняття**, в якому для вирішення навчальних завдань (тобто навчання чогось) активно застосовують елементи ігрової діяльності. В основу такого заняття може бути покладено ігровий чи літературний сюжет, в який вплетені різноманітні навчально-розвивальні завдання, вправи, монологізовані фрагменти, через які вихователь повідомляє дітям про невідоме чи маловідоме. **Навчально-пізнавальне заняття** за характером діяльності наближено до урочного типу, тобто спрямоване на виконання визначених програмою завдань. Аналіз теорії і практики сучасної дошкільної освіти дає змогу узагальнити досвід проведення навчально-пізнавальних завдань і виокремити заняття, побудовані на основі застосування дидактичного матеріалу (наприклад, дидактична гра; заняття із застосуванням дидактичної наочності), на основі художнього тексту (за мотивами казки, на матеріалі ігрового вірша тощо), та з елементами експериментування.

На основі вже сформованих раніше знань і умінь діти виявляють здатність і готовність до самостійної пізнавальної діяльності під керівництвом педагога. Найсприятливіші умови для цього створюють різноспрямовані заняття — інтегровані та комплексні. Для того, щоб дитина відчувала себе впевненішою, виявляла пізнавальну активність, щиру зацікавленість під час заняття, вона повинна мати певну базу сформованих раніше знань, уявлень, умінь, за допомогою яких зможе встановлювати нові взаємозв'язки, обирати з власного арсеналу найдоцільніші способи дії. Правильно побудоване інтегроване чи комплексне заняття має величезний розвивальний ефект передусім завдяки тому, що вихователь відступає на задній план, виконуючи функції диригента, надає можливості дітям для виявлення самостійності у виборі рішення, відповіді на «хитре» запитання, прояв умілості, реактивності мислення тощо.

Як приклад, наведемо стисло план проведення інтегрованого заняття на тему «Яблуко», метою якого є допомогти дітям усвідомити функції чуттєвого сприймання у становленні цілісного образу предмета чи об'єкта, опанувати способи символізації думки.

Змістова частина заняття організується за допомогою карти інтелектуальних дій (див. мал. 5 на с. 116), яка наочно демонструє дітям цілісну картину пізнавальних дій навколо яблука. Слід уточнити, що вихователь не просто демонструє готову карту, вона створюється на очах у дітей та з їх активною участю.

Мал. 5

Вихователь пояснює дітям, що за допомогою органів чуттів можна здобути різноманітні знання про будь-який предмет. Щоб визначити форму, величину, колір, кількість предметів діти, принаймні, повинні мати первинні *уявлення* про названі характеристики предметів, бодай елементарні *уміння* обстежувати, а також певний досвід дослідницької діяльності. Під керівництвом вихователя, об'єднуючись у пари, трійки, діти символічно позначають різні якості та властивості яблука, попередньо обговоривши, як вони це робитимуть. Для такої підгрупової роботи вони також повинні мати якийсь досвід соціальної взаємодії, вміння будувати діалог, обстоювати свої думки, ініціювати власні дії тощо. Пізніше ми знову повернемося до цього заняття, а, резюмуючи сказане, ще раз наголосимо на думці про те, що інтегровані та комплексні заняття спрямовані переважно на уточнення, закріплення, збагачення сформованих раніше знань, умінь, досвіду пізнавальної діяльності.

До занять другої групи — заняття із закріплення раніше сформованих знань — належать **навчально-пізнавальні заняття** — зміст одного з них ми розглянули. **Сюжетно-ігрові заняття** відрізняє наявність єдиної сюжетної лінії, що є стрижнем усього заняття та визначає його логіку. Ігрові елементи можуть бути представленими театралізацією, драматизацією, ігровими ситуаціями, рухливими, словесними іграми тощо. Сюжет заняття може бути підказаний змістом будь-якого літературного чи фольклорного твору. Наприклад, за мотивами української казки «Рукавичка». Пригадавши сюжет відомої казки, діти під керівництвом вихователя створюють дошку оголошень у лісі, на якій розміщують оголошення про різні знахідки (можна розпочати з тієї самої рукавички, яку звірі по черзі знаходили на галявинці та прагнули знайти її господаря). Оголошення для дошки можуть супроводжуватись малюнками, розрахунками (вказівками на кількість, величину, форму тощо). Педагог організує розігрування діалогових

ситуацій (розмова телефоном, зустріч, допомога тощо). Змістова спрямованість сюжету заняття може бути визначена будь-якою життєвою ситуацією, наприклад, відвідуванням крамниці (ярмарку, виставки, базару), святкуванням дня народження, мандрівкою, організацією роботи ательє, служби порятунку «911», бюро знахідок, підготовкою циркової вистави тощо. Цей вид заняття має свої характерні особливості. По-перше, всі навчальні, розвивальні завдання вирішуються у процесі розгортання сюжету, під час ігрової ситуації, тобто приховані від дітей, що дає змогу забезпечити високий рівень пізнавальної активності та інтересу протягом всього заняття. По-друге, характерною є логічна структура, що складається з вступної частини — входження в сюжет, визначення загальної мети руху (дій, пошуку тощо), розподілу обов'язків та ролей; основної частини — власне розгортання ігрового сюжету, виконання дітьми відповідних дій; прикінцевої частини, в якій обов'язковим елементом є післядія, обговорення підсумків гри, складання карти, запису витрат, створення пам'ятного альбому чи щось інше. Сюжет передбачає застосування різних видів завдань, водночас дії дітей і вихователя у процесі виконання завдань не жорстко регламентовані, як у сценарному шоу-занятті. Сюжетне заняття вимагає облаштування середовища відповідно до задуму. Воно відображає величезну внутрішню спільну роботу дітей і дорослих, не розраховану лише на зовнішній ефект. Сюжетне заняття має вагомий розвивальний ефект й водночас дає дітям насолоду від спілкування, смислоутворюючої взаємодії. Проте вихователь не може планувати його часто.

Ігрове заняття також відрізняється своєю специфікою. Передусім зазначимо, що, попри безперечне, безумовне домінування ігрових елементів у заняттях як форми навчання дошкільників, більшість вихователів, коли йдеться про використання гри в навчальному процесі, забуває про єдність, цілісність її структури: задуму, ролей, сюжету, правил, дій, підсумків тощо, підпорядковує гру вирішенню навчальних завдань. І тоді ігрове заняття може стати заняттям з використанням ігрових елементів. **Заняття-гру** можна побудувати на основі певного сюжету — ігрового. Окрім ігрового сюжету, це заняття повинно мати всі інші ознаки гри: ігрові ролі, ігрові правила, ігрові дії, підбиття підсумків гри. На відміну від попереднього виду, заняття-гра має тренінговий характер, діти вправляються у застосуванні тих чи інших способів дії, закріплюють, уточнюють чи поширюють набуті раніше знання. Якщо в сюжетному занятті вихователь виступає ключовою фігурою, то в занятті-грі його роль — диригувати грою, допомагати дітям створювати та розгортати ігровий сюжет. Наведемо приклад організації такого заняття «Збір на острів». Спонукаючи дітей до обговорення в першій час-

тині гри списку необхідних речей, вихователь не заперечував проти тих речей, які в ситуації життя на острові вбачалися зайвими (холодильник, ліжко, кашпо з кімнатною квіткою тощо). Пізніше, на наступних етапах гри, діти самі зрозуміли свої помилки та виправили їх.

До третьої групи занять, спрямованих на здійснення контрольної оціночної діяльності, належать заняття-змагання, заняття-шоу та ігрові заняття. Стисло прокоментуємо кожний вид. **Заняття-змагання** не обов'язково має бути спортивного характеру. Це можуть бути інтелектуальні змагання — турнір знавців чи вікторина з будь-якої галузі знань. Це може бути художній конкурс, виставка, учасники якої демонструють свої художні таланти. Зауважимо, що, зважаючи на психологічні особливості дітей дошкільного віку, доцільність занять-змагань очевидна лише стосовно старших дошкільників, причому саме процес презентації досягнень, а не результат повинен домінувати.

Останнім часом у дошкільних закладах набули особливої популярності **заняття-шоу** як вид підсумкового, зразково показового, «смотрибельного» заняття. **Заняття-шоу**. Цей вид занять легко розпізнати навіть вже за типом запису, який нагадує сценарій: ведуча, Баба Палажка, Дідусь, Весна, перша дитина, друга дитина, грибок-мухомор, лісовик та ін. Для кожного визначено слова, які потрібно сказати, щоб витримати загальну сюжетну лінію. Це заняття для гостей, діти на ньому — глядачі. Відтак непередбачені дії дітей та інших учасників шоу не схвалюються, отже, одразу гасяться, випадковості унеможливлюються. Кожному відведено своє місце й роль від початку. Зазначимо, що заняття-шоу можна зарахувати до розряду розваг, оскільки воно насичене різноманітними сюрпризними моментами, концертними номерами. Інколи в намаганні вразити глядачів, вихователі втрачають почуття міри, вносячи в репертуар заняття елементи дорослої культури. Таке заняття, справді, приносить дітям задоволення, от тільки розвивальний ефект його надзвичайно низький, та і часу і сил на його підготовку витрачається дуже багато. Заняття-шоу влаштовують під час презентації досвіду роботи, на жаль, саме цей вид занять обирає більшість вихователів для відкритих показів, адже на першому плані — сам педагог (його артистичні здібності, майстерність, привабливість, виразність), а не діти. Переваги такого заняття полягають у тому, що діти отримують яскраві емоційні, можливо, навіть естетичні враження. Недоліки в тому, що мовленнєва, інтелектуальна активність дітей на такому занятті не передбачається, отже, про його розвивальний ефект годі говорити. Таке заняття вимагає також тривалої підготовки та виснажливих репетицій, фізичних та матеріальних ускладнень, відповідно не може реально проводитись часто.

Мал. 6

Вважаємо за потрібне охарактеризувати сучасне заняття за такою ознакою, як **доцільність способу організації** дітей. За класифікацією К.Крутій, за способом організації заняття діляться на **групові**, або супер-групові, тобто з усією групою дітей (традиційно такі заняття називаються фронтальними), **підгрупові** (чисельність дітей на таких заняттях становить від 8 до 15 дітей), у сучасних умовах це переважно з половиною групи; **індивідуально-підгрупові** (від 4 до 8 дітей) та **індивідуальні** (від 1 до 4-х). Співвіднесемо розглянуті види занять із запропонованою класифікацією. Звернемося до такої схеми (мал. 6).

Враховуючи вимоги до планування та організації освітнього процесу в дошкільних закладах, кількість загальногрупових занять має бути значно зменшена. У традиційній практиці роботи дошкільних закладів згідно з так званою сіткою занять у старших групах їх не менше ніж три-чотири на день (!). Ми вважаємо, що протягом дня достатньо планувати і провести одне групове заняття, одне — підгрупове та одне — індивідуальне заняття. Найдоцільнішим способом організації для інтегрованого чи комплексного заняття є загальногруповий спосіб, оскільки вихователь застосовує різні види діяльності, що змінюють одне одного, вживає різноманітні засоби, та за емоційною насиченістю таке заняття майже неможливо повторити двічі. Водночас більшість дітей, як ми вже наголошували, вже опанувала ті чи інші способи дії, відчуває себе впевненіше і готова до більш самостійних дій під керівництвом педагога.

Щодо предметних, односпрямованих занять, то зазначимо, що, враховуючи дані психологічних, медичних та педагогічних досліджень, результати яких вказують на низький рівень розвитку психічних процесів у значного числа дошкільнят, розповсюдженість психічних

порушень, і навіть патології, несформованість за різних причин навичок навчальної діяльності, характерну для багатьох дітей гіперактивність — з огляду на все це, доцільніше предметні заняття проводити підгрупами, оскільки в умовах зменшеної кількості дітей, вихователю легше організувати індивідуальну роботу, надати допомогу, скоригувати свої дії щодо змісту та структури заняття.

Щодо індивідуальних занять, то значна кількість вихователів плутає поняття «індивідуальна робота» та «індивідуальне заняття». На відміну від **індивідуальної роботи**, яка по суті є реактивною дією, тобто стосовно кожного окремого професійного випадку, які трапляються під час робочого дня постійно і вимагають відповідного реагування («Василько не вимовляє звука [к]», «Марійку слід навчити ініціювати свої дії, пропонувати себе як ігрового партнера», «Оленку слід вправляти в умінні стримувати агресивні прояви» тощо), **індивідуальне заняття** можна визначити як дію, сплановану як важливий елемент системи навчання, що є незмінним для всіх дітей групи. Його відрізняє більша свобода у виборі часових та просторових меж, тобто індивідуальне заняття може проводитися у будь-який зручний для вихователя і дітей час (прийом, прогулянка, самостійна діяльність, вечірній час), що дає можливість максимально враховувати індивідуальні особливості та потреби кожної дитини (для «совенят», наприклад, найбільш доцільно проводити індивідуальні заняття у другій половині дня).

Ми охарактеризували найпоширеніші види занять, у методичній літературі їх представлено значно більше, що, з одного боку, свідчить про творче ставлення теоретиків та практиків до форм організації навчальної діяльності дошкільників, з другого — вносить плутанину у свідомість вихователів, ускладнює впровадження принципу інтеграції, який є одним з ключових принципів побудови освітнього процесу в сучасних дошкільних закладах.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КОНСПЕКТІВ ЗАНЯТЬ

Неодноразово розглядаючи конспекти занять вихователів різних областей України, ми мали можливість зробити реальний зріз щодо якості не лише змісту, а передусім оформлення конспектів занять, що є також важливим аспектом у визначенні професійної культури сучасного вихователя. Стисло представимо найдоцільніші, на наш погляд, форми запису конспектів занять з дошкільниками.

Запис заняття — парадний конспект — план-конспект. Кожного дня до робочого щоденника вихователі записують конспект робочого заняття. Час від часу кожен педагог готує для відкритого показу парадний конспект. Нерідко серед них, а також у педагогічній пресі

можна зустріти не конспект, а саме запис заняття. Чим відрізняються ці варіанти оформлення змісту педагогічної роботи на заняттях? Тож розглянемо це.

Почнемо з того, для чого вихователю необхідний **конспект**. Це орієнтир у побудові навчального процесу. У конспекті педагог окреслює основні моменти заняття, він допомагає утримувати загальну логічну лінію. Водночас вихователь у процесі заняття не має можливості довго, вільно користуватися текстом конспекту, тільки заглянути в нього може так, щоб не порушити темпу, ритму заняття. Отже, робочий конспект повинен бути стислим, чітким, без зайвої «води», адже це робочий документ, план самого вихователя. Водночас план-конспект повинен бути достатньо конкретним, щоб будь-хто інший (в ситуації заміни) міг відтворити задум вихователя.

Запис заняття відрізняється детальним прописування всіх(!) слів, які вихователь збирається сказати дітям. Більше того, багато хто з вихователів записує також відповіді дітей, які ще не прозвучали (Марійка: ... Сашко: ...). Запис заняття є дуже об'ємним, громіздким. Але прикро не те, що зроблено зайву роботу, а те, що вихователь, який підготував конспект у формі детального запису, вже не хоче від нього відступати: реальні ситуації на занятті, що раніше не були передбачені, замовчує, проблемних моментів уникає, дітей з їх непередбаченою активністю не чує. Тобто з усіх сил намагається зберегти задумане у незмінному вигляді. А отже, розвивальний ефект такого навіть ретельно підготовленого заняття — мінімальний.

Іноді необхідно представити **розгорнутий**, так би мовити **парадний конспект** заняття — відкритий перегляд роботи вихователя, творчий звіт, семінари, батьківські конференції, публікація конспекту у періодичній літературі тощо. Зрозуміло, що підготовка самого такого заняття та й запису його конспекту вимагає ретельнішої підготовки. Оскільки читачі чи слухачі мають уявити те, яку роботу провів вихователь, міру підготовленості дітей. Тобто на якому етапі навчання проводиться таке заняття. Тож у структурі конспекту обов'язковими є такі компоненти: тема заняття, його категоріальні ознаки (у цій статті ми про них вже повідомляли), програмовий зміст (мета), матеріал до заняття (роздатковий матеріал, демонстраційний матеріал), попередня підготовка вихователя та дітей, перебіг заняття. Щодо запису перебігу заняття, то зазначимо, що загальним для всіх випадків є вимога щодо прийняття єдиного стилю запису (вихователь пропонує... педагог проводить... діти виконують... тощо), або якимось інакше. На відміну від плану-конспекту, в якому наголошується лише на ключових моментах заняття, у парадному конспекті звернення вихователя, пояснення, сюрпризні моменти, розповіді, пояснення, інструкції тощо — все розписується

майже дослівно. Адже у методичній роботі відкрите заняття розглядається як форма підвищення кваліфікації педагогів, тож конспект слід писати таким чином, щоб не залишалось незрозумілою та його можна було б відтворити. Отже, розглянуті позиції щодо сучасного заняття в дошкільному закладі, сподіваємося, допоможуть вихователям упорядкувати свою професійну діяльність.

ВАРІАТИВНІ КОНСПЕКТИ ЗАНЯТЬ

Конспекти складені автором

Гра-стратегія «Робимо покупки»

Мета: створити ситуацію потреби самостійного вибору на основі визначення значущості предмета; вправляти в умінні домовлятися, переконливо доводити власну думку іншим, терпляче сприймати позицію, що відрізняється від власної.

Гру можна проводити, застосовуючи різноманітний матеріал, тобто діти можуть «купувати» книжки, іграшки для групи, продукти на сніданок або вечерю для групи чи сім'ї, подарунки на день народження тощо.

Оскільки суть гри виявляється у можливості вибору, то вихователю слід надати дітям такий вибір.

Ускладнює ситуацію вибору обмежені «покупні» можливості дітей. Пояснимо це на прикладі.

1. Етап орієнтації в завданні. На початку гри вихователь запропонує дітям зробити покупки. Для цього в банку треба взяти гроші. Замість грошей у грі використовують фішки, наприклад, жовтого кольору. Вихователь пояснює, що в банку є також великі гроші — так, фішка синього кольору коштує 10 фішок жовтого кольору, а одна фішка червоного кольору — 5 фішок синього кольору. У крамниці також можна придбати товар за різними цінами — той, що коштує дорожче, або той, що коштує дешевше. Проте, попереджує вихователь, слід зважати не лише на цінність товару, а і на його значущість для самого покупця, запитати себе: «Чи мені це потрібно? Якщо це мені не потрібно, чи хочу я придбати це для моїх близьких або знайомих?»

2. Етап ознайомлення з можливостями вибору. У зручному місці вихователь влаштовує «крамницю», яка може бути представлена предметними картками із зображенням предметів-товарів, іграшками та предметами, муляжами; для дітей, які вже вміють читати, назви товару можуть бути надруковані на окремих картках чи на дошці. Біля кожного товару має бути цінник, на якому — зображення кольорової фішки або кількох фішок та цифри. Товар може коштувати, наприклад, три, п'ять жовтих фішок або одну червону, дві сині фішки (їх можна обміняти в банку за певну кількість жовтих фішок). Розглядання

«товару» супроводжується обговоренням його вартості, можливостей його застосування, вікової належності тощо.

3. Етап вибору. Роль банкіра та продавця виконує дорослий. Кожна дитина отримує у банкіра, наприклад, по сім (п'ять, десять) фішок жовтого кольору. Вихователь пропонує дітям самостійно оглянути товар та зробити вибір, що вони **можуть** та **бажають** купити. Частина тривожних і несамостійних дітей не хоче брати на себе відповідальність за власний вибір, віддає «гроші» педагогу, товаришам, прагне об'єднатися з друзями, навіть відмовляється від гри: «Мені тут нічого не потрібно». Вихователю важливо підтримати таку дитину в момент вибору, запропонувати свою допомогу: «Хочеш, ми разом вирішимо, що ти купуватимеш».

Як правило, частина дітей спочатку орієнтується лише на «**хочу**», потім починає розуміти, що бажання має збігатися з можливостями і починає шукати вихід зі складного становища. Так поступово виникає складна, багатовекторна ситуація вибору: а) вибрати те, що коштує дешевше, але мені не потрібне. І то буде лише моя покупка; б) домовитися з іншими, об'єднати гроші і придбати цінну й потрібну, цікаву річ. Проте вона належатиме всім; в) попросити у товаришів гроші, яких бракує на покупку; г) випросити, обміняти на щось фішки, яких не вистачає або навіть забрати. Дітям, які вирішили об'єднати свої кошти, слід домовитися, що вони купуватимуть. Адже разом зі зростанням купівельної спроможності, зростає й варіативність вибору.

4. Етап підсумковий. Вихователь, не нав'язуючи дітям свого рішення, пропонує оцінити правильність вибору, переконатися, що була придбана потрібна річ. Нерідко діти саме на цьому етапі виявляють бажання ще раз повторити все спочатку, шкодують про поспішний вибір, намагаються виправдати невдалий вибір, виявляють бажання виправити помилки.

Гра-стратегія «Пакуємо речі»

Мета: вчити дітей планувати власні дії, передбачаючи їх можливі наслідки, враховуючи зовнішні обставини, що можуть впливати на розвиток подій; вправляти в умінні домовлятися, переконливо доводити власну думку, співпрацювати з однолітками.

Варіантів сюжетної лінії може бути безліч: нас запросили на свято новорічної ялинки до Києва; збираємося на рибалку (зимову, літню) на вихідні; на одноденну прогулянку до лісу влітку; кататися на лижах у зимовому лісі на два дні. Залежно від обраної сюжетної лінії, вихователь проводить підготовчу роботу з дітьми, під час якої намагається допомогти дітям уявити більш наочно, яскраво місце, до якого вони збираються, зважити всі можливі ситуації, з якими стикається людина у відповідних випадках. Наприклад, якщо йдеться про запрошення

на свято до Києва, то педагог обговорює вимоги до одягу дітей на святі, пропонує продумати кожному не лише свій костюм, а й те, як його краще довести, щоб не зім'яти, нагадує про це. Запрошення на свято передбачає подарунки для господарів, їх треба підготувати. Їхати до Києва доведеться потягом, отже, у святковому вбранні не поїдеш, тобто варто передбачити також ситуацію поїздки. Причому вихователь спрямовує дітей на командний підхід, за умови якого кожний думає про всіх, розраховує не лише на себе, а й на інших. На практичному етапі діти охоче вправлятимуться в акуратному складанні речей, домовлятимуться про те, хто які речі нестиме, за що відповідатиме. Окремий етап може становити вибір з кількох можливих варіантів святкового вбрання, деталей для нього. Для цього педагог пропонує дітям розглянути ілюстрації, малюнки, фотографії, на яких зображені елементи дитячого спортивного, буденного, робочого, святкового одягу для різних пір року. Завдання можна ускладнити, запропонувавши дітям відобразити спільну тематику святкового вбрання, наприклад, всі одягають костюми лісових звірів, але так, щоб вони не повторювалися, або обирають для всієї команди космічну тематику. У такому разі діти можуть об'єднатися для придумування костюмів, їх зображення, висловлювання пропозицій одне одному.

Гра-стратегія надає вихователям унікальну нагоду спостерігати за процесом збагачення соціального досвіду дітей, їхніми ціннісними пріоритетами, особистісними проявами у зовсім не простих, наближених до реальних ситуаціях. Вихователь має можливість оцінити здатність кожної дитини до конструктивних рішень, самостійного вибору тощо. Аналіз результатів спостережень зумовлює подальші виховні дії педагога. І в цьому особлива корисність такої гри.

Запис заняття зі старшими дошкільнятами за мудрою казкою М.Пляцковського «Калоша».

Сюжет казки дуже простий, але ціннісний смисл — глибинний.

Знайшла миша велику стару калошу, тільки-но подумала про те, що вона їй ні до чого, як бачить — кріт дибуляє.

— Твоя калоша? — питає у миші кріт, шурячись від сонечка.

— Моя, — відповідає миша.

— Віддай мені її!

— Якщо викопаєш для мене простору нірку, тоді віддам, — погодилася хитра миша.

Кріт швиденько взявся до роботи, нірку під дубом вирив і каже миші:

— Живи на здоров'я. А калошу я собі заберу.

Зраділа миша й побігла обживати свою нову квартиру. А кріт підхопив калошу та й пішов далі. Йде та міркує: «І навіщо мені ця калоша?» Тільки зібрався її подалі у траву закинути, як бачить їжачиха повзе.

— Твоя калоша? — поцікавилася їжачиха.

— Так, моя, — відповідає кріт.

— Віддай її мені! — стала просити їжачиха.

— Якщо принесеш мені з десяток яблук, що в тебе з минулої осені припасені, тоді віддам.

Принесла їжачиха на спині десяток яблук, кріт їх швиденько забрав і пішов собі.

А їжачиха подивилася на калошу і замислилася: «Що я з нею робитиму?» І так міркувала, і так — ні до чого і не подумалася. Лишень зібралася спересердя калошу голками проколоти, бачить — білочка стрибає назустріч по гілочках. Стрибнула білка на землю, запитує:

— Твоя калоша?

— А то чия ж? — відповідає їжачиха.

— Віддай мені, якщо не шкода!

— Зірви мені найбільшу шишку — тоді віддам. Та тільки дивись, щоб у ній жодного порожнього зернятка не було!

Знайшла білка найбільшу шишку, принесла її в лапках для їжачихи.

— От молодець! — похвалила їжачиха. — А тепер налуц мені зерняток — і забирай свою калошу!

Не стала сперечатися білка, швиденько горішків налущила. Задоволена їжачиха відповзла та виглядає з-за куца: що ж білка з калошою робитиме?

А білка спочатку заклеїла листячком дірки в калосі. Потім змайструвала з тоненького прутика коромисло, а з великих жолудів відра — та поскакала до найближчого струмка. Наповнила калошу водою до країв і нумо своє пухнасте білченятко у цій ванні купати. Білчєня виривається, фирчить, борсається, бризки летять на всі боки та виблискують на сонечку.

Прибігла тут миша та й каже:

— Віддай мені, білко, калошу, а я тобі свою нірку подарую!

Придибуляв підсліпуватий кріт та й просить:

— Віддай мені, білочко, калошу, а я тобі десяток яблук подарую!

Виповзла з-під куца їжачиха та ледь не плаче:

— Віддай мені, білко, калошу, а я тобі багато зерняток подарую.

Послухала їх білка та відповідає:

— Нічого я від вас не візьму. А калошу мені зовсім не шкода

Приводьте діточок та й купайте собі на здоров'ячко!

Тоді миші, кротові та їжачисі так соромно стало перед білкою, якщо б вони могли почервоніти від сорому, то почервоніли б обов'язково.

На початку заняття вихователь поговорив з дітьми про знахідки, які траплялися дітям, їх випадковість та про те, що діти робили зі своїми знахідками. Вихователь підвів дітей до усвідомлення різниці між поняттям *випадкова знахідка* та *цільове шукання*, наприклад, грибів у лісі або загубленої іграшки. Після слухання казки відбулася розмова про те, хто зі звірів найбільш вдало розпорядився знахідкою і чому. Відповідь дітей на друге запитання «Білочки потрібно ж було викупати свого синочка! Він, мабуть, грався з товаришами та стомився» підвела дошкільнят до думки, що оскільки у білочки було **завдання** (бажання, ціль), то вона все одно знайшла б, **у чому** викупати свого синочка. Діти запропонували не менше десяти ідей, як можна влаштувати купальню в лісі. Отже, легше знайти, коли знаєш, чого ти шукаєш, легше йти, коли знаєш, куди ти мрієш потрапити. Висновок, ідею казки було пересено в життя дітей.

Продовженням розмови стала бесіда про те, що таке мрія, бажання, визначення дітьми життєво важливих бажань та того, як досягти їх здійснення. Ми намалювати разом з дітьми довгу пряму як символ довгого життя, яке, як і лінія, починається від початку, від народження.

Запропонували їм відмічати на цій прямій їх теперішній вік. Потім діти відмічали на лінії свого життя, коли б вони мріяли досягти задуманого. Розмова поступово підійшла до обговорення думки про те, що слід зробити, щоб бажання здійснилося, адже в житті не буває, щоб всі бажання виконував хтось. До своєї мрії слід прямувати самому. Розмова вийшла настільки змістовною, цікавою, що ми повторили її в усіх класах, а результати висвітлили у своїй газеті «Пір'ячко». Ми пишалися тим, що наші діти бажали не лише тих подарунків, які всім приємно отримувати упродовж життя від будь-кого, а мріяли про власні досягнення у своєму житті, і основне — знали, як до них можна дійти. Наведемо лише окремі висловлювання наших дітей. Валерія: «Я мрію стати лікарем, який лікує тварин. Це буде, коли мені виповниться 20 років. Спочатку я піду до школи, потім добре вчитимусь, далі підбиратиму на вулиці хворих котів та собак і лікуватиму їх удома, якщо мама дозволить. Потім вчитимуся в інституті, а згодом відкрию свою лікарню». Женья: «Мені потрібні десять тисяч доларів, щоб побудувати великий будинок. Це буде, коли мені виповниться тридцять років. Спочатку я піду до школи, вчитимусь добре, потім працюватиму і там, і там, щоб заробити більше. Потім одружусь. Так більше можна заробити...»

Отже, чітке формулювання, визначення на початку навчального року програм спільних дій дасть змогу педагогічному колективу усвідомлювати цілісно їх, щоб у щоденному конкретизуванні, деталізації, щоденній суєті суєт не загубити ключових ідей, не забути, про що мріяли спочатку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвили Ш.А., Загвязинский В.И. Паритеты, приоритеты и акценты в теории и практике образования // Педагогика. — 2000. — № 2. — С. 13.
2. Алябьева Е.А. Тематические дни и недели в детском саду: планирование и конспекты. — М.: ТЦ Сфера, 2006. — 160 с.
3. Бойчук О.В., Фесюкова Л.Б. Дитячий садок із поглядом у майбутнє. — Харків: Веста, 2005. — 112 с.
4. Зязюн І.А. Пріоритетні принципи дидактики сучасної професійної освіти // Теорія і практика управління соціальними системами. — 2000. — № 1. — С. 11—19.
5. Кононко О.Л. Сучасний дитисадок: який він? // Дошкільне виховання. — 2006. — № 7. — С. 3—6.
6. Крутій К.Л. Діяльнісна модель заняття // Дошкільне виховання. — 2006. — № 7. — С. 16—19.
7. Кремень В.Г. Людиноцентризм в освіті: сучасний напрям розвитку духовності нації // Педагогіка і психологія. — 2006. — № 2. — С. 17—30.
8. Методичне забезпечення інтеграційних процесів розвитку здібностей дошкільнят. — Донецьк: ППО, 2006. — 92 с.
9. Плануємо залюбки: Орієнтовні розробки тематичних циклів. У двох книгах / Уклад. Ю.С.Манилюк, Л.І.Тищук. — Тернопіль: Мандрівець, 2006.
10. Рогозянский А. Педагогика в зеркале современности // Журнал Московской Патриархии. — 2000. — № 12; 2001 — № 1—2.
11. Сухомлинський В.О. Вибр. твори у 5 т. — К.: Рад. шк., 1976—1978.
12. Этуотер П.М.Х. За пределами детей индиго. Новые дети и наступление пятой эры / Пер. с англ. — М.: София, 2006. — 320 с.

Науково-виробниче видання

Бібліотека «Шкільного світу»

Гавриш Наталія

Інтегровані заняття. Методика проведення

Редактор *Т. Вороніна*
Літературний редактор *Г. Савчук*
Коректор *Р. Новицька*
Художній редактор *О. Голик*
Верстка *Т. Жур*

Підписано до друку 16.07.07. Формат 60 x 84/16.
Папір офсетний № 1. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 7,44. Обл.-вид.арк. 6,7. Тираж 3500 пр.
Зам.

ТОВ Видавництво «Шкільний світ»
01014, Київ, вул. Тимірязєвська, 2
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 775 від 21.02.2002 р.

Видруковано з готових діапозитивів в ОП «Житомирська облдрукарня»
10014, Житомир, вул. Мала Бердичівська, 17
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ЖТ № 1 від 06.04.2001 р.